

TEMI GRECI

ISBN 9788873300540

Distribuzione dei brani per tematiche

Abbiamo scelto di raggruppare per tematiche i brani proposti per gli esercizi di traduzione, premurandoci al tempo stesso di disporli in ordine graduale di difficoltà, nell'ambito di ciascun gruppo.

È evidente che la gradualità ha carattere relativo, non può corrispondere ad un valore oggettivo; tuttavia, dovendo essere il presupposto di ogni percorso didattico, non potevamo ignorarne la convenienza.

MITO E INVENZIONE

1. Eracle supera la prima delle dodici gare, abbattendo il leone nemeo

Τοῦτο ἀκούσας¹ ὁ Ἡρακλῆς εἰς Τίρυντα ἦλθε, καὶ τὸ προσταττόμενον ὑπὸ Εὐρυσθέως ἐτέλει. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπέταξεν αὐτῷ τοῦ Νεμέου λέοντος τὴν δορὰν κομίζειν· τοῦτο δὲ ζῶον ἦν ἄτρωτον, ἐκ Τυφῶνος γεγεννημένον. Πορευόμενος οὖν ἐπὶ τὸν λέοντα, ἦλθεν εἰς Κλεωνάς, καὶ ξενίζεται παρὰ ἀνδρὶ χερνήτη Μολόρχῳ. Καὶ θύειν ἱερεῖον θέλοντι εἰς ἡμέραν ἔφη τηρεῖν τριακοστήν, καὶ ἂν μὲν ἀπὸ τῆς θήρας σῶος ἐπανέλθῃ, Διὶ σωτήρι θύειν, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, τότε ὡς ἥρωι ἐναγίζειν. Εἰς δὲ τὴν Νεμέαν ἀφικόμενος καὶ τὸν λέοντα μαστεύσας, ἐτόξευσε τὸ πρῶτον· ὡς δὲ ἔμαθεν ἄτρωτον ὄντα, ἀνατεινόμενος τὸ ρόπαλον ἐδίωκε². Συμφυγόντος δὲ εἰς τὸ ἀμφίστομον σπήλαιον αὐτοῦ τὴν ἑτέραν ἐνωκοδόμησεν εἴσοδον, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας ἐπεισῆλθε τῷ θηρίῳ, καὶ περιθεις τὴν χεῖρα τῷ τραχήλῳ κατέσχευεν ἄγχων ἕως ἔπνιξε, καὶ θέμενος ἐπὶ τῶν ὤμων ἐκόμιζεν εἰς Κλεονάς. Καταλαβὼν δὲ τὸν Μόλορχον ἐν τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν ὡς νεκρῷ μέλλοντα τὸ ἱερεῖον ἐναγίζειν, σωτήρι θύσας Διὶ ἦγεν εἰς Μυκῆνας τὸν λέοντα.

Apollodoro

1) Sono gli ordini trasmessi dalla Pizia. 2) "si dette ad inseguirlo".

2. Un'isola disabitata, consacrata ad Achille

Κατὰ τοῦτο μάλιστα τὸ στόμα¹ νῆσος πρόσκειται, ἦντινα οἱ μὲν Ἀχιλλέως νῆσον, οἱ δὲ Δρόμον Ἀχιλλέως, οἱ δὲ Λευκὴν ἐπὶ τῆς χροιάς ὀνομάζουσιν. Ταύτην λέγεται Θέτις ἀνεῖναι τῷ παιδί· καὶ ταύτην οἰκεῖν τὸν Ἀχιλλέα. Καὶ νεὼς ἐστὶν ἐν αὐτῇ τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ξόانون τῆς παλαιᾶς ἐργασίας. Ἡ δὲ νῆσος ἀνθρώπων μὲν ἐρήμη ἐστίν, νέμεται δὲ αἶξιν οὐ πολλαῖς· καὶ ταύτας ἀνατιθέναι λέγονται τῷ Ἀχιλλεῖ ὅσοι προσίσχουσιν. Καὶ ἄλλα πολλὰ ἀναθήματα ἀνάκειται ἐν τῷ νεῷ, φιάλαι δὲ καὶ δακτύλιοι καὶ λίθοι τῶν πολυτελεστέρων. Ταῦτα σύμπαντα χαριστήρια τῷ Ἀχιλλεῖ ἀνάκειται, καὶ ἐπιγράμματα, τὰ μὲν ῥωμαϊκῶς, τὰ δὲ ἑλληνικῶς πεποιημένα ἐν ἄλλῳ καὶ ἐν ἄλλῳ μέτρῳ, ἔπαινοι τοῦ Ἀχιλλέως.

Arriano

1) È la foce dell'Istro (il Danubio).

3. Artemide sottrae Ifigenia al sacrificio e la rende immortale

Ἐπεὶ δὲ ἡ στρατιὰ ἢ τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ ἀπλοίας ἐν Αὐλίδι κατείχετο, προεσήμαινον οἱ μάντις ὅτι ἔσοιτο πλοῦς, ἐὰν Ἀρτέμιδι θύσωσι τὴν Ἰφιγένειαν. Ἀγαμέμνων δὲ δίδω¹ σφάγιον αὐτὴν αἰτούντων τῶν Ἀχαιῶν, πρὸς δὲ τὸν βωμὸν ἀγομένην οἱ μὲν ἀριστεῖς οὐ προσέβλεψαν, ἀλλὰ πάντες ἔτρεψαν ἄλλη τὰς ὄψεις. Ἀρτεμις δὲ ἀντὶ τῆς Ἰφιγενείας παρὰ τὸν βωμὸν ἔφηνε μόσχον, αὐτὴν δὲ προσωτάτω τῆς Ἑλλάδος ἀπήνεγκεν εἰς τὸν Εὐξείνιον λεγόμενον πόντον παρὰ Θόαντα τὸν Βορυσθένους παῖδα. Καὶ τὸ μὲν ἔθνος ἐκεῖνο τῶν νομάδων ἐκάλεσε Ταύρους, ἐπεὶ ἀντὶ τῆς Ἰφιγενείας παρὰ τὸν βωμὸν ἔφηνε ταῦρον, αὐτὴν δ' ἡ θεὸς Ταυροπόλον. Κατὰ δὲ χρόνον τὸν ἰκνούμενον ἀπώκισε τὴν Ἰφιγένειαν εἰς τὴν Λευκὴν λεγομένην νῆσον παρὰ τὸν Ἀχιλλέα καὶ ἀλλάξασα ἐποίησεν αὐτὴν ἀγήρον καὶ ἀθάνατον δαίμονα. Ἐγένετο δὲ Ἀχιλλεὶ σύνοικος.

Antonino Liberale

1) = δίδωσι.

4. Intervista ad Omero, tra i beati sulla luna

Οὐπω δὲ δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι διεληλύθεσαν, καὶ προσελθὼν ἐγὼ Ὀμήρῳ τῷ ποιητῇ, σχολῆς οὐσης ἀμφοῖν, τά τε ἄλλα ἐπυνθανόμην καὶ ὅθεν εἶη, λέγων τοῦτο μάλιστα παρ' ἡμῖν εἰσέτι νῦν ζητεῖσθαι. Ὁ δὲ οὐδ' αὐτὸς μὲν ἀγνοεῖν ἔφασκεν ὡς οἱ μὲν Χίον, οἱ δὲ Σμυρναῖον, πολλοὶ δὲ Κολοφώνιον αὐτὸν νομίζουσιν· εἶναι μέντοι γε ἔλεγεν Βαβυλώνιος, καὶ παρὰ γε τοῖς πολίταις οὐχ Ὀμηρος, ἀλλὰ Τιγράνης καλεῖσθαι ὕστερον δὲ ὀμηρεύσας παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἀλλάξαι τὴν προσηγορίαν. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν ἀθετουμένων στίχων ἐπηρώτων, εἰ ὑπ' ἐκείνου εἰσὶ γεγραμμένοι. Καὶ ὅς¹ ἔφασκε πάντας αὐτοῦ εἶναι. Κατεγίνωσκον οὖν τῶν ἀμφὶ τὸν Ζηνόδοτον καὶ Ἀρίσταρχον γραμματικῶν πολλὴν τὴν ψυχρολογίαν. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἀπεκέκριτο, πάλιν αὐτὸν ἠρώτων τί δὴ ποτε ἀπὸ τῆς μήνιδος τὴν ἀρχὴν ἐποίησατο· καὶ ὅς εἶπεν οὕτως ἐπελθεῖν αὐτῷ μηδὲν ἐπιτηδεύσαντι. Καὶ μὴν κάκεῖνο ἐπεθύμουν εἰδέναι, εἰ προτέραν ἔγραψεν τὴν Ὀδύσειαν τῆς Ἰλιάδος, ὡς οἱ πολλοὶ φασιν· ὁ δὲ ἠρνεῖτο. Ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲ τυφλὸς ἦν, ὁ καὶ αὐτὸ περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, αὐτίκα ἠπιστάμην· ἔώρα γάρ, ὥστε οὐδὲ πυνθάνεσθαι ἐδεόμην.

Luciano

1) "ed egli".

5. Il taglialegna onesto e quello imbroglione

Ἐυλευόμενός τις παρὰ ποταμῷ τὸν οἰκεῖον ἀπέβαλε πέλεκυν. Ἀμηχανῶν τοίνυν, παρὰ τὴν ὄχθην καθίσας, ὠδύρετο. Ἐρμῆς δέ, μαθὼν τὴν αἰτίαν καὶ οἰκτεῖρας τὸν ἄνθρωπον, καταδύς εἰς τὸν ποταμόν, χρυσοῦν ἀνήνεγκε πέλεκυν, καὶ εἰ οὗτός ἐστιν ὃν ἀπώλεσεν ἤρετο. Τοῦ δὲ μὴ τοῦτον εἶναι φαμένου, αὐθις καταβάς ἀργυροῦν ἀνεκόμισε. Τοῦ δὲ μηδὲ τοῦτον εἶναι τὸν οἰκεῖον εἰπόντος, ἐκ τρίτου καταβάς ἐκείνον τὸν οἰκεῖον ἀνήνεγκε. Τοῦ δὲ τοῦτον ἀληθῶς εἶναι τὸν ἀπολωλότα φαμένου, Ἐρμῆς, ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην, πάντας αὐτῷ ἔδωρήσατο. Ὁ δέ, παραγενόμενος πρὸς τοὺς ἐταίρους, τὰ συμβάντα αὐτοῖς διεξελέλυθεν· ὧν εἰς τις τὰ ἴσα διαπράξασθαι ἐβουλεύσατο, καὶ παρὰ τὸν ποταμόν ἐλθὼν καὶ τὴν οἰκεῖαν ἀξίνην ἐξεπίτηδες ἀφείς εἰς τὸ ρεῦμα, κλαίων ἐκάθητο. Ἐπιφανείς οὖν ὁ Ἐρμῆς κἀκείνῳ καὶ τὴν αἰτίαν μαθὼν τοῦ θρήνου, καταβάς ὁμοίως χρυσοῦν ἀξίνην ἐξήνεγκε καὶ ἤρετο εἰ ταύτην ἀπέβαλε. Τοῦ δὲ σὺν ἡδονῇ· Ἄναι ἀληθῶς ἢ δ' ἐστὶ φήσαντος, μισήσας ὁ θεὸς τὴν τοσαύτην ἀναίδειαν, οὐ μόνον ἐκείνην κατέσχεν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν οἰκεῖαν ἀπέδωκεν. Ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι, ὅσον τοῖς δικαίοις τὸ θεῖον συναίρεται, τοσοῦτον τοῖς ἀδίκους ἐναντιοῦται.

Esopo

6. Il racconto del cavallo di Troia riveduto e corretto

Φασὶν ὡς Ἀχαιοὶ οἱ ἐν ξυλίνῳ ἵππῳ ἀριστεῖς κατέβαλον τὴν Ἰλίον. Ἔστι δὲ μυθώδης ἄγαν ὁ λόγος. Ἡ δὲ ἀλήθεια αὕτη. Ἴππον κατεσκεύασαν ξύλινον πρὸς μέτρον τῶν πυλῶν, ὅπως μὴ ἐλκόμενος εἰσέλθῃ, ἀλλ' ὑπερέχη τῷ μεγέθει. Οἱ δὲ λοχαγοὶ ἐκάθητο ἐν κοίλῳ χωρίῳ παρὰ τὴν πόλιν, ὃς Ἀργείων λόχος ἐκαλεῖτο μέχρι τοῦ νῦν. Αὐτόμολος δὲ ἐλθὼν παρὰ τῶν Ἀργείων Σίνων, φράζει αὐτοῖς κατὰ μαντείαν ὡς, εἰ μὴ εἰσαγάγοιεν τὸν ἵππον εἰς τὴν πόλιν, ὑποστρεψόντων Ἀχαιῶν, ἂν δὲ εἰσαγάγωσι, μηκέθ' ἤξόντων¹. Οὗ ἐπακούσαντες οἱ Τρῶες καὶ καθελόντες τὸ τεῖχος, εἰσάγουσι τὸν ἵππον. Εὐωχομένοις δὲ αὐτοῖς ἐπιπίπτουσιν οἱ Ἕλληνες δι' ἧς καθήρητο τὸ τεῖχος, καὶ οὕτως ἐάλω ἡ Ἰλιος.

Palèfato

1) I due genitivi assoluti fungono da apodosi.

7. Zeus ed Era: coniugi in crisi riappacificati con un'astuzia

Ἦσαν ἐφ' ὅτῳ¹ δὴ πρὸς τὸν Δία ὠργισμένην ἐς Εὐβοίαν φασὶν ἀναχωρῆσαι, Δία δέ, ὡς οὐκ ἔπειθεν αὐτήν, παρὰ Κιθαιρώνα λέγουσιν ἐλθεῖν, δυναστεύοντα ἐν Πλαταιαῖς τότε· εἶναι γὰρ τὸν Κιθαιρώνα οὐδενὸς σοφίαν ὑστερον. Οὗτος οὖν κελεύει τὸν Δία ἄγαλμα ξύλου ποιησάμενον ἄγειν ἐπὶ

βοῶν ζεύγους ἐγκεκαλυμμένον, λέγειν δὲ ὡς ἄγοιτο γυναῖκα Πλάταιαν τὴν Ἀσωποῦ, καὶ ὁ μὲν ἔπρασσε κατὰ τὴν παραίνεσιν τοῦ Κιθαιρῶνος, Ἥρα δὲ ἐπέπυστό τε αὐτίκα καὶ αὐτίκα ἀφίκετο. Ὡς δὲ ἐπλησίαζε τῇ ἀμάξει καὶ τοῦ ἀγάλματος τὴν ἐστῆτα περιέρρηξεν, ἦσθη τε ἀπάτη ξόανον εὐρούσα ἀντι νύμφης γυναικός, καὶ διαλλαγὰς ποιεῖται πρὸς τὸν Δία. Ἐπὶ ταύταις ταῖς διαλλαγαῖς Δαίδαλα ἐορτὴν ἄγουσιν, ὅτι οἱ πάλαι τὰ ξόανα ἐκάλουν δαίδαλα.

Pausania

1) ἐφ' ὅτῳ: "per non so qual motivo".

8. A Gerione furono attribuite tre teste per un equivoco

Γηρυόνην δὲ φασιν ὅτι τρικάρηνος ἐγένετο. Ἀδύνατον δὲ σῶμα ἐν τρεῖς ἔχειν κεφαλὰς. Ἦν δὲ τοιοῦτον. Πόλις ἐστὶν ἐν τῷ Εὐξεινῷ πόντῳ Τρικαρηνία¹ καλουμένη. Ἦν δὲ ὁ Γηρυόνης ἐν τοῖς τότε ἀνθρώποις ὀνομαστός, πλούτῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις διαφέρων· εἶχε δὲ καὶ βοῶν ἀγέλην θαυμαστήν, ἐφ' ἣν ἐλθὼν Ἡρακλῆς ἀντιποιοῦμενον Γηρυόνην ἀπέκτεινε. Οἱ δὲ θεώμενοι περιελαυνομένας τὰς βοῦς ἐθαύμαζον· ἦσαν γὰρ τὸ μὲν μέγεθος μικραὶ, ἀπὸ δὲ κεφαλῆς ἐπὶ τὴν ὀσφὺν μακρὰ καὶ σιμαί, κέρατα οὐκ ἔχουσαι, ὅστέα δὲ μεγάλα καὶ πλατέα. Πρὸς τοὺς πυνθανομένους οὖν ἔλεγόν τινες· Ἡρακλῆς ταύτας περιήλασεν οὐσας Γηρυόνου τοῦ Τρικαρηνοῦ. Τινὲς δὲ ἐκ τοῦ λεγομένου ὑπέλαβον αὐτὸν τρεῖς ἔχειν κεφαλὰς.

Palèfato

1) Tricarenia, ossia "tricipite".

9. Il diluvio nella tradizione mitica

Προμηθέως δὲ παῖς Δευκαλίων ἐγένετο. Οὗτος, βασιλεύων τῶν περὶ τὴν Φθίαν τόπων, γαμει Πύρρα τὴν Ἐπιμηθέως καὶ Πανδώρας, ἣν ἔπλασαν θεοὶ πρῶτην γυναῖκα. Ἐπεὶ δὲ ἀφανίσαι Ζεὺς τὸ χαλκοῦν ἠθέλησε γένος, ὑποθεμένου Προμηθέως Δευκαλίων τεκτηνόμενος λάρνακα, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐνθέμενος, εἰς ταύτην μετὰ Πύρρας εἰσέβη. Ζεὺς δὲ, πολὺν ὑετὸν ἀπ' οὐρανοῦ χέας, τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος κατέκλυσεν, ὥστε διαφθαρῆναι πάντας ἀνθρώπους, ὀλίγων χωρὶς οἱ συνέφυγον εἰς τὰ πλησίον ὑψηλὰ ὄρη. Τότε δὲ καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ὄρη διέστη, καὶ τὰ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ καὶ Πελοποννήσου συνεχύθη πάντα. Δευκαλίων δὲ, ἐν τῇ λάρνακι διὰ τῆς θαλάσσης φερόμενος ἐφ' ἡμέρας ἑννέα καὶ νύκτας ἴσας, τῷ Παρνασσῷ προσίσχει, κάκει, τῶν ὄμβρων παῦλαν λαβόντων ἐκβάς, θύει Διὶ φυξίῳ. Ζεὺς δὲ, πέμψας Ἑρμῆν πρὸς αὐτόν, ἐπέτρεψεν αἰρεῖσθαι ὅ τι βούλεται· ὁ δὲ αἰρεῖται ἀνθρώπους αὐτῷ γενέσθαι. Καὶ Διὸς εἰπόντος ὑπὲρ κεφαλῆς ἔβαλλεν αἴρων λίθους. Καί, οὐς μὲν ἔβαλε Δευκαλίων, ἄνδρες ἐγένοντο, οὐς δὲ Πύρρα, γυναῖκες.

Apollodoro

10. Un'imprudente gara di danza di pastorelli ... con le ninfe

Μυθολογοῦσιν ἐν τῇ Μεσσαπίων γῆ, παρὰ τὰς λεγομένας ἱεράς πέτρας, φανῆναι νύμφας ἐπιμηλίδας χορευούσας, τοὺς δὲ παῖδας τῶν Μεσσαπίων, καταλιπόντας τὰ ποίμνια καὶ θεωμένους, εἰπεῖν ὅτι βέλτιον αὐτοὶ χορεύουσιν. Οὗτος ὁ λόγος ἤλγυνε τὰς νύμφας καὶ τὸ νεῖκος ἐπὶ πλέον ἐγένετο περὶ τῆς χορείας. Οἱ δὲ παῖδες ὅτι μὲν ἦν αὐτοῖς ἄμιλλα πρὸς δαίμονας ἠγνόουν, ἐχόρευον δ' οἷα πρὸς ὀμηλίκας θνητὰς καὶ ὁ τρόπος αὐτοῖς τῆς ὀρχήσεως ἄτε ποιμένων ἄμουσος ἦν, ταῖς δὲ νύμφαις πᾶν ὅσον πλεῖστον ἐπέδωκεν εἰς κάλλος. Καὶ ἐπεκράτησαν χορεύουσαι τῶν παίδων καὶ ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς τάδε· ὦ κούροι, τὸ νεῖκος ἤρασθε πρὸς ἐπιμηλίδας νύμφας, οὐκοῦν, ὦ ἄφρονες, νικώμενοι δώσετε δίκην'. Καὶ οἱ παῖδες, ἵναπερ ἐστήκεσαν παρὰ τὸ ἱερὸν τῶν νυμφῶν, ἐγένοντο δένδρη. Καὶ ἔτι νῦν ἀκούεται φωνὴ νυκτὸς ἐκ τῆς ὕλης οἷα θρηνοῦντων, ὁ δὲ τόπος ὀνομάζεται νυμφῶν τε καὶ παίδων.

Antonino Liberale

11. La lezione ... vendicativa di un ladruncolo

Παῖς ἐκ διδασκαλείου τὴν τοῦ συμφοιτητοῦ δέλτον ὑφελόμενος τῇ μητρὶ ἐκόμισε. Τῆς δὲ οὐ μόνον αὐτῷ μὴ ἐπιπληξάσης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαινεσάσης αὐτόν, ἐκ δευτέρου ἰμάτιον κλέψας ἤνεγκεν αὐτῇ. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπαινεσάσης αὐτόν ἐκείνης, προΐων τοῖς χρόνοις, ὡς νεανίας ἐγένετο, ἤδη καὶ τὰ μείζονα κλέπτειν ἐπεχείρει. Ληφθεὶς δὲ ποτε ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ περιαγκωνισθεὶς ἐπὶ τὸν δῆμιον ἀπήγετο. Τῆς δὲ ἐπακολουθούσης αὐτῷ καὶ στερνοκοπομένης, εἶπε βούλεσθαί τι αὐτῇ εἰπεῖν πρὸς τὸ οὖς· καὶ ἐπεὶ τάχιστα αὐτῷ προσῆλθε, τοῦ ὠτίου ἐπιλαβόμενος, κατέδακεν αὐτό. Τῆς δὲ κατηγορούσης αὐτοῦ δυσσέβειαν, εἶπερ¹, μὴ ἀρκεσθεὶς οἷς ἤδη πεπλημμέληκε καὶ τὴν μητέρα ἐλωβήσατο, ἐκεῖνος ὑποτυχῶν εἶπεν· Ἄλλὰ τότε ὅτε σοι πρῶτον τὴν δέλτον κλέψας ἤνεγκα, εἰ ἐπέπληξάς μοι, οὐκ ἂν μέχρι τούτου ἐχώρησα, ὡς καὶ ἐπὶ θάνατον ἀπάγεσθαι".

Esopo

1) "se è vero che", "dal momento che".

12. Dai doni sacrileghi di un amante, distruzione e morte

Φάυλλος δὲ τύραννος ἠράσθη τῆς Ἀρίστωνος γυναικός, ὅς Οἰταίων προστάτης ἦν. Οὗτος διαπεμπόμενος πρὸς αὐτὴν χρυσόν τε πολὺν καὶ ἄργυρον ἐπηγγέλλετο δώσειν, εἰ τέ τινος ἄλλου δέοιτο, φράζειν ἐκέλευεν ὡς οὐχ ἁμαρτησομένην. Τὴν δ' ἄρα πολὺς εἶχε πόθος ὄρμου τοῦ τότε κειμένου ἐν τῷ τῆς Προνοίας Ἀθηνᾶς ἱερῷ, ὃν εἶχε λόγος Ἐριφύλης γεγονέναι, ἠξίου τε ταύτης τῆς δωρεᾶς τυχεῖν. Φάυλλος δὲ τὰ τε ἄλλα κατασύρων ἐκ Δελφῶν ἀναθήματα ἀναιρεῖται καὶ τὸν ὄρμον· ἐπεὶ δὲ διεκομίσθη εἰς οἶκον τὸν

Ἀρίστωνος, χρόνον μὲν τινα ἐφόρει αὐτὸν ἢ γυνὴ μάλα περίπτυστος οὔσα, μετὰ δὲ ταῦτα παραπλήσιον αὐτῇ πάθος συνέβη τῶν περὶ Ἐριφύλην γενομένων¹. Ὁ γὰρ νεώτερος τῶν υἱῶν αὐτῆς μανεῖς τὴν οἰκίαν ὑφῆψε καὶ τὴν τε μητέρα καὶ τὰ πολλὰ τῶν κτημάτων κατέφλεξεν.

Partenio

- 1) Erifile, corrotta con un dono simile, era stata poi uccisa dal proprio figlio.

13. Latona punisce l'ostilità di alcuni bovani trasformandoli in rane

Λητώ, ἐπεὶ ἔτεκεν Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν ἐν Ἀστερίᾳ τῇ νήσῳ, ἀφίκετο εἰς Λυκίαν ἐπιφερομένη τοὺς παῖδας ἐπὶ τὰ λουτρὰ τοῦ Ξάνθου· καὶ ἐπεὶ τάχιστα ἐγένετο ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἐνέτυχε πρῶτα Μελίτη κρήνη καὶ προεθυμεῖτο, πρὶν ἐπὶ τὸν Ξάνθον ἐλθεῖν, ἐνταυθοῖ τοὺς παῖδας ἀπολοῦσαι. Ἐπεὶ δ' αὐτὴν ἐξήλασαν ἄνδρες βουκόλοι, ὅπως ἂν αὐτοῖς οἱ βόες ἐκ τῆς κρήνης πίωνσιν, ἀπαλλάττεται καταλιποῦσα τὴν Μελίτην ἢ Λητώ, λύκοι δὲ συναντόμενοι καὶ σήναντες ὑφήγησαντο τῆς ὁδοῦ καὶ ἀπήγαγον ἄχρι πρὸς τὸν ποταμὸν αὐτὴν τὸν Ξάνθον. Ἡ δέ, πιούσα τοῦ ὕδατος καὶ ἀπολούσασα τοὺς παῖδας, τὸν μὲν Ξάνθον ἱερὸν ἀπέδειξεν Ἀπόλλωνος, τὴν δὲ γῆν Τρεμιλίδα λεγομένην Λυκίαν μετωνόμασεν ἀπὸ τῶν καθηγησαμένων λύκων. Ἐπὶ δὲ τὴν κρήνην αὐτὴς ἐξίκετο, δίκην ἐπιβαλοῦσα τοῖς ἀπελάσασιν αὐτὴν βουκόλοις· καὶ οἱ μὲν ἀπέλουον τότε παρὰ τὴν κρήνην τοὺς βοῦς, Λητώ δὲ μεταβαλοῦσα πάντας ἐποίησε βατράχους, καὶ λίθῳ τραχεῖ τύπτουσα τὰ νῶτα καὶ τοὺς ὠμους, κατέβαλε πάντας εἰς τὴν κρήνην καὶ βίον ἔδωκε αὐτοῖς καθ' ὕδατος· οἱ δ' ἄχρι νῦν παρὰ ποταμούς βοῶσι καὶ λίμνας.

Antonino Liberale

14. Festeggiato come salvatore dalle popolazioni del Lazio, Eracle banchetta col popolo e procura nuove terre ai regnanti

Οἱ δὲ Ἀβοριγίνες καὶ τῶν Ἀρκάδων οἱ τὸ Παλάτιον κατοικοῦντες, ὡς τοῦ τε Κάκου τὸν θάνατον ἔγνωσαν καὶ τὸν Ἡρακλέα εἶδον, τῷ μὲν ἀπεχθόμενοι διὰ τὰς ἀρπαγὰς, τοῦ δὲ τὴν ὄψιν ἐκπαγλούμενοι, θεῖόν τι χρῆμα ἐνόμισαν ὄραν καὶ τοῦ ληστοῦ μέγα εὐτύχημα τὴν ἀποβολὴν¹ ἐποιοῦντο. Οἱ δὲ πένητες αὐτῶν κλάδους δρεψάμενοι δάφνης, ἢ πολλὴ περὶ τὸν τόπον ἐφύετο, ἐκεῖνόν τε καὶ αὐτοὺς ἀνέστεφον, ἤκον δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, ἐπὶ ξένια τὸν Ἡρακλέα καλοῦντες. Ὡς δὲ καὶ τοῦνομα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις διεξιόντος ἔμαθον, ἐνεχειρίζον αὐτῷ τὴν τε χώραν καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐπὶ φιλία. Ἀγασθεῖς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρακλῆς, τὸν μὲν δῆμον ἐστίασει ὑποδέχεται, θύσας τῶν βοῶν τινὰς καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελῶν· τοὺς δὲ βασιλεῖς χώρα πολλὴ δωρεῖται Λιγύων τε καὶ τῶν ἄλλων προσοίκων, ἧς μέγα ἐποιοῦντο ἄρχειν, παρονόμους τινὰς ἐξ αὐτῆς ἐκβαλῶν ἀνθρώπους.

Dionigi di Alicarnasso

- 1) "l'abbattimento".

15. In uno scenario religioso, l'esplosione di una passione torbida

Ἐκβοήσαντος δὲ πρὸς ταῦτα¹ τοῦ δήμου, αὐτὸς μὲν, τοῦ νεῶ μέρος τι καταλαβὼν, ὃ δὴ τοῖς προφητεύουσιν ἀποκεκλήρωτο, τοὺς τε παῖδας ἔχων ἅμα καὶ τοὺς περὶ τὸν Θεαγένην² ἐγκατέμεινεν· οἱ λοιποὶ δὲ εἰς οἴκησιν ἕκαστος τὴν ἑαυτῶν ἀπεχώρουν. Ἀπεχώρει δὲ καὶ ἡ Ἀρσάκη, μόλις μὲν καὶ πολλάκις ἀναστρέφουσα καὶ πλείονι θεραπείᾳ δῆθεν τῇ περὶ τὴν θεὸν ἐναλύουσα· πλὴν ἀλλ' ἀπεχώρει γε ὅψε ποτε, καὶ θαμὰ πρὸς τὸν Θεαγένην, ἕως ἔξην, ἐπιστρέφουσα. Ἐπεὶ δ' οὖν εἰς τὴν βασιλείον αὐλὴν ἦλθε, διαμπᾶξ ἐπὶ τὸν θάλαμον ἵεται, καὶ καταβαλοῦσα ἑαυτὴν ἐπὶ τῆς κλίνης ὡς εἶχε σχήματος³, ἔκειτο ἀναυδος, γύναιον καὶ ἄλλως πρὸς ἄσεμνον ἠδονὴν ἐπίφορον, τότε πλέον ὑπὸ θεᾶς⁴ ἀμάχου τῆς Θεαγένους καὶ τὰς πώποτε εἰς πείραν ἐλθούσας ὄψεις ὑπερπαιούσης ἀνακαόμενον. Παννύχιος γοῦν ἔκειτο, πυκνὰ μὲν πρὸς ἑκατέραν πλευρὰν τὸ σῶμα διαστρέφουσα, πυκνὰ δὲ καὶ βύθιον ἐπιστένουσα καὶ νῦν μὲν ὀρθομένη νῦν δὲ ὀκλάζουσα ἐπὶ τῆς στρωμνῆς, καὶ τῆς ἐσθῆτος ἑαυτὴν κατὰ μέρος ἀπογυμνοῦσα, καὶ αὐθις ἀθρόον ἐπὶ τὴν εὐνὴν καταφέρουσα. Καὶ ποτε καὶ παιδίσκην ἀπροφασίστως προσκαλέσασα, αὐθις ἀπέπεμπεν οὐδὲν ἐπιστείλασα. Καὶ ἀπλῶς εἰς μανίαν λοιπὸν ἐλάνθανε ὁ ἕρως ὑποφερόμενος.

Eliodoro

1) Il vecchio sacerdote Calasiris ha annunciato la rinuncia al suo ministero. 2) Anche Teàgene è figlio del sacerdote. 3) "tutta vestita com'era". 4) Occhio all'accento!

16. Tèseo e Pιρίτοο: nascita di un'amicizia

Τὴν δὲ πρὸς Πειρίθου φιλίαν τοῦτον τὸν τρόπον αὐτῶ γενέσθαι λέγουσι. Δόξαν εἶχεν¹ ἐπὶ ῥώμῃ καὶ ἀνδρείᾳ μεγίστην· βουλόμενος οὖν ὁ Πειρίθους ἐξελέγξαι καὶ λαβεῖν διάπειραν, ἠλάσατο βοῦς ἐκ Μαραθῶνος αὐτοῦ, καὶ πυθόμενος διώκειν μετὰ τῶν ὄπλων ἐκείνον, οὐκ ἔφυγεν, ἀλλ' ἀναστρέψας ἐπήντησεν. Ὡς δ' εἶδεν ἄτερος τὸν ἕτερον καὶ τὸ κάλλος ἐθαύμασε καὶ τὴν τόλμαν ἠγάσθη, μάχης μὲν ἔσχοντο, Πειρίθους δὲ πρότερος τὴν δεξιὰν προτείνας ἐκέλευσεν αὐτὸν γενέσθαι δικαστὴν τὸν Θησέα τῆς βοηλασίας· ἐκὼν γὰρ ὑφέξειν ἦν ἂν ὀρίσῃ δίκην ἐκείνος· Θησεὺς δὲ καὶ τὴν δίκην ἀφῆκεν αὐτῶ καὶ προῦκαλεῖτο φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον· ἐποίησαντο δὲ τὴν φιλίαν ἔνορκον. Ἐκ δὲ τούτου, γαμῶν ὁ Πειρίθους Δηιδάμειαν, ἐδεήθη τοῦ Θησεῶς ἐλθεῖν καὶ τὴν χώραν ἰστορήσαι καὶ συγγενέσθαι τοῖς Λαπίθαις. Ἐτύγχανε δὲ καὶ τοὺς Κενταύρους κεκληκῶς ἐπὶ τὸ δεῖπνον. Ὡς δ' ἠσέλγαινον ὕβρει καὶ μεθύοντες οὐκ ἀπείχοντο τῶν γυναικῶν, ἐτράποντο πρὸς ἄμυναν οἱ Λαπίθαι· καὶ τοὺς μὲν ἔκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ πολέμῳ κρατήσαντες ὕστερον ἐξέβαλον ἐκ τῆς χώρας, τοῦ Θησεῶς αὐτοῖς συμμαχομένου καὶ συμπολεμοῦντος.

Plutarco

1) Il sogg. è Tèseo.

17. Una visita a Protagora deve superare l'ostacolo del portinaio

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ προθύρῳ ἐγενόμεθα, ἐπιστάντες περὶ τινος λόγου διελεγόμεθα, ὃς ἡμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ἐνέπεσεν· ἴν' οὖν μὴ ἀτελὴς γένοιτο, ἀλλὰ διαπερανάμενοι οὕτως ἐσίοιμεν, στάντες ἐν τῷ προθύρῳ διελεγόμεθα ἕως συνωμολογήσαμεν ἀλλήλοις. Δοκεῖ οὖν μοι, ὁ θυρωρός, εὐνοῦχος τις, κατήκουεν ἡμῶν, κινδυνεύει δὲ διὰ τὸ πλῆθος τῶν σοφιστῶν ἄχθεσθαι τοῖς φοιτῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν· ἐπειδὴ γοῦν ἐκρούσαμεν τὴν θύραν, ἀνοίξας καὶ ἰδὼν ἡμᾶς· - Ἐα, ἔφη, σοφισταί τινες· οὐ σχολὴ αὐτῷ· - καὶ ἅμα ἀμφοῖν τοῖν χεροῖν τὴν θύραν πάνυ προθύμως ὡς οἴός τ' ἦν ἐπήραξεν. Καὶ ἡμεῖς πάλιν ἐκρούομεν, καὶ ὃς ἐγκεκλειμένης τῆς θύρας ἀποκρινόμενος εἶπεν· - ὦ ἄνθρωποι, ἔφη, οὐκ ἀκηκόατε ὅτι οὐ σχολὴ αὐτῷ; - Ἄλλ' ὠγαθέ, ἔφην ἐγώ, οὔτε παρὰ Καλλίαν ἤκομεν οὔτε σοφισταί ἐσμεν· ἀλλὰ θάρρει· Πρωταγόραν γάρ τοι δεόμενοι ἰδεῖν ἤλθομεν. Εἰσάγγελον οὖν. - Μόγισ οὖν ποτε ἡμῖν ἄνθρωπος ἀνέωξεν τὴν θύραν.

Platone

FAMIGLIA E SOCIETA'

18. Ciassare offre a Ciro la mano della figlia e un regno come dote

Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι γίνονται κατὰ τὴν Μηδικήν, τρέπεται ὁ Κύρος πρὸς Κυαξάρην. Ἐπεὶ δὲ ἠσπάσαντο ἀλλήλους, πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κύρος εἶπε τῷ Κυαξάρῃ ὅτι οἶκος αὐτῷ¹ ἐξηρημένος εἶη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχη, καὶ ὅταν ἐκεῖσε ἔλθῃ, εἰς οἰκεῖα καταγεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα δῶρα ἔδωκεν αὐτῷ πολλὰ καὶ καλά. Ὁ δὲ Κυαξάρης ταῦτα μὲν ἐδέχετο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέραν στέφανόν τε χρυσοῦν καὶ ψέλια φέρουσαν καὶ στρεπτὸν καὶ στολὴν Μηδικήν ὡς δυνατὸν καλλίστην. Καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς ἐστεφάνου τὸν Κύρον, ὁ δὲ Κυαξάρης εἶπε· Ἰδὼμί σοι, ἔφη, ὦ Κύρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, ἐμὴν οὖσαν θυγατέρα· καὶ ὁ σὸς δὲ πατὴρ ἔγημε τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ ἧς σὺ ἐγένου. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡν σὺ πολλάκις παῖς ὦν ὅτε παρ' ἡμῖν ἦσθα ἐτιθηθήσω· καὶ ὁπότε τις ἐρωτῶν αὐτὴν τίτι γαμοῖτο, ἔλεγεν ὅτι Κύρω· ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ φερνὴν Μηδίαν τὴν πᾶσαν· οὐδὲ γὰρ ἔστι μοι ἄρρη γνήσιος.

Senofonte

1) "per lui", Ciassare.

19. La potestà paterna sui figli secondo i legislatori greci

Οἱ γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς καταστησάμενοι πολιτείας, βραχύν τινα κομιδῇ χρόνον ἔταξαν ἄρχεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν πατέρων, οἱ μὲν, ἕως τρίτον ἐκπληρώσωσιν ἀφ' ἧβης ἔτος· οἱ δὲ, ὅσον ἂν χρόνον ἠΐθεοι μένωσιν· οἱ δὲ, μέχρι τῆς εἰς τὰ ἀρχεῖα τὰ δημόσια ἐγγραφῆς, ὡς ἐκ τῆς Σόλωνος καὶ Πιπτακοῦ καὶ Χαρώνδου νομοθεσίας ἔμαθον, οἷς πολλὴ μαρτυρεῖται σοφία· τιμωρίας τε κατὰ τῶν παίδων ἔταξαν, ἐὰν ἀπείθωσι τοῖς πατράσιν, οὐ βαρείας, ἐξελάσαι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοὺς καὶ χρήματα μὴ καταλιπεῖν, παραιτέρω δὲ οὐδέν. Εἰσὶ δ' οὐχ ἱκαναὶ κατασχεῖν ἄνοιαν νεότητος καὶ αὐθάδειαν τρόπων, οὐδ' εἰς τὸ σῶφρον ἀγαγεῖν τοὺς ἡμεληκότας τῶν καλῶν αἰ μαλακαὶ τιμωρίαί. Τοιγάρτοι πολλὰ ἐν Ἑλλήσιν εἰς πατέρας ὑπὸ τέκνων ἀσημονεῖται.

Dionigi di Alicarnasso

20. Compianto e usanze degli Spartani alla morte dei loro re

Νόμος δὲ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι κατὰ τῶν βασιλέων τοὺς θανάτους ἐστὶ αὐτὸς καὶ τοῖσι βαρβάροισι τοῖσι ἐν τῇ Ἀσίῃ. Ἐπεὰν γὰρ ἀποθάνῃ βασιλεὺς Λακεδαιμονίων, ἐκ πάσης δεῖ Λακεδαίμονος, χωρὶς Σπαρτητέων, ἀριθμῶ τῶν περιοίκων¹ ἀναγκαστοὺς² ἐς τὸ κῆδος ἰέναι τούτων ὧν καὶ τῶν εἰλώτων ἐπεὰν συλληθῆωσι ἐς τῶντὸ πολλὰι χιλιάδες, σύμμικτα τῆσι γυναίξιν κόπτονται τε τὰ μέτωπα προθύμως καὶ οἰμωγῇ διαχρέονται ἀπλέτῳ, φάμενοι τὸν ὕστατον αἰεὶ ἀπογενόμενον τῶν βασιλέων, τοῦτον δὴ γενέσθαι ἀριστον. Ὅς δ' ἂν ἐν πολέμῳ τῶν βασιλέων ἀποθάνῃ, τούτῳ δὲ εἰδῶλον σκευάσαντες ἐν κλίνῃ εὖ ἐστρωμένη ἐκφέρουσι. Ἐπεὰν δὲ θάψωσι, ἀγορῇ δέκα ἡμερέων οὐκ ἴσταται σφι οὐδ' ἀρχαιρεσίῃ συνίξει, ἀλλὰ πενθέουσι ταύτας τὰς ἡμέρας.

Erodoto

1) "un certo numero di perieci". 2) Accordato a senso con ἀριθμῶ τῶν περιοίκων.

21. Una lunga festa in mare di uomini e donne

Πανηγυρίζουσιν δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, οὐχ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, πανηγύριος μὲν συχνάς, μάλιστα δὲ καὶ προθυμότατα εἰς Βούβαστιν πόλιν τῇ Ἀρτέμιδι. Ἐς μὲν νυν Βούβαστιν πόλιν ἐπεὰν κομίζονται, ποιεῦσι τοιάδε· πλέουσί τε γὰρ δὴ ἄμα ἄνδρες γυναίξιν καὶ πολλόν τι πληθὸς ἐκατέρων ἐν ἐκάστη βάρῃ· αἱ μὲν τινες τῶν γυναικῶν κρόταλα ἔχουσαι κροταλίζουσιν, οἱ δὲ αὐλέουσι κατὰ πάντα τὸν πλόον, αἱ δὲ λοιπαὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἀεῖδουσι καὶ τὰς χεῖρας κροτέουσιν. Ἐπεὰν δὲ πλέοντες κατὰ τινα πόλιν ἄλλην γένωνται, ἐγχιρίψαντες τὴν βάρην τῇ γῆ ποιεῦσι τοιάδε· αἱ μὲν τινες τῶν γυναικῶν ποιεῦσι τὰ περ εἰρήκα, αἱ δὲ τῳθάζουσι βοῶσαι τὰς ἐν τῇ πόλι ταύτῃ γυναῖκες, αἱ δὲ ὀρχέονται, αἱ δὲ ἀνασύρονται ἀνιστάμεναι. Ταῦτα παρὰ πάσαν πόλιν παραποταμίνην ποιεῦσιν. Ἐπεὰν δὲ ἀπίκωνται ἐς τὴν Βούβαστιν πόλιν, ὀρτάζουσι μεγάλας ἀνάγοντες θυσίας.

Erodoto

22. Vita e costumi degli Arabi Nabatei

Ἐχουσι τοίνυν τὸν βίον ὑπαίθριον, πατρίδα καλοῦντες τὴν ἀοίκητον τὴν μήτε ποταμοὺς ἔχουσαν μήτε κρήνας δαψιλῆς, ἐξ ὧν δυνατὸν στρατόπεδον πολέμιον ὑδρεύσασθαι. Νόμος δ' ἐστὶν αὐτοῖς μήτε σῖτον σπεῖρειν μήτε φυτεύειν μηδὲν φυτὸν καρποφόρον, μήτε οἶνω χρῆσθαι μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν· ὅς δ' ἂν παρὰ ταῦτα ποιῶν εὐρίσκηται, θάνατον αὐτῷ πρόστιμον εἶναι. Χρῶνται δὲ τῷ νόμῳ τούτῳ διαλαμβάνοντες τοὺς ταῦτα κτωμένους ἀναγκασθήσεσθαι ῥαδίως ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἕνεκα τῆς τούτων χρείας ποιεῖν τὸ προσταττόμενον· τρέφουσι δ' αὐτῶν οἱ μὲν καμήλους, οἱ δὲ πρόβατα, τὴν ἔρημον ἐπινέμοντες. Οὐκ ὀλίγων δ' ὄντων Ἀραβικῶν ἐθνῶν τῶν

τὴν ἔρημον ἐπινεμόντων, οὗτοι πολὺ τῶν ἄλλων προέχουσι ταῖς εὐπορίαις, τὸν ἀριθμὸν ὄντες οὐ πολὺ πλείους τῶν μυριάων.

Diodoro Siculo

23. Usanze e aspetti di vita del mondo omerico

Ὅμηρος δὲ τὴν τοῦ μύρου φύσιν εἰδὼς οὐκ εἰσήγαγε μύροις ἀλειφομένους τοὺς ἥρωας, πλὴν τὸν Πάριν ἐν οἷς φησὶ 'κάλλει στίλβων', ὡς καὶ Ἀφροδίτη κάλλει τὰ πρόσωπα καθαίρει¹. Ἀλλ' οὐδὲ στεφανομένους εἰσάγει, καίτοι τῷ ἐκ τῆς μεταφορᾶς ὁμοιώματι σημαίνεται ὅτι ἤδει τὸν στέφανον. Φησὶ γοῦν· Νῆσος, ἣν πέρι πόντος ἀπείριτος ἐστεφάνωται καί·

Πάντη γὰρ σε περὶ στέφανος πολέμοιο δέδηκε.

Παρατηρητέον δὲ καὶ ὅτι ἐν μὲν Ὀδυσσεΐα ἀπονιζομένους τὰς χεῖρας ποιεῖ πρὶν μεταλαβεῖν τροφῆς, ἐν Ἰλιάδι δὲ τοῦτο ποιῶντας οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. Σχολαζόντων γὰρ βίος ὁ ἐν Ὀδυσσεΐα καὶ διὰ τὴν εἰρήνην τρυφώντων· διὸ οἱ ἐνταῦθα ἐθεράπευον τὸ σῶμα διὰ λουτρῶν καὶ κατανιμμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀστραγαλίζουσιν ἐν ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ² καὶ ὀρχοῦνται καὶ σφαιριζοῦσιν.

Ateneo

1) Qui la memoria tradisce Ateneo: la dea che abbellisce il viso – di Penelope, non di Paride – è Atena, non Afrodite (cfr *Odissea* XVIII, 187-196). 2) Nella società dell'*Odissea*.

24. L'onore in cui sono tenuti i sapienti in India

Νενέμηνται δὲ οἱ πάντες Ἴνδοι ἐς ἑπτὰ μάλιστα γενεάς· ἐν μὲν αὐτοῖσιν οἱ σοφισταὶ εἰσι, πλήθει μὲν μείους τῶν ἄλλων, δόξῃ δὲ καὶ τιμῇ γεραρότατοι. Οὔτε γὰρ τι τῷ σώματι ἐργάζεσθαι ἀναγκαίη σφὶν προσκέεται, οὔτε τι ἀποφέρειν ἀφ' ὅτου πονέουσιν ἐς τὸ κοινόν· οὐδέ τι ἄλλο ἀνάγκης ἀπλῶς ἐπεῖναι τοῖσι σοφιστῆσιν, ὅτι μὴ¹ θύειν τὰς θυσίας τοῖσι θεοῖσιν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἰνδῶν· καὶ ὅστις δὲ ἰδίᾳ θύει, ἐξηγητὴς αὐτῷ τῆς θυσίας τῶν τις σοφιστέων τούτων γίνεται, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως κεχαρισμένα τοῖσι θεοῖσι θύσαντας. Εἰσὶ δὲ καὶ μαντικῆς οὗτοι μῦνοι Ἰνδῶν δαήμονες, οὐδὲ ἐφεῖται ἄλλῳ μαντεύεσθαι ὅτι μὴ σοφῶ ἀνδρὶ. Μαντεύουσι δὲ ὅσα ὑπὲρ τῶν ὠρέων τοῦ ἔτεος καὶ εἴ τις ἐς τὸ κοινόν συμφορῇ καταλαμβάνει.

Arriano

1) "tranne che".

25. Il culto della danza a Sparta, radicato nel costume guerriero della città

Λακεδαιμόνιοι μὲν, ἄριστοι Ἑλλήνων εἶναι δοκοῦντες, παρὰ Πολυδεύκου καὶ Κάστορος καρνατίζειν μαθόντες (ὀρχήσεος δὲ καὶ τοῦτο εἶδος ἐν Καρύαις τῆς Λακωνικῆς διδασκόμενον), ἅπαντα μετὰ Μουσῶν ποιῶσιν, ἄχρι τοῦ

πολεμῆν πρὸς¹ αὐλὸν καὶ ῥυθμὸν καὶ εὐτακτον ἔμβασιν² τοῦ ποδός· καὶ τὸ πρῶτον σύνθημα Λακεδαιμονίοις πρὸς τὴν μάχην ὁ αὐλὸς ἐνδίδωσι. Τοιγαρ-
οῦν καὶ ἐκράτουν ἀπάντων, μουσικῆς αὐτοῖς καὶ εὐρυθμίας ἡγουμένης. Ἴδοις
δ' ἂν νῦν ἔτι καὶ τοὺς ἐφήβους αὐτῶν οὐ μείον ὀρχεῖσθαι ἢ ὀπλομαχεῖν
μανθάνοντας· ὅταν γὰρ ἀκροχειρισάμενοι καὶ παίσαντες καὶ παισθέντες ἐν
τῷ μέρει παύσωνται, εἰς ὄρχησιν αὐτοῖς ἢ ἀγωνία τελευτᾷ. Καὶ αὐλητῆς μὲν
ἐν τῷ μέσῳ κάθηται ἐπαυλῶν καὶ κτυπῶν τῷ ποδί, οἱ δέ, κατὰ στοίχον
ἀλλήλοις ἐπόμενοι, σχήματα παντοῖα ἐπιδείκνυνται πρὸς ῥυθμὸν ἐμβαίνον-
τες, ἄρτι μὲν πολεμικά, μετ' ὀλίγον δὲ³ χορευτικά, ἃ Διονύσῳ καὶ Ἀφροδίτῃ
φίλα.

Luciano

- 1) "con accompagnamento del". 2) "movimento" (propr. "spinta"). 3) "e subito dopo".

26. Severità delle leggi soloniane nei confronti delle donne adulate, dei seduttori e dei loro complici

Ὁ δὲ Σόλων ὁ τῶν νομοθετῶν ἐνδοξότατος γέγραφε ἀρχαίως καὶ σεμνῶς
περὶ τῆς τῶν γυναικῶν εὐκοσμίας. Τὴν γὰρ γυναῖκα, ἐφ' ἣ ἂν ἀλῶ μοιχός, οὐκ
ἐᾷ κοσμεῖσθαι, οὐδὲ εἰς τὰ δημοτελῆ ἱερὰ εἰσιέναι, ἵνα μὴ τὰς ἀναμαρτήτους
τῶν γυναικῶν ἀναμειγνυμένη διαφθείρη· ἐὰν δ' εἰσὶ ἡ κοσμηται, τὸν
ἐντυχόντα κελεύει καταρρηγνύναι τὰ ἱμάτια καὶ τὸν κόσμον ἀφαιρεῖσθαι καὶ
τύπτειν, εἰργόμενον θανάτου καὶ τοῦ ἀνάπηρον ποιῆσαι, ἀτιμάζων τὴν
τοιαύτην γυναῖκα καὶ τὸν βίον ἀβίωτον αὐτῇ παρασκευάζων. Καὶ τὰς
προαγωγούς καὶ τοὺς προαγωγούς γράφεσθαι κελεύει, κὰν ἀλῶσι, θανάτῳ
ζημιῶν, ὅτι, τῶν ἐξαμαρτάνειν ἐπιθυμούντων ὀκνούντων καὶ αἰσχυνομένων
ἀλλήλοις ἐντυγχάνειν, αὐτοῖ, τὴν αὐτῶν ἀναίδειαν παρασχόντες ἐπὶ μισθῷ,
τὸ πρᾶγμα εἰς διάπειραν καὶ λόγον κατέστησαν¹.

Eschine

- 1) "procurarono l'occasione per avviare un colloquio".

27. Una città vagheggiata a misura dei cittadini

Πόλιν ἡμεῖς οὐ τὰ οἰκοδομήματα ἡγούμεθα εἶναι, οἷον τείχη καὶ ἱερὰ καὶ
νεωσοίκους, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὥσπερ σῶμά τι ἐδραῖον καὶ ἀκίνητον ὑπάρχειν
εἰς ὑποδοχὴν καὶ ἀσφάλειαν τῶν πολιτευομένων, τὸ δὲ πᾶν κῦρος ἐν τοῖς
πολίταις τιθέμεθα· τούτους γὰρ εἶναι τοὺς ἀναπληροῦντας καὶ διατάττοντας
καὶ ἐπιτελοῦντας ἕκαστα καὶ φυλάττοντας, οἷον τι ἐν ἡμῖν ἕκαστῳ ἐστὶν ἢ
ψυχὴ. Τοῦτο δὴ τοίνυν κατανοήσαντες, ἐπιμελούμεθα μὲν, ὡς ὄρᾳς, καὶ τοῦ
σώματος τῆς πόλεως, κατακοσμοῦντες αὐτὸ ὡς κάλλιστον ἡμῖν εἶη, ἐνδοθέν
τε οἰκοδομήμασιν κατασκευασμένον καὶ ταῖς ἔκτοσθεν ταύταις περιβολαῖς εἰς
τὸ ἀσφαλέστατον πεφραγμένον. Μάλιστα δὲ καὶ ἐξ ἅπαντος τοῦτο
προνοοῦμεν, ὅπως οἱ πολῖται ἀγαθοὶ μὲν τὰς ψυχὰς, ἰσχυροὶ δὲ τὰ σώματα

γίγνονται· τοὺς γὰρ τοιούτους σφίσι τε αὐτοῖς καλῶς χρήσασθαι ἐν εἰρήνῃ συμπολιτευομένους καὶ ἐκ πολέμου σώσειν τὴν πόλιν καὶ ἐλευθέραν καὶ εὐδαίμονα διαφυλάξειν.

Luciano

28. L'oratore presenta ai giudici i propri figli: i quali, come la patria e le altre cose care, mai egli avrebbe potuto tradire per Filippo

Ἐμοὶ δέ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐκ τῆς Φιλοδήμου θυγατρὸς καὶ Φίλωνος ἀδελφῆς καὶ Ἐπικράτους τρεῖς παῖδές εἰσι, μία μὲν θυγάτηρ, δύο δὲ υἱεῖς· οὗς ἐγὼ δεῦρο ἦκω μετὰ τῶν ἄλλων¹ κομίζων, ἐνὸς ἐρωτήματος ἕνεκα καὶ τεκμηρίου πρὸς τοὺς δικαστάς, ὧ νῦν ἤδη χρήσομαι. Ἐρωτῶ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ δοκῶ ἂν ὑμῖν, πρὸς τῇ πατρίδι καὶ τῇ τῶν φίλων συνηθείᾳ καὶ ἱερῶν καὶ τάφων πατρῶων μετουσίᾳ, τουτουσὶ τοὺς πάντων ἀνθρώπων ἐμοὶ φιλάτους προδοῦναι Φιλίππῳ, καὶ περὶ πλείονος τὴν ἐκείνου φιλίαν τῆς τούτων σωτηρίας ποιήσασθαι. Ποῖα κρατηθεῖς ἡδονῆ; ἢ τί πώποτε ἄσχημον ἕνεκα χρημάτων πράξας; οὐ γὰρ ἡ Μακεδονία κακοὺς ἢ χρηστοὺς ποιεῖ, ἀλλ' ἡ φύσις.

Eschine

- 1) Sono gli altri parenti.

29. Padri che si preoccupano dell'educazione dei loro figli

Συσσιτοῦμεν γὰρ δὴ ἐγὼ τε καὶ Μελησίας ὄδε¹, καὶ ἡμῖν τὰ μειράκια παρασιτεῖ. Ὅπερ οὖν καὶ ἀρχόμενος εἶπον τοῦ λόγου, παρησιασόμεθα πρὸς ὑμᾶς. Ἡμῶν γὰρ ἑκάτερος περὶ τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἔχει λέγειν πρὸς τοὺς νεανίσκους, καὶ ὅσα ἐν πολέμῳ εἰργάσαντο καὶ ὅσα ἐν εἰρήνῃ, διοικοῦντες τὰ τε τῶν συμμάχων καὶ τὰ τῆσδε τῆς πόλεως· ἡμέτερα δ' αὐτῶν ἔργα οὐδέτερος ἔχει λέγειν. Ταῦτα δὴ ὑπαισχυνόμεθά τε τούσδε καὶ αἰτιώμεθα τοὺς πατέρας ἡμῶν, ὅτι ἡμᾶς μὲν εἶων τρυφᾶν, ἐπειδὴ μειράκια ἐγενόμεθα, τὰ δὲ τῶν ἄλλων πράγματα ἔπραττον· καὶ τοῖσδε τοῖς νεανίσκοις αὐτὰ ταῦτα ἐνδεικνύμεθα, λέγοντες ὅτι, εἰ μὲν ἀμελήσουσιν ἑαυτῶν καὶ μὴ πείσονται ἡμῖν, ἀκλεεῖς γενήσονται, εἰ δ' ἐπιμελήσονται, τάχ' ἂν τῶν ὀνομάτων ἄξιοι γένοιντο ἃ ἔχουσιν. Οὗτοι μὲν οὖν φασὶ πείσεσθαι· ἡμεῖς δὲ δὴ τοῦτο σκοποῦμεν, τί ἂν οὗτοι μαθόντες ἢ ἐπιτηδεύσαντες ὅτι ἄριστοι γένοιντο.

Platone

- 1) Melèsia è il padre di uno dei giovinetti di cui si parla.

30. Nel paese delle Amazzoni: gli uomini in casa, le donne a combattere e a governare

Φασί¹ γὰρ ὑπάρξει τῆς Λιβύης ἐν τοῖς πρὸς ἐσπέραν μέρεσιν, ἐπὶ τοῖς πέρασιν τῆς οἰκουμένης, ἔθνος γυναικοκρατούμενον καὶ βίον ἐζηλωκός² οὐχ ὅμοιον τῷ παρ' ἡμῖν. Ταῖς μὲν γὰρ γυναῖξιν ἔθος εἶναι διαπονεῖν τὰ κατὰ πόλεμον, καὶ χρόνους ὠρισμένους ὀφείλιν στρατεύεσθαι· διελθόντων δὲ τῶν τῆς στρατείας ἐτῶν, προσιέναι μὲν τοῖς ἀνδράσι παιδοποιίας ἕνεκα, τὰς δὲ ἀρχὰς καὶ τὰ κοινὰ διοικεῖν ἅπαντα ταύτας. Τοὺς δὲ ἀνδρας ὁμοίως ταῖς παρ' ἡμῖν γαμεταῖς τὸν κατοικίδιον ἔχειν βίον, ὑπηρετοῦντας τοῖς ὑπὸ τῶν συνοικουσῶν προσταττομένοις· μὴ μετέχειν δ' αὐτοὺς μήτε στρατείας μήτ' ἀρχῆς μήτ' ἄλλης τινὸς ἐν τοῖς κοινοῖς παρρησίας, ἐξ ἧς ἡμελλον φρονηματοσθέντες ἐπιθήσεσθαι ταῖς γυναῖξι. Κατὰ δὲ τὰς γενέσεις τῶν τέκνων τὰ βρέφη παραδίδοσθαι τοῖς ἀνδράσι, καὶ τούτους διατρέφειν αὐτὰ γάλακτι καὶ ἄλλοις τισὶν ἐψήμασιν οἰκείως ταῖς τῶν νηπίων ἡλικίαις.

Diodoro Siculo

1) Regge tutte le oggettive del passo. 2) "che ha prescelto un tipo di vita".

31. Non sono credibili i racconti sulla vita delle Amazzoni

Οἱ μὲν ἄλλοι¹ τὸ μυθῶδες καὶ τὸ ἱστορικὸν διωρισμένον ἔχουσι· τὰ γὰρ παλαιὰ καὶ ψευδῆ καὶ τερατώδη μῦθοι καλοῦνται, ἢ δ' ἱστορία βούλεται τὰληθές, ἂν τε παλαιὸν ἂν τε νέον, καὶ τὸ τερατώδες ἢ οὐκ ἔχει ἢ σπάνιον· περὶ δὲ τῶν Ἀμαζόνων τὰ αὐτὰ λέγεται καὶ νῦν καὶ πάλαι, τερατώδη τε ὄντα καὶ πίστεως πόρρω. Τίς γὰρ ἂν πιστεύσειεν, ὡς γυναικῶν στρατὸς ἢ πόλις ἢ ἔθνος συσταίῃ ἂν ποτε χωρὶς ἀνδρῶν; Καὶ οὐ μόνον γε συσταίῃ, ἀλλὰ καὶ ἐφόδους ποιήσαιτο ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν καὶ κρατήσειεν οὐ τῶν ἐγγύς μόνον, ὥστε καὶ μέχρι τῆς νῦν Ἰωνίας προελθεῖν, ἀλλὰ καὶ διαπόντιον στείλαιτο στρατείαν μέχρι τῆς Ἀττικῆς; Τοῦτο γὰρ ὅμοιον, ὡς ἂν εἴ τις λέγοι, τοὺς μὲν ἀνδρας γυναικας γεγονέναι τοὺς τότε, τὰς δὲ γυναικας ἀνδρας.

Strabone

1) sott. λόγοι.

32. La costituzione cretese e quella spartana messe a confronto

Ἐχει δ' ἀνάλογον ἢ Κρητικὴ τάξις πρὸς τὴν Λακωνικὴν· γεωργοῦσί τε γὰρ τοῖς μὲν εἰλωτες, τοῖς δὲ Κρησὶν οἱ περίοικοι, καὶ συσσίτια παρ' ἀμφοτέροις ἔστιν. Οἱ μὲν ἔφοροι τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν τοῖς ἐν τῇ Κρῆτῃ καλουμένοις κόσμοις, πλὴν οἱ μὲν ἔφοροι πέντε τὸν ἀριθμὸν, οἱ δὲ κόσμοι δέκα εἰσὶν· οἱ δὲ γέροντες τοῖς γέρουσιν, οὓς καλοῦσιν οἱ Κρητες βουλήν, ἴσοι βασιλεία δὲ πρότερον μὲν ἦν, εἶτα κατέλυσαν οἱ Κρητες, καὶ τὴν ἡγεμονίαν οἱ κόσμοι τὴν κατὰ πόλεμον ἔχουσιν· ἐκκλησίας δὲ μετέχουσι πάντες, κυρία δ' οὐδενός ἔστιν

ἀλλ' ἢ συνεπιψηφίσαι τὰ δόξαντα τοῖς γέρουσι καὶ τοῖς κόσμοις. Τὰ μὲν οὖν τῶν συσσιτίων ἔχει βέλτιον τοῖς Κρησὶν ἢ τοῖς Λάκωσιν· ἐν μὲν γὰρ Λακεδαιμόνι κατὰ κεφαλὴν¹ ἕκαστος εἰσφέρει τὸ τεταγμένον, εἰ δὲ μὴ, μετέχειν νόμος κωλύει τῆς πολιτείας, ἐν δὲ Κρήτῃ κοινοτέρως· ἀπὸ πάντων γὰρ τῶν γινομένων καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων ἐκ τῶν δημοσίων καὶ φόρων οὓς φέρουσιν οἱ περίοικοι, τέτακται μέρος τὸ μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς κοινὰς λειτουργίας, τὸ δὲ τοῖς συσσιτίοις, ὥστ' ἐκ κοινοῦ τρέφεσθαι πάντας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ ἄνδρας.

Aristotele

1) "singolarmente".

33. In una visione sociale della πόλις, a questa spetta anche l'educazione dei fanciulli

Ὅτι μὲν οὖν τῷ νομοθέτῃ μάλιστα πραγματευτέον περὶ τῆν τῶν νέων παιδείαν, οὐδεὶς ἂν ἀμφισβητήσῃ· καὶ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν οὐ γιγνόμενον τοῦτο¹ βλάπτει τὰς πολιτείας· ἔτι δὲ πρὸς πάσας δυνάμεις καὶ τέχνας ἔστιν ἃ δεῖ προπαιδεύεσθαι καὶ προεθίζεσθαι πρὸς τὰς ἐκάστων ἐργασίας, ὥστε δηλὸν ὅτι καὶ πρὸς τὰς τῆς ἀρετῆς πράξεις. Ἐπεὶ δ' ἐν τὸ τέλος τῆ πόλει πάση, φανερόν ὅτι καὶ τὴν παιδείαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων καὶ ταύτης τὴν ἐπιμέλειαν εἶναι κοινὴν καὶ μὴ κατ' ἰδίαν, ὅν τρόπον ἕκαστος νῦν ἐπιμελεῖται τῶν αὐτοῦ τέκνων ἰδίᾳ τε καὶ μάθησιν ἰδίαν, ἣν ἂν δόξη, διδάσκων. Δεῖ δὲ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἄσκησιν. Ἄμα δὲ οὐδὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὐτοῦ τινὰ εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως, μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως· ἢ δ' ἐπιμέλεια πέφυκεν ἐκάστου μόριου βλέπειν πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἐπιμέλειαν. Ἐπαινέσειε δ' ἂν τις καὶ τοῦτο Λακεδαιμονίους· καὶ γὰρ πλείστην ποιοῦνται σπουδὴν περὶ τοὺς παῖδας καὶ κοινὴ ταύτην.

Aristotele

1) "la mancanza di questo".

LA RELIGIONE

34. Un luogo suggestivo, sacro alle Ninfe

Νυμφῶν ἄντρον ἦν, πέτρα μεγάλη, τὰ ἔνδοθεν κοίλη, τὰ ἔξωθεν περιφερής· τὰ ἀγάλματα τῶν Νυμφῶν αὐτῶν λίθοις ἐπεποίητο, πόδες ἀνυπόδετοι, χεῖρες εἰς ὤμους γυμναί, κόμαι μέχρι τῶν αὐχένων λελυμένα, ζῶμα περὶ τὴν ἰξύν, μειδίαμα περὶ τὴν ὄφρυν, τὸ πᾶν σχῆμα χορεία ἦν ὀρχουμένων. Ἡ ὤα τοῦ ἄντρου τῆς μεγάλης πέτρας ἦν τὸ μεσαίτατον. Ἐκ δὲ τῆς πηγῆς ὕδωρ ἀναιβλύζον ῥεῖθρον ἐποίει χεόμενον, ὥστε καὶ λειμῶν πάνυ γλαφυρὸς ἐκτέτατο πρὸ τοῦ ἄντρου, πολλῆς καὶ μαλακῆς πόας ὑπὸ τῆς νοτίδος τρεφομένης. Ανέκειντο δὲ καὶ γαυλοὶ καὶ αὐλοὶ καὶ σύριγγες καὶ κάλαμοι, πρεσβυτέρων ποιμένων ἀναθήματα.

Longo Sofista

35. Olimpia: luogo di incontro di gare ginniche e di religiosità popolare

Λοιπὸν δ' ἐστὶν εἰπεῖν περὶ τῆς Ὀλυμπίας. Ἔστι δ' ἐν τῇ Πισάτιδι τὸ ἱερόν, σταδίους τῆς Ἥλιδος ἐλάττους ἢ τριακοσίους διέχον· πρόκειται δ' ἄσος ἀγριελαίων, ἐν ᾧ τὸ στάδιον· παραρρεῖ δ' ὁ Ἀλφειός, ἐκ τῆς Ἀρκαδίας ῥέων εἰς τὴν Τριφυλιακὴν θάλατταν μετὰ δύσεως καὶ μεσημβρίας. Τὴν δ' ἐπιφάνειαν ἔσχεν ἕξ ἀρχῆς μὲν διὰ τὸ μαντεῖον τοῦ Ὀλυμπίου Διός· ἐκείνου δ' ἐκλειφθέντος, οὐδὲν ἤττον συνέμεινεν ἡ δόξα τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὴν αὐξησιν, ὄσσην ἴσμεν, ἔλαβε διὰ τε τὴν πανήγυριν καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακόν, στεφανίτην τε καὶ ἱερόν νομισθέντα, μέγιστον τῶν πάντων. Ἐκοσμήθη δ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀναθημάτων, ἅπερ ἐκ πάσης ἀνετίθετο τῆς Ἑλλάδος.

Strabone

36. Un'invocazione di Pausania alla dea Era seguita da presagi favorevoli

Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεῆται, ἐόντες σὺν ψιλοῖσι ἀριθμὸν οἱ μὲν πεντακισμύριοι, Τεγεῆται δὲ τρισχίλιοι (οὗτοι γὰρ οὐδαμὰ ἀπεσχίζοντο ἀπὸ Λακεδαιμονίων), ἐσφαγιάζοντο ὡς συμβαλέοντες Μαρδονίῳ καὶ τῇ στρατιῇ τῇ παρεούσῃ. Καὶ οὐ γὰρ σφί ἐγένετο τὰ σφάγια χρηστά, ἐπιπτον δὲ αὐτῶν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πολλοὶ καὶ πολλῶ πλεῦνες ἐτρωματίζοντο· φράξαντες γὰρ τὰ γέροντα οἱ Πέρσαι ἀπίεσαν τῶν τοξευμάτων πολλὰ ἀφειδέως, οὕτω ὥστε, πιεζομένων τῶν Σπαρτιητέων καὶ τῶν σφαγίων οὐ γινομένων, ἀποβλέψαντα

τὸν Πausανίην πρὸς τὸ Ἡραῖον τὸ Πλαταιέων, ἐπικαλέσασθαι τὴν θεόν, χρῆζοντα μηδαμῶς σφέας ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος. Ταῦτα δ' ἔτι τούτου ἐπικαλεομένου, προεξαναστάντες πρότεροι οἱ Τεγεῆται ἐχώρουν ἐς τοὺς βαρβάρους, καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι, αὐτίκα μετὰ τὴν εὐχὴν τοῦ Πausανίεω, ἐγένετο θυομένοισι τὰ σφάγια χρῆστὰ.

Erodoto

37. Atena e Poseidone si contendono il patronato dell'Attica

Κέκροψ αὐτόχθων, συμφυὲς ἔχων σῶμα ἀνδρὸς καὶ δράκοντος, τῆς Ἀττικῆς ἐβασίλευσε πρῶτος, καὶ τὴν γῆν πρότερον λεγομένην Ἀκτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ Κεκροπίαν ὠνόμασεν. Ἐπὶ τούτου, φασίν, ἔδοξε τοῖς θεοῖς πόλεις καταλαβέσθαι, ἐν αἷς ἔμελλον ἔχειν τιμὰς ἰδίας ἕκαστος. Ἦκεν οὖν πρῶτος Ποσειδῶν ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ πλήξας τῇ τριαίνῃ κατὰ μέσην τὴν ἀκρόπολιν ἀπέφηνε θάλασσαν, ἣν νῦν Ἐρεχθίδα καλοῦσι. Μετὰ δὲ τούτον ἦκεν Ἀθηναῖα, καὶ ποιησαμένη τῆς καταλήψεως Κέκροπα μάρτυρα, ἐφύτευσε ἐλαίαν, ἣ νῦν ἐν τῷ Πανδροσεῖω δεικνύται. Γενομένης δὲ ἔριδος ἀμφοῖν περὶ τῆς χώρας, Ἀθηναῖα καὶ Ποσειδῶνι διαλύσας Ζεὺς κριτὰς ἔδωκε θεοὺς τοὺς δώδεκα. Καὶ τούτων δικαζόντων ἡ χώρα τῆς Ἀθηναῖας ἐκρίθη, Κέκροπος μαρτυρήσαντος ὅτι πρώτη τὴν ἐλαίαν ἐφύτευσε. Ἀθηναῖα μὲν οὖν ἀφ' ἑαυτῆς τὴν πόλιν ἐκάλεσεν Ἀθήνας, Ποσειδῶν δὲ θυμῷ ὀργισθεὶς τὸ Θριάσιον πεδῖον ἐπέκλυσε καὶ τὴν Ἀττικὴν ὑφαλον ἐποίησε.

Apollodoro

38. Una beffa di due giovani messeni provoca l'avversione dei Dioscuri al loro popolo

Τὸ δὲ τῶν Τυνδάρεω παίδων μήνιμα ἐς τοὺς Μεσσηνίους ἤρξατο μὲν πρὸ τῆς ἐν Στενυκλήρῳ μάχης, γενέσθαι δὲ αὐτὸ δι' αἰτίαν τοιάνδε εἰκάζω. Μειράκια ὠραῖα ἐξ Ἀνδανίας, Πάνορμος καὶ Γώνιππος, τὰ τε ἄλλα οἰκείως εἶχον ἀλλήλοις καὶ κοινὰς ἐπὶ τὰς μάχας ἐξόδους καὶ καταδρομὰς ἐποιοῦντο ἐς τὴν Λακωνικὴν. Λακεδαιμονίων δὲ ἐπὶ στρατοπέδου Διοσκῦροις ἐορτὴν ἀγόντων καὶ ἤδη πρὸς πότον καὶ παιδιὰς τετραμμένων μετὰ τὸ ἄριστον¹, ὁ Γώνιππος καὶ ὁ Πάνορμος, χιτῶνας λευκοὺς καὶ χλαμίδας πορφυρεῶς ἐνδύντες, ἐπὶ τε ἵππων τῶν καλλίστων ὀχούμενοι καὶ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς πῖλους, ἐν δὲ ταῖς χερσὶ δόρατα ἔχοντες, ἐπιφαίνονται Λακεδαιμονίοις. Οἱ δὲ, ὡς εἶδον, προσεκύουν τε καὶ εὐχοντο, ἀφῖχθαι δοκοῦντες σφίσι αὐτοὺς ἐς τὴν θυσίαν τοὺς Διοσκῦρους. Οἱ νεανίσκοι δὲ, ὡς ἄπαξ ἀνεμίχθησαν, διεξήλαυον διὰ πάντων παίοντες τοῖς δόρασι, καὶ ἤδη κειμένων πολλῶν, ἀποχωροῦσιν ἐς Ἀνδανίαν, καθυβρίσαντες τῶν Διοσκῦρων τὴν θυσίαν. Τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖν προήγαγε τοὺς Διοσκῦρους ἐς τὸ ἔχθος τὸ Μεσσηνίων.

Pausania

1) "dopo il banchetto solenne".

39. Da un saccheggio che devasta l'isola di Delo esce salva la statua di Apollo

Περιπλεύσαντι δὲ τὴν ἄκραν τῆς Μαλέας καὶ ἑκατὸν στάδια ἀποσχόντι, ἐπὶ θαλάσῃ χωρίον ἐν ὄροις Βοιατῶν Ἀπόλλωνος μὲν ἱερόν ἐστιν, Ἐπιδήλιον δὲ ὀνομαζόμενον· τὸ γὰρ τοῦ Ἀπόλλωνος ξόανον, ὃ νῦν ἐστὶν ἐνταῦθα, ἐν Δήλῳ ποτὲ ἴδρυτο. Τῆς γὰρ Δήλου τότε ἐμπορίου τοῖς Ἑλλησιν οὕσης καὶ ἄδειαν τοῖς ἐργαζομένοις διὰ τὸν θεὸν δοκούσης παρέχειν, Μηνοφάνης Μιθριδάτου στρατηγός, εἴτε αὐτὸς ὑπερφρονήσας εἴτε καὶ ὑπὸ Μιθριδάτου προστεταγμένον¹, ἄτε οὕσης ἀτειχίστου τῆς Δήλου καὶ ὄπλα οὐ κεκτημένων τῶν ἀνδρῶν, τριήρεσιν ἐσπλεύσας, ἐφόνευσε μὲν τοὺς ἐπιδημοῦντας τῶν ξένων, ἐφόνευσε δὲ αὐτοὺς τοὺς Δηλίους· κατασύρας δὲ πολλὰ μὲν ἐμπόρων χρήματα, πάντα δὲ τὰ ἀναθήματα, προσεξανδραποδισάμενος δὲ καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα, καὶ αὐτὴν ἐς ἔδαφος κατέβαλε τὴν Δήλον. Ἄτε δὲ πορθουμένης τε καὶ ἀρπαζομένης, τῶν τις βαρβάρων ὑπὸ ὕβρεως τὸ ξόανον τοῦτο ἀπέρριψεν ἐς τὴν θάλασσαν· ὑπολαβὼν δὲ ὁ κλύδων ἐνταῦθα τῆς Βοιατῶν ἀπήνεγκε, καὶ τὸ χωρίον διὰ τοῦτο Ἐπιδήλιον ὀνομάζουσιν.

Pausania

1) Neutro, va inteso come participio assoluto

40. Un antico vaticinio aveva annunciato quanto sarebbe avvenuto dopo la battaglia di Salamina.

Ὡς δὲ ἡ ναυμαχία διελέλυτο, κατειρῶσαντες ἐς τὴν Σαλαμίνα οἱ Ἕλληνες τῶν ναυηγίων ὅσα ταύτῃ ἐτύγχανε ἔτι ἐόντα, ἔτοιμοι ἦσαν ἐς ἄλλην ναυμαχίην, ἐλπίζοντες τῆσι περιεούσησι νηυσὶ ἔτι χρήσεσθαι βασιλέα. Τῶν δὲ ναυηγίων πολλὰ ὑπολαβῶν ἄνεμος ζέφυρος ἔφερε τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἠϊόνα καλεομένην Κωλιάδα, ὥστε ἀποπλησθῆναι τὸν χρησμὸν τὸν τε ἄλλον πάντα τὸν περὶ τῆς ναυμαχίης ταύτης εἰρημένον Βάκιδι καὶ Μουσαίῳ, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰ ναυήγια τὰ ταύτῃ ἐξενειχθέντα τὸ εἰρημένον, πολλοῖσι ἔτεσι πρότερον τούτων, ἐν χρησμῷ Λυσιστράτῳ Ἀθηναίῳ ἀνδρὶ χρησμολόγῳ, τὸ ἐλελήθει πάντας τοὺς Ἕλληνας·

Κωλιάδες δὲ γυναῖκες ἐρετμοῖσι φρύξουσι¹.

Τοῦτο δὲ ἔμελλε ἀπελάσαντος βασιλέος ἔσεσθαι.

Erodoto

1) = faranno il fuoco per cuocere i cibi.

41. Gli Egiziani debbono a Busiride la loro eccellenza morale e religiosa

Ἐκεῖνοι¹ τοίνυν οὕτως ἀγίως περὶ ταῦτα καὶ σεμνῶς ἔχουσιν, ὥστε καὶ τοὺς ὄρκους πιστοτέρους εἶναι τοὺς ἐν τοῖς ἐκείνων ἱεροῖς ἢ τοὺς παρὰ τοῖς ἄλλοις καθεστῶτας, καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἕκαστον οἶεσθαι παραχρῆμα δῶσειν

δίκεν, ἀλλ' οὐ διαλήσειν τὸν παρόντα χρόνον, οὐδ' εἰς τοὺς παῖδας ἀναβληθήσεσθαι² τὰς τιμωρίας. Καὶ ταῦτ' εἰκότως δοξάζουσι πολλὰς γὰρ αὐτοῖς καὶ παντοδαπὰς ἀσκήσεις τῆς ὀσιότητος ἐκεῖνος³ κατέστησεν, ὅστις καὶ τῶν ζῶων τῶν παρ' ἡμῖν καταφρονουμένων ἔστιν ἃ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν ἐνομοθέτησεν, οὐκ ἀγνοῶν τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἀλλ' ἅμα μὲν ἐθίζειν οἰόμενος δεῖν τὸν ὄχλον ἐμμένειν ἅπασιν τοῖς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων παραγγελλομένοις, ἅμα δὲ βουλόμενος πείραν λαμβάνειν ἐν τοῖς φανεροῖς ἦντινα περὶ τῶν ἀφανῶν διάνοιαν ἔχουσιν. Ἐνόμιζε γὰρ τοὺς μὲν τούτων ὀλιγοῦντας τυχόν καὶ τῶν μειζόνων καταφρονήσειν, τοὺς δ' ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐμμένοντας τῇ τάξει βεβαίως ἔσεσθαι τὴν αὐτῶν εὐσέβειαν ἐπιδεδειγμένους.

Isocrate

1) Gli Egiziani. 2) "saranno fatte ricadere" (come nella concezione greca arcaica). 3) Busiride.

42. Un ex servo di Pitagora, reso compartecipe del regno dal re dei Geti, viene infine considerato dio

Λέγεται γὰρ τινα τῶν Γετῶν, ὄνομα Ζάμολεξιν, δουλεῦσαι Πυθαγόρα, καὶ τινα τῶν οὐρανίων παρ' ἐκείνου μαθεῖν, τὰ δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίων, πλανηθέντα καὶ μέχρι δεῦρο ἐπανελθόντα δ' εἰς τὴν οἰκίαν, σπουδασθῆναι παρὰ τοῖς ἡγεμόσι καὶ τῷ ἔθνει, προλέγοντα τὰς ἐπισημασίας¹. τελευτώντα δὲ πείσαι τὸν βασιλέα κοινῶν τῆς ἀρχῆς αὐτὸν λαβεῖν, ὡς τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐξαγγέλλειν ἰκανόν· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἱερέα κατασταθῆναι τοῦ μάλιστα τιμωμένου παρ' αὐτοῖς θεοῦ, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ Θεὸν προσαγορευθῆναι, καὶ καταλαβόντα ἀντρῶδες τι χωρίον ἄβατον τοῖς ἄλλοις, ἐνταῦθα διαιτᾶσθαι, σπάνιον ἐντυγχάνοντα τοῖς ἐκτός, πλὴν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν θεραπόντων· συμπράττειν δὲ τὸν βασιλέα, ὀρώντα τοὺς ἀνθρώπους προσέχοντας ἑαυτῷ πολὺ πλεόν ἢ πρότερον, ὡς ἐκφέροντι τὰ προστάγματα κατὰ συμβουλήν θεῶν.

Strabone

1) "L'effettuazione dei fenomeni celesti".

43. Il rituale con cui gli Albanesi d'Asia sacrificano a Selene

Θεοὺς δὲ τιμῶσιν Ἥλιον καὶ Δία, Σελήνην, διαφερόντως δὲ τὴν Σελήνην. Ἰερᾶται δ' ἀνὴρ ἐντιμότατος μετὰ γε τὸν βασιλέα, προεστὼς τῆς ἱερᾶς χώρας, πολλῆς καὶ εὐάνδρου, καὶ αὐτῆς καὶ τῶν ἱεροδούλων, ὧν ἐνθουσιῶσι πολλοὶ καὶ προφητεύουσιν· ὃς δ' ἂν αὐτῶν, ἐπὶ πλεόν κατάσχετος γενόμενος, πλανᾶται κατὰ τὰς ὕλας μόνος, τοῦτον συλλαβὼν ὁ ἱερεὺς, ἀλύσει δῆσας ἱερᾶ, τρέφει πολυτελῶς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον, ἔπειτα προαχθεὶς εἰς τὴν θυσίαν τῆς θεοῦ, σὺν ἄλλοις ἱερείοις θύεται μυρισθεῖς. Τῆς δὲ θυσίας ὁ τρόπος οὗτος· ἔχων τις ἱερὰν λόγχην, ἥπερ ἔστι νόμος ἀνθρωποθυτεῖν, παρελθὼν ἐκ

τοῦ πλήθους, παίει διὰ τῆς πλευρᾶς εἰς τὴν καρδίαν, οὐκ ἄπειρος τοιούτου· πεσόντος δὲ σημειοῦνται μαντεῖά τινα ἐκ τοῦ πτώματος, καὶ εἰς τὸ κοινὸν ἀποφαίνουσι κομισθέντος δὲ τοῦ σώματος εἰς τι χωρίον, ἐπιβαίνουσιν ἅπαντες καθαροῖς χρώμενοι.

Strabone

44. Miracolosamente Alessandro venne guidato al santuario di Ammone

Ἐντεῦθεν¹ δὲ εἰς τὴν μεσόγαιαν ἐτράπετο, ἵνα τὸ μαντεῖον ἦν τοῦ Ἀμμωνος. Ἔστι δὲ ἐρήμη τε ἡ ὁδὸς καὶ ψάμμος ἢ πολλὴ αὐτῆς καὶ ἄνυδρος. Ὑδωρ δὲ ἐξ οὐρανοῦ Ἀλεξάνδρῳ πολὺ ἐγένετο, καὶ τοῦτο ἐς τὸ θεῖον ἀνηνέχθη. Ἀνηνέχθη δὲ ἐς τὸ θεῖον καὶ τότε· ἄνεμος νότος, ἐπὶ πνεύσῃ ἐν ἐκείνῳ τῷ χώρῳ, τῆς ψάμμου ἐπιφορεῖ κατὰ τῆς ὁδοῦ ἐπὶ μέγα, καὶ ἀφανίζεται τῆς ὁδοῦ τὰ σημεῖα, οὐδὲ ἔστιν εἰδέναι ἵνα χρὴ πορεύεσθαι καθάπερ ἐν πελάγει τῇ ψάμμῳ, ὅτι σημεῖα οὐκ ἔστι κατὰ τὴν ὁδὸν οὔτε που ὄρος οὔτε δένδρον οὔτε γήλοφοι βέβαιοι ἀνεστηκότες, οἷσιν οἱ ὀδίται τεκμαίροντο ἂν τὴν πορείαν, καθάπερ οἱ ναῦται τοῖς ἄστροις· ἀλλὰ ἐπλανᾶτο γὰρ ἡ στρατιὰ Ἀλεξάνδρῳ καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς ὁδοῦ ἀμφίβολοι ἦσαν. Πτολεμαῖος μὲν δὴ ὁ Λάγου λέγει δράκοντας δύο ἵεναι πρὸ τοῦ στρατεύματος φωνὴν ἰέντας, καὶ τούτοις Ἀλέξανδρον κελεῦσαι ἔπεσθαι τοὺς ἡγεμόνας, πιστεύσαντας τῷ θεῷ· τοὺς δὲ ἡγήσασθαι τὴν ὁδὸν τὴν τε ἐς τὸ μαντεῖον καὶ ὀπίσω αὐθις· Ἀριστόβουλος δὲ - καὶ ὁ πλείων λόγος ταύτη κατέχει - κόρακας δύο προπετομένους πρὸ τῆς στρατιᾶς, τούτους γενέσθαι Ἀλεξάνδρῳ τοὺς ἡγεμόνας.

Arriano

1) Da Paretonio, sul mare.

45. I popoli, come pure gli dei, vanno distinti in due categorie: i benefattori e gli altri

Καὶ μὴ θαυμάσης εἰ διὰ παντός σε¹ τοῦ λόγου πειρωμαι προτρέπειν ἐπὶ τε τὰς εὐεργεσίας τὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ πραότητα καὶ φιλανθρωπίαν· ὁρῶ γὰρ τὰς μὲν χαλεπότητας λυπηρὰς οὔσας καὶ τοῖς ἔχουσι² καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν, τὰς δὲ πραότητας οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἀπάντων εὐδοκίμουσας, ἀλλὰ καὶ τῶν θεῶν τοὺς μὲν, τῶν ἀγαθῶν αἰτίους ἡμῖν ὄντας, Ὀλυμπίους προσαγορευομένους, τοὺς δ', ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς καὶ ταῖς τιμωρίαις τεταγμένους, δυσχερεστέρας τὰς ἐπωνυμίας ἔχοντας, καὶ τῶν μὲν καὶ τοὺς ἰδιώτας καὶ τὰς πόλεις καὶ νεῶς καὶ βωμοὺς ἰδρυμένους, τοὺς δ' οὐτ' ἐν ταῖς εὐχαῖς οὐτ' ἐν ταῖς θυσίαις τιμωμένους, ἀλλ' ἀποπομπὰς αὐτῶν ἡμᾶς ποιομένους.

Isocrate

1) Il discorso è rivolto a Filippo di Macedonia. 2) "a coloro che le praticano".

46. Con quale criterio Crono stabilì chi dovesse governare i popoli

Γινώσκων ὁ Κρόνος ἄρα ὡς ἀνθρωπεία φύσις οὐδεμία ἰκανὴ τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσα αὐτοκράτωρ πάντα, μὴ οὐχ ὕβρεώς τε καὶ ἀδικίας μεστοῦσθαι, ταῦτ' οὖν διανοούμενος ἐφίστη τότε βασιλέας τε καὶ ἄρχοντας ταῖς πόλεσιν ἡμῶν οὐκ ἀνθρώπους, ἀλλὰ γένους θειοτέρου τε καὶ ἀμείνου, δαίμονας, οἷον νῦν ἡμεῖς δρῶμεν τοῖς ποιμνίοισι καὶ ὄσων ἡμεροὶ εἰσιν ἀγέλαι· οὐ βοῦς βοῶν οὐδὲ αἴγας αἰγῶν ἄρχοντας ποιοῦμεν αὐτοῖσί τινας, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτῶν δεσπόζομεν, ἀμεινον ἐκείνων γένος. Ταῦτὸν δὴ καὶ ὁ θεὸς ἄρα, καὶ φιλόανθρωπος ὢν, τὸ γένος ἀμεινον ἡμῶν ἐφίστη τὸ τῶν δαιμόνων, ὃ διὰ πολλῆς μὲν αὐτοῖς ῥαστώνης, πολλῆς δ' ἡμῖν, ἐπιμελούμενον ἡμῶν, εἰρήνην τε καὶ αἰδῶ καὶ εὐνομίαν καὶ ἀφθονίαν δίκης παρεχόμενον, ἀστασίαστα καὶ εὐδαίμονα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀπειρογάζετο γένη.

Platone

47. Personaggi illustri, vittime dell'intolleranza religiosa degli Ateniesi

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ τοὺς ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων¹ νόμους φθελγασμένους περὶ θεῶν ἀπαραιτήτως ἐκόλασαν. Τίνος γὰρ ἐτέρου χάριν Σωκράτης ἀπέθανεν; οὐ γὰρ δὴ προεδίδου τὴν πόλιν τοῖς πολεμίοις, οὐδὲ τῶν ἱερῶν ἐσύλησεν οὐδέν, ἀλλ' ὅτι καινοὺς ὄρκους ὤμνυεν καὶ τι δαιμόνιον αὐτῷ σημαίνειν ἔφασκε, νῆ Δία παίζων, ὡς ἔνιοι λέγουσι, διὰ ταῦτα κατεγνώσθη κώνειον πίων ἀποθανεῖν. Σωκράτης μὲν οὖν, πολίτης Ἀθηναῖος ὢν, τοιαύτην ὑπέμεινε τιμωρίαν. Ἀναξαγόρας δὲ Κλαζομένιος ἦν, ἀλλ' ὅτι, νομιζόντων Ἀθηναίων τὸν ἥλιον εἶναι θεόν, ὃδ' αὐτὸν ἔφη μύδρον εἶναι διάπυρον, θάνατον αὐτοῦ παρ' ὀλίγας ψήφους κατέγνωσαν. Καὶ Διαγόρα τῷ Μηλίῳ τάλαντον ἐπεκέρυξαν, εἰ τις αὐτὸν ἀνέλοι, ἐπεὶ τὰ παρ' αὐτοῖς μυστήρια χλευάζειν ἐλέγετο. Καὶ Πρωταγόρας, εἰ μὴ θάπτον ἔφυγε, συλληφθεὶς ἂν ἐτεθνήκει, γράψαι τι δόξας οὐχ ὁμολογούμενον τοῖς Ἀθηναίοις περὶ θεῶν.

Giuseppe Flavio

1) Cioè degli stessi dei.

48. La concezione politica e l'idea di Dio in Mosè

Οὐκοῦν ἄπεροι μὲν αἱ κατὰ μέρος τῶν ἐθῶν καὶ τῶν νόμων παρὰ τοῖς ἄπασιν ἀνθρώποις διαφοραί, κεφαλαιωδῶς δ' ἂν εἴποι τις· οἱ μὲν γὰρ μοναρχίαις, οἱ δὲ ταῖς ὀλίγων δυναστείαις, ἄλλοι δὲ τοῖς πλήθεσιν ἐπέτρεψαν τὴν ἐξουσίαν τῶν πολιτευμάτων. Ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης εἰς μὲν τούτων οὐδ' ὅτιοῦν ἀπειδεν, ὡς δ' ἂν τις εἴποι βιασάμενος τὸν λόγον¹, θεοκρατίαν ἀπέδειξε τὸ πολίτευμα, θεῶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος ἀναθείς. Καὶ πείσας εἰς ἐκείνον ἅπαντας ἀφορᾶν - ὡς αἴτιον μὲν ἀπάντων ὄντα τῶν ἀγαθῶν, ἃ κοινῇ τε πᾶσιν ἀνθρώποις ὑπάρχει καὶ ὄσων ἔτυχον αὐτοῖς² δεηθέντες ἐν ἀμηχάνοις,

λαθεῖν δὲ τὴν ἐκεῖνου γνώμην οὐκ ἐνὸν οὔτε τῶν πραττομένων οὐδὲν οὔθ' ὧν ἂν τις παρ' αὐτῷ διανοηθῆ -, ἕνα αὐτὸν ἀπέφηνε καὶ ἀγένητον καὶ πρὸς τὸν αἰδίου χρόνον ἀναλλοίωτον, πάσης ιδέας θνητῆς κάλλει διαφέροντα, καὶ δυνάμει μὲν ἡμῖν γνώριμον, ὁποῖος δὲ κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἄγνωστον.

Giuseppe Flavio

1) "facendo violenza alla lingua": difatti la parola *teocrazia* appare qui per la prima volta. 2) Gli stessi Giudei.

49. La vera fede è lotta che può conoscere la caduta, ma non la resa

Οὐ δεινόν, ὦ φίλε Θεόδωρε, τὸ παλαιόντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μεῖναι ἐν τῷ πτώματι οὐδὲ χαλεπὸν τὸ πολεμοῦντα τραυθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι, καὶ ἀμελῆσαι τοῦ τραύματος. Οὐδεὶς ἔμπορος, ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας, ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη, καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. Καὶ ἀθλητὰς δὲ ὀρῶμεν μετὰ πολλὰ πτώματα στεφανίτας γενομένους· ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης πολλακίς, φυγῶν, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀπεδείχθη, καὶ τῶν πολεμίων ἐπεκράτησε. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Χριστὸν ἀρνησαμένων διὰ τὴν τῶν βασάνων ἀνάγκην, ἀνεμαχέσαντο πάλιν, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀπῆλθον ἀναδησάμενοι. Εἰ δὲ τοῦτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπήλαυσεν¹ ἀγαθῶν.

Giovanni Crisostomo

1) Da ἀπολαύω, sta per ἀπέλαυσεν.

50. È nella fiducia in Dio la vera ricchezza dell'uomo

Μὴ τοῖνυν μέγα νομίζωμεν ἀγαθὸν εἶναι πλοῦτον· μέγα γὰρ ἀγαθόν, οὐ τὸ κεκτηῖσθαι χρήματα, ἀλλὰ τὸ κεκτηῖσθαι Θεοῦ φόβον καὶ πᾶσαν εὐλάβειαν. Ἴδου νῦν εἴ τις δίκαιος ἦν καὶ παρρησίαν¹ πολλὴν ἔχων πρὸς τὸν Θεόν, κἂν εἰ πάντων ἀνθρώπων πενέστερος ἦν, ἤρκει λῦσαι τὰ παρόντα δεινά· ἤρκει γὰρ μόνον τὰς χεῖρας ἐκτείνειν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ καλέσαι τὸν Θεόν, καὶ τὸ νέφος τοῦτο παρῆλθεν ἂν. Χρυσίον τοσοῦτον ἀπόκειται, καὶ πηλοῦ παντός ἐστὶν ἀχρηστότερον πρὸς τὴν λύσιν τῶν ἐπικειμένων κακῶν. Οὐκ ἐν τοῦτω δὲ τῷ κινδύνῳ μόνον, ἀλλὰ κἂν νόσος καταλάβῃ, κἂν θάνατος, κἂν ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐλέγχεται τῶν χρημάτων ἢ δύναμις ἀπορουμένη καὶ μηδεμίαν ἔχουσα² παραμυθίαν τοῖς συμβαίνουσιν οἴκοθεν ἐπιδείξασθαι.

Giovanni Crisostomo

1) qui "confidenza", "fiducia". 2) In frase negativa, il verbo ha il significato di "essere in grado di", e regge l'infinito che segue.

51. Il monastero è come un'immagine di paradiso in terra

Ἄλλ' οὐκ ἐν τοῖς μοναστηρίοις τούτων οὐδὲν ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καίτοι χειμῶνος ἡρμένου τοσοῦτου, μόνοι κάθηνται ἐν γαλήνῃ καὶ λιμένι καὶ ἀσφαλείᾳ πολλῇ, καθάπερ ἐξ οὐρανοῦ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοποῦντες ναυάγια· καὶ γὰρ πολιτείαν οὐρανῶ πρόπευσαν εἴλοντο, καὶ ἀγγέλων οὐδὲν χειρὸν διάκεινται. Ὡσπερ οὖν ἐν ἐκείνοις οὐκ ἔστιν ἀνωμαλία τις, οὐδὲ οἱ μὲν ἐν εὐημερίᾳ, οἱ δὲ ἐν ἐσχάτοις κακοῖς, ἀλλ' ἅπαντες ἐν εἰρήνῃ μᾶ καὶ χάρα καὶ δόξῃ, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· οὐδεὶς ὀνειδίζει πενίαν, οὐδεὶς ἐπὶ πλούτῳ σεμνύνεται· τὸ σὸν καὶ τὸ ἐμόν, τοῦτο δὴ τὸ πάντα ἀνατρέπον καὶ θορυβοῦν, ἐξώρισται, καὶ πάντα αὐτοῖς κοινά, καὶ τράπεζα καὶ οἴκησις καὶ ἱμάτια. Καὶ τί θαυμαστόν, ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ μία πᾶσι καὶ ἡ αὐτὴ; Πάντες τὴν αὐτὴν εὐγένειάν εἰσιν εὐγενεῖς, τὴν αὐτὴν δουλείαν δοῦλοι, τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν ἐλεύθεροι.

Giovanni Crisostomo

52. In un'anima pura si rivela chiaramente l'essenza divina dell'uomo

Λάβωμεν δὲ ψυχὴν, μὴ τὴν ἐν σώματι ἐπιθυμίας ἀλόγους καὶ θυμούς προσλαβοῦσαν καὶ πάθη ἄλλα ἀναδεξαμένην, ἀλλὰ τὴν ταῦτα ἀποτριψαμένην καὶ καθ' ὅσον οἶόν τε μὴ κοινωνοῦσαν τῷ σώματι. Ἦτις καὶ δηλὸν ποιεῖ, ὡς προσθήκαι τὰ κακὰ τῇ ψυχῇ καὶ ἄλλοθεν, καθηραμένη δὲ αὐτὴ ἐνυπάρχει τὰ ἄριστα, φρόνησις καὶ ἡ ἄλλη ἀρετὴ, οἰκεῖα ὄντα. Εἰ οὖν τοιοῦτον ἡ ψυχὴ, ὅταν ἐφ' ἑαυτὴν ἀνέλθῃ, πῶς οὐ τῆς φύσεως ἐκείνης, οἶαν φαμέν τὴν τοῦ θεοῦ καὶ αἰδίου παντὸς εἶναι; Φρόνησις γὰρ καὶ ἀρετὴ ἀληθῆς, θεῖα ὄντα, οὐκ ἂν ἐγγένοιτο φαύλῳ τινὶ καὶ θνητῷ πράγματι, ἀλλ' ἀνάγκη θεῖον τὸ τοιοῦτον εἶναι, ἅτε θεῶν μετὸν αὐτῷ, διὰ συγγένειαν καὶ τὸ ὁμοούσιον. Διὸ καὶ ὅστις τοιοῦτος ἡμῶν ὀλίγον ἂν παραλλάττοι τῶν ἄνω¹ τῇ ψυχῇ αὐτῇ, μόνον τοῦτο, ὅσον ἔστιν ἐν σώματι, ἐλαττούμενος.

Plotino

1) Sono gli esseri superiori...

53. Una nuova interpretazione del "folle amore" di Apollo per Dafne

Ὁ δὲ μῦθος τοιοῦτος ἦν. Τὴν Δάφνην κόρην οὐρανῶ φησι καὶ θυγατέρα τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ - καὶ γὰρ ποταμούς γεννῶντας εἰσάγειν, καὶ τὰ γεννώμενα εἰς ἀναίσθητα μεταβάλλειν, καὶ πολλὰ τοιαῦτα αὐτῶ¹ τερατεύεσθαι ἔθος αἰεί - . Ταύτην οὖν τὴν κόρην εὐμορφον οὐρανῶ ἰδεῖν ποτε τὸν Ἀπόλλω φησί, καὶ ἰδόντα παθεῖν τι πρὸς αὐτὴν, καὶ παθόντα διώκειν ὥστε εἰλεῖν τὴν δὲ φεύγειν, καὶ φεύγουσαν ἐπιστῆναί τε τῷ προαστείῳ καὶ τὴν μητέρα τὴν ὕβριν ἀμῦναι ταύτην αὐτῇ διαστῆναί² τε γὰρ εὐθέως καὶ δέξασθαι τὴν παρθένον, καὶ ἀντὶ τῆς παιδὸς ἀναδοῦναι φυτὸν ἐπώνυμον τῇ παιδί· τὸν δὲ ἀκόλαστον ἐραστήν,

ἀποτυχόντα τῶν παιδικῶν, περιπλακῆναί τε τῷ δένδρῳ καὶ οἰκειώσασθαι καὶ τὸ φυτὸν καὶ τὸν τόπον, καὶ προσεδρεύειν τῷ χωρίῳ λοιπὸν, καὶ τοῦτο πάσης τῆς γῆς μάλιστα ἀσπάζεσθαι καὶ φιλεῖν· κελεῦσαί τε τὸν βασιλεύοντα τότε νεῶν αὐτῷ δείμασθαι καὶ βωμόν, ἵν' ἔχη παραμυθεῖσθαι διὰ τοῦ τόπου τὴν μανίαν ὁ δαίμων.

Giovanni Crisostomo

1) cioè τῷ μύθῳ. 2) “apri le braccia”.

IN TRIBUNALE

54. Sia rispettata l'uguaglianza dei cittadini dinanzi alla legge

Καὶ μηδεὶς ὑμῶν, εἰς τοῦτ' ἀποβλέψας ὅτι πένης εἰμὶ καὶ τοῦ πλήθους εἷς, ἀξιούτο τοῦ τιμήματος ἀφαιρεῖν. Οὐ γὰρ δίκαιον ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας ὑπὲρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διωνομασμένων, οὐδὲ χείρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλὰ κεκτημένους. Ὑμᾶς γὰρ ἂν αὐτοὺς ἀτιμάζοιτ', εἰ τοιαῦτα¹ γινώσκοιτε περὶ τῶν πολιτῶν. Ἔτι δὲ καὶ πάντων ἂν εἶη δεινότατον, εἰ δημοκρατουμένης τῆς πόλεως μὴ τῶν αὐτῶν ἅπαντες τυγχάνοιμεν, ἀλλὰ τῶν μὲν ἀρχῶν μετέχειν ἀξιοῖμεν, τῶν δ' ἐν τοῖς νόμοις δικαίων ἀποστεροῖμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ μαχόμενοι μὲν ἐθέλοισιν ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῆς πολιτείας, ἐν δὲ τῇ ψήφῳ πλέον νέμοισιν τοῖς τὰς οὐσίας ἔχουσιν. Οὐκ, ἂν γέ μοι πεισθῆθ', οὕτω διακείσεσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς οὐδὲ διδάξετε τοὺς νεωτέρους καταφρονεῖν τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν, οὐδὲ ἀλλοτρίους ἡγήσεσθ' εἶναι τοὺς τοιούτους τῶν ἀγῶνων, ἀλλ' ὥς ὑπὲρ αὐτοῦ δικάζων οὕτως ἕκαστος ὑμῶν οἴσει τὴν ψήφον. Ἄπαντας γὰρ ὁμοίως ἀδικοῦσιν οἱ τολμῶντες τὸν νόμον παραβαίνειν τὸν ὑπὲρ τῶν σωμάτων² τῶν ὑμετέρων κείμενον.

Isocrate

1) "in tal modo", ossia privilegiando i ricchi. 2) "in difesa delle persone fisiche".

55. Incaricato di trascrivere le leggi di Solone, ci mise del suo, manipolandole

Ἐπειδὴ δὲ τῶν νόμων ἀναγραφεὺς ἐγένετο, τίς οὐκ οἶδεν οἷα τὴν πόλιν ἐλυμήνατο; Προσταχθὲν γὰρ αὐτῷ τεττάρων μηνῶν ἀναγράψαι τοὺς νόμους τοὺς Σόλωνος, ἀντὶ μὲν Σόλωνος αὐτὸν νομοθέτην κατέστησεν, ἀντὶ δὲ τεττάρων μηνῶν ἐξέτη τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο, καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν ἀργύριον λαμβάνων, τοὺς μὲν ἐνέγραφε τοὺς δὲ ἐξήλειφεν. Εἰς τοῦτο δὲ κατέστημεν, ὥστε ἐκ τῆς τούτου χειρὸς ἐταμιευόμεθα τοὺς νόμους· καὶ οἱ ἀντίδικοι ἐπὶ τοῖς δικαστηρίοις ἐναντίους παρείχοντο, ἀμφοτέρω παρὰ Νικομάχου¹ φάσκοντες εἰληφέναι. Ἐπιβαλλόντων δὲ τῶν ἀρχόντων ἐπιβολὰς καὶ εἰσαγόντων εἰς τὸ δικαστήριον, οὐκ ἠθέλησε παραδοῦναι τοὺς νόμους· ἀλλὰ πρότερον ἢ πόλις εἰς τὰς μεγίστας συμφορὰς² κατέστη, πρὶν τοῦτον ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πεπραγμένων εὐθύνας ὑποσχεῖν.

Lisia

1) È il nostro uomo. 2) La sconfitta di Egospòtami.

56. Un vile opportunista, smascherato a dovere

Πρότερον μὲν γὰρ οὐποτ' ἠθέλησεν ἀποροῦσιν ἡμῖν, ὡς τοσοῦτοι προθυμώτατοι τῶν μετοίκων, ἀφ' ἑαυτοῦ ἔρχεσθαι· ἐν δὲ τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς Φίλιππον, μικρὸν πρὸ τῆς μάχης, ἀπέλιπε τὴν πόλιν· καὶ μεθ' ὑμῶν μὲν οὐ συνεστρατεύσατο εἰς Χαιρώνειαν, ἐξώκησε δὲ εἰς Τροϊζῆνα, παρὰ τὸν νόμον ὃς κελεύει ἔνδειξιν εἶναι καὶ ἀπαγωγὴν τοῦ ἐξοικήσαντος ἐν τῷ πολέμῳ, ἐὰν πάλιν ἔλθῃ. Καὶ ταῦτα ἐποίει, τὴν μὲν ἐκείνων πόλιν, ὡς ἔοικε, περιέσεσθαι ὑπολαμβάνων, τῆς δ' ἡμετέρας θάνατον καταγνούς. Καὶ τὰς θυγατέρας, ἐν τῇ παρ' ὑμῖν εὐδαιμονίᾳ ἐκθρέψας, ἐν τῇ ἀτυχίᾳ ἐξέδωκεν ἄλλοσε, ὃς πάλιν ἦκει ὑμῖν παρεργασόμενος, ἐπεὶ εἰρήνην γέγονεν.

Iperide

57. Con la protesta un soldato s'era venuto a trovare nei guai

Ἀφικόμενος προπέρουσιν εἰς τὴν πόλιν, οὐπω δύο μῆνας ἐπιδεδημεκώς, κατελέγην στρατιώτης. Αἰσθόμενος δὲ τὸ πραχθέν, ὑπετοπούμην εὐθέως ἐπὶ μηδενὶ ὑγιῖ κατειλέχθαι. Προσελθὼν οὖν τῷ στρατηγῷ, ἐδήλωσα ὅτι ἐστρατευμένος εἶην, ἔτυχον δὲ οὐδενὸς τῶν μετρίων. προπηλακιζόμενος δὲ ἠγανάκτων μὲν, ἡσυχίαν δ' εἶχον. Ἀπορούμενος δὲ καὶ συμβουλευόμενός τινα τῶν πολιτῶν τί χρήσωμαι τῷ πράγματι, ἐπυθόμην ὡς καὶ δήσειν με ἀπειλοῖεν, λέγοντες ὅτι οὐδὲν ἐλάττω χρόνον Καλλικράτους¹ Πολύαινος² ἐνδημοίη. Κάμοι μὲν τὰ προειρημένα διείλεκτο ἐπὶ τῇ Φιλίου τραπέζῃ· οἱ δὲ μετὰ Κτησικλέους τοῦ ἀρχοντος, ἀπαγγείλαντός τινος ὡς ἐγὼ λοιδοροῖμι, τοῦ νόμου ἀπαγορεύοντος, ἐὰν τις ἀρχὴν ἐν συνεδρίῳ λοιδορῇ, παρὰ τὸν νόμον ζημιῶσαι ἠξίωσαν. Ἐπιβαλόντες δὲ τὸ ἀργύριον, πράξασθαι μὲν οὐκ ἐπεχείρησαν, ἐξιούσης δὲ τῆς ἀρχῆς, γράψαντες εἰς λεύκωμα τοῖς ταμίαις παρέδωκαν.

Lisia

1) Il personaggio è a noi sconosciuto. 2) È lui.

58. Richiamo ai meriti patriottici e politici dei propri familiari

Οὐκ ἔχω, ὦ ἄνδρες δικασταί, οὐστίνας δεησομένους ὑπὲρ ἡμῶν ἀναβιβάσομαι¹· τῶν γὰρ προσηκόντων οἱ μὲν, ἄνδρας ἀγαθοὺς αὐτοὺς παρασχόντες καὶ μεγάλην τὴν πόλιν ποιοῦντες, ἐν τῷ πολέμῳ τεθνᾶσιν, οἱ δ'², ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ὑμετέρας ἐλευθερίας ὑπὸ τῶν τριάκοντα κώνειον πiónτες, ὥστε τῆς ἐρημίας τῆς ἡμετέρας αἴτιαι γεγόνασιν αἱ τε τῶν προσηκόντων ἀρεταὶ καὶ αἱ τῆς πόλεως συμφοραί. Ὡν ἄξιον ὑμᾶς ἐνθυμηθέντας προθύμως ἡμῖν βοηθῆσαι, ἠγησαμένους τούτους ἂν ἐν δημοκρατίᾳ δικαίως εὖ πάσχειν ὑφ' ὑμῶν, οἵπερ ἐν ὀλιγαρχίᾳ τῶν συμφορῶν μετέσχον τὸ μέρος. Ἡμεῖς τοίνυν, ὑεῖς ὄντες καὶ συγγενεῖς τῶν ὑπὲρ τῆς

ἐλευθερίας προκεκινδυνευκότων, ἀπαιτοῦμεν ὑμᾶς νυνὶ ταύτην τὴν χάριν, καὶ ἀξιοῦμεν μὴ ἀδίκως ἡμᾶς ἀπολέσαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον βοηθεῖν τοῖς τῶν αὐτῶν μετασχοῦσι συμφορῶν.

Lisia

1) Si facevano salire sulla tribuna persone disposte a intercedere in difesa dell'imputato. 2) Il verbo è ancora τεθναῖσιν.

59. Non merita pietà chi approfittò delle sventure della patria per depredare i deboli

Οὗτος τοίνυν οὐχ ὅπως ὠφελήσει τὴν πόλιν ἐν τοιούτῳ καιρῷ καὶ τοιαύτη καταστάσει¹ διανοήθη, ἀλλ' ὅπως τι κερδανεῖ ἀπὸ τῶν ὑμετέρων συμφορῶν παρεσκευάσατο· ὀρμώμενος γὰρ ἐξ Ὀρωποῦ, τοτὲ μὲν αὐτὸς μόνος, τοτὲ δ' ἑτέροις ἡγούμενος, οἷς τὰ ὑμέτερα δυστυχήματα εὐτυχήματα ἐγεγόνει, περιῶν κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐντυγχάνων τῶν πολιτῶν τοῖς πρεσβυτάτοις, οἱ κατέμειναν ἐν τοῖς δήμοις ὀλίγα μὲν τῶν ἐπιτηδείων ἔχοντες, ἀναγκαῖα δέ, εὖνοι μὲν ὄντες τῷ πλήθει, ἀδύνατοι δὲ ὑπὸ τῆς ἡλικίας βοηθεῖν, τούτους ἀφηρεῖτο τὰ ὑπάρχοντα, περὶ πλείονος ποιούμενος αὐτὸς μικρὰ κερδαίνειν ἢ ἐκείνους μηδὲν ἀδικεῖν. Οὐ τοῦτόν γε χρὴ διὰ τὴν ἐκείνων ἀδυναμίαν δις ὠφελῆθαι, τότε τ' ἀφελόμενος ἂ εἶχον, νῦν τε δοκιμασθέντα ὑφ' ὑμῶν²· ἀλλὰ τοῦτον ὑπερμισήσατε, ὅστις ἐτόλμησεν, οἷς ἕτεροι διδόναι παρ' ἑαυτῶν τι προηροῦντο διὰ τὴν ἀπορίαν οἰκτεῖραντες αὐτούς, τούτων ἀφαιρεῖσθαι τὰ ὑπάρχοντα.

Lisia

1) Durante il dominio dei Trenta. 2) I giudici.

60. Una dura condanna degli imputati – rei confessi – avrà l'effetto d'essere anche esemplare

Αναμνήσθητε δέ, ὦ ἄνδρες δικασταί, ὅτι πολλῶν ἤδη ἐχόντων ταύτην τὴν αἰτίαν, ἀμφισβητούντων καὶ μάρτυρας παρεχομένων, θάνατον κατέγνωτε, πιστοτέρους ἡγησάμενοι τοὺς τῶν κατηγορῶν λόγους. Καίτοι πῶς ἂν οὐ θαυμαστὸν εἶη, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν ἀμαρτημάτων δικάζοντες μᾶλλον ἐπιθυμεῖτε παρὰ τῶν ἀρνούμενων δίκην λαμβάνειν; Καὶ μὲν δὴ, ὦ ἄνδρες δικασταί, πᾶσιν ἡγοῦμαι φανερὸν εἶναι ὅτι οἱ περὶ τῶν τοιούτων ἀγῶνες κοινότατοι¹ τυγχάνουσιν ὄντες τοῖς ἐν τῇ πόλει, ὥστε πεύσσονται ἤντινα γνώμην περὶ αὐτῶν ἔχετε, ἡγούμενοι, ἐὰν μὲν θάνατον τούτων καταγνώτε, κοσμιωτέρους ἔσεσθαι τοὺς λοιπούς· ἐὰν δ' ἀζημίους ἀφήτε, πολλὴν ἀδειαν αὐτοῖς ἐψηφισμένοι ἔσεσθε ποιεῖν ὃ τι ἂν βούλωνται. Χρὴ δέ, ὦ ἄνδρες δικασταί, μὴ μόνον τῶν παρεληλυθότων ἔνεκα αὐτοὺς κολάζειν, ἀλλὰ καὶ παραδείγματος ἔνεκα τῶν μελλόντων ἔσεσθαι.

Lisia

1) "di interesse comune".

**61. A giudizio un politico corrotto, che suscita l'intransigenza,
oltre che lo sdegno, dell'accusatore**

Ἡγοῦμαι δ', ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδ' εἰ, μὴ προθέντες αὐτοῖς¹ κρίσιν ἢ ἀπολογουμένων μὴ ἐθελήσαντες ἀκοῦσαι, καταψηφισάμενοι τῶν ἐσχάτων τιμήσαίτε, οὐκ ἂν ἀκρίτους αὐτοὺς ἀπολωλέναι, ἀλλὰ τὴν προσήκουσαν δίκην δεδωκέναι. Οὐ γὰρ οὗτοι ἄκριτοὶ εἰσι, περὶ ὧν ἂν ὑμεῖς εἰδότες τὰ πραχθέντα ψηφίσθητε, ἀλλ' οἵτινες ἂν, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν διαβληθέντες περὶ ὧν ὑμεῖς μὴ ἴστε, ἀκροάσεως μὴ τύχωσι. Τούτων δὲ τὰ μὲν πράγματα κατηγορεῖ, ἡμεῖς δὲ καταμαρτυροῦμεν· καὶ οὐ τοῦτο δέδοικα, ὡς, ἐὰν ἀκροᾶσθε αὐτῶν, ἀποψηφιεῖσθε· ἀλλ' οὐκ ἂν ἡγοῦμαι αὐτοὺς δίκην ἀξίαν δεδωκέναι, εἰ ἀκροασάμενοι αὐτῶν καταψηφίσαισθε. Πῶς γάρ, ὧ ἄνδρες δικασταί, οἷς οὐδὲ ταῦτά καὶ ὑμῖν συμφέρει; οὗτοι μὲν γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ² ἐκ πενήτων πλούσιοι γεγόνασιν ἐκ τῶν ὑμετέρων, ὑμεῖς δὲ διὰ τούτους πένητες.

Lisia

1) Sono gli accusati. 2) È la guerra di Corinto (395-386).

**62. Rievocato dinanzi ai giudici il momento in cui, per mezzo di Teràmene,
Sparta annuncia il suo Diktat**

Θηραμένης δὲ ὕστερον ἀφικνεῖται ἐκ Λακεδαίμονος¹. Προσιόντες δ' αὐτῷ τῶν τε στρατηγῶν τινες καὶ τῶν ταξιαρχῶν, ὧν ἦν Στρομβιχίδης καὶ Διονυσόδωρος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πολιτῶν εὐνοοῦντες ὑμῖν, ὡς γ' ἐδήλωσεν ὕστερον, ἠγανάκτουν σφόδρα. Ἦλθε γὰρ φέρων εἰρήνην τοιαύτην, ἣν ἡμεῖς ἔργῳ μαθόντες ἔγνωμεν. Ἐνῆν γὰρ ἀντὶ μὲν τοῦ ἐπὶ δέκα στάδια τῶν μακρῶν τευχῶν διελεῖν² ὅλα τὰ μακρὰ τεῖχη διασκάψαι, ἀντὶ δὲ τοῦ ἄλλο τι ἀγαθὸν τῇ πόλει εὐρέσθαι³, τὰς τε ναῦς παραδοῦναι τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τὸ περὶ τὸν Πειραιᾶ τεῖχος περιελεῖν. Ὅρωντες δὲ οὗτοι οἱ ἄνδρες ὀνόματι μὲν εἰρήνην λεγομένην, τῷ δ' ἔργῳ τὴν δημοκρατίαν καταλυομένην, οὐκ ἔφασαν ἐπιτρέψειν ταῦτα γενέσθαι, οὐκ ἐλεοῦντες, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὰ τεῖχη εἰ πεσεῖται, οὐδὲ κηδόμενοι τῶν νεῶν, εἰ Λακεδαιμονίοις παραδοθήσονται (οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς τούτων πλέον ἢ ὑμῶν ἐκάστῳ προσῆκεν), ἀλλ' αἰσθόμενοι ἐκ τοῦ τρόπου τούτου τὸ ὑμέτερον πλῆθος καταλυθησόμενον.

Lisia

1) Dove era stato inviato per trattare la pace. 2) Come gli Spartani avevano precedentemente richiesto. 3) Come lo stesso Teràmene aveva promesso.

**63. Una perfida trama, sventata con abilità,
trova in tribunale la conclusione a sorpresa**

Κρατῖνος γὰρ ἠμφισβήτησε χωρίου τῷ τούτου¹ κηδεστῆ. Μάχης δ' αὐτοῖς γενομένης, ὑποκρυψάμενοι θεράπαιναν, ἠτιῶντο τὸν Κρατῖνον συντριῖψαι τῆς

κεφαλῆς αὐτῆς, ἐκ δὲ τοῦ τραύματος φάσκοντες ἀποθανεῖν τὴν ἄνθρωπον, λαγχάνουσιν αὐτῷ φόνου δίκην ἐπὶ Παλλαδίῳ. Πυθόμενος δ' ὁ Κρατῖνος τὰς τούτων ἐπιβουλάς, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἡσυχίαν ἤγειν, ἵνα μὴ μεταθείντο τὸ πρᾶγμα μὴδ' ἑτέρους λόγους ἐξευρίσκοιεν, ἀλλ' ἐπ' αὐτοφῶρῳ ληφθεῖεν κακουργοῦντες· ἐπειδὴ δ' ὁ κηδεστής μὲν ἦν ὁ τούτου κατηγορηκώς, οὗτος δὲ μεμαρτυρηκώς ἢ μὴν τεθάναι τὴν ἄνθρωπον, ἐλθόντες² εἰς τὴν οἰκίαν, ἴν' ἦν κεκρυμμένη, βία λαβόντες αὐτὴν καὶ ἀγαγόντες ἐπὶ τὸ δικαστήριον, ζῶσαν ἅπασι τοῖς παροῦσιν ἐπέδειξαν. Ὡσθ' ἑπτακοσίων μὲν δικαζόντων, τεττάρων δὲ καὶ δέκα μαρτυρησάντων ἀπερ οὗτος, οὐδεμίαν ψῆφον μετέλαβε.

Isocrate

1) L'avversario. 2) Cratino e i suoi.

64. Un episodio di teppismo, raccontato dalla vittima come in cronaca

Χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ πολλῷ περιπατοῦντος, ὥσπερ εἰώθειν, ἐσπέρας ἐν ἀγορᾷ μου μετὰ Φανοστράτου τοῦ Κηφισιέως, τῶν ἡλικιωτῶν τινός, παρέρχεται Κτησίας ὁ υἱὸς ὁ τούτου, μεθύων, κατὰ τὸ Λεωκόριον¹. Κατιδὼν δ' ἡμᾶς καὶ κραυγᾶσας, καὶ διαλεχθεὶς τι πρὸς αὐτὸν οὕτως ὡς ἂν μεθύων, ὥστε μὴ μαθεῖν ὅ τι λέγοι, παρῆλθε πρὸς Μελίτην ἄνω². ἔπινον δ' ἄρα ἐνταῦθα (ταῦτα γὰρ ὕστερον ἐπυθόμεθα) παρὰ Παμφίλῳ τῷ γναφεῖ Κόνων οὔτοσι καὶ πολλοὶ τινες, οὓς ἐξαναστήσας ὁ Κτησίας ἐπορεύετ' εἰς τὴν ἀγοράν. Καὶ ἡμῖν συμβαίνει, ἀναστρέφουσιν ἀπὸ τοῦ Φερρεφαττίου³ καὶ περιπατοῦσιν, πάλιν κατ' αὐτὸ πῶς τὸ Λεωκόριον εἶναι, καὶ τούτοις περιτυγχάνομεν. Ὡς δ' ἀνεμείχθημεν, εἰς μὲν αὐτῶν, ἀγνώως τις, τῷ Φανοστράτῳ προσπίπτει καὶ κατεῖχεν ἐκεῖνον, Κόνων δ' οὔτοσι καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ Ἄνδρομένους υἱὸς ἐμοὶ προσπεσόντες τὸ μὲν πρῶτον ἐξέδυσαν, εἶθ' ὑποσκελίσαντες καὶ ῥάξαντες εἰς τὸν βόρβορον, οὕτω διέθηκαν ἐναλλόμενοι καὶ ὑβρίζοντες, ὥστε τὸ μὲν χεῖλος διακόψαι, τοὺς δ' ὀφθαλμοὺς συγκλείσαι· οὕτω δὲ κακῶς ἔχοντα κατέλιπον, ὥστε μήτ' ἀναστήναι μήτε φθέγγασθαι δύνασθαι.

Demostene

1) Un santuario posto al centro del Ceramico. 2) Un quartiere in collina. 3) Tempio di Persefone, anch'esso nel Ceramico.

65. Perché nei processi l'accusatore si trova in vantaggio rispetto all'imputato

Ἀλλ', οἶμαι, ὧ ἄνδρες δικασταί, πολλὰ πλεονεκτοῦσιν ἐν τοῖς ἀγῶσιν οἱ κατήγοροι τῶν φευγόντων· οἱ μὲν γάρ, διὰ τὸ ἀκίνδυνον αὐτοῖς εἶναι τὸν ἀγῶνα, ῥαδίως ὅτι ἂν βούλωνται λέγουσι καὶ καταψεύδονται· οἱ δὲ κρινόμενοι διὰ τὸν φόβον πολλὰ καὶ τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς εἰπεῖν ἐπιλανθάνονται. Ἐπειτα οἱ μὲν, ἐπειδὴν τὸν πρότερον λόγον λάβωσιν, οὐ μόνον ἂ ἔχουσιν αὐτοὶ δίκαια περὶ τοῦ πράγματος λέγουσιν, ἀλλὰ, συσκευάσαντες λοιδορίας ψευδεῖς κατὰ τῶν κρινομένων, ἐξιστᾶσιν τῆς ἀπολογίας, ὥστε συμβαίνειν

αὐτοῖς δυοῖν τὸ ἕτερον, ἢ, περὶ τῶν ἔξωθεν διαβολῶν ἀπολογούμενοι, τῆς περὶ τοῦ πράγματος ἀπολογίας ἀπολελεῖσθαι, ἢ, μὴ μεμνημένοι τῶν προκατηγορηθέντων, οἴησιν καταλείπειν παρὰ τοῖς δικασταῖς ὅτι ἀληθὴ ἐστὶν τὰ εἰρημένα. Πρὸς δὲ τούτοις, τοὺς τε μέλλοντας βοηθεῖν τοῖς φεύγουσι προδιαβάλλουσι, καὶ αὐτοῦ τοῦ κρινομένου τὴν ἀπολογίαν διαστρέφουσιν.

Iperide

66. Sono quelle dei potenti le colpe più gravi

Ἄλλ' οὐκ ἐστὶν, ὦ Πολύευκτε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖς, ὅθεν κατηγορίαν οὐκ ἂν ποιήσαιο. Καίτοι σε ἐχρῆν, ἐπέπερ προήρησαι πολιτεύεσθαι - καὶ νῆ Δία καὶ δύνασαι -, μὴ τοὺς ιδιώτας κρίνειν μηδ' εἰς τούτους νεανιεύεσθαι, ἀλλὰ τῶν ῥητόρων ἐάν τις ἀδικῆ, τοῦτον κρίνειν, στρατηγὸς ἐάν τις μὴ τὰ δίκαια πράττη, τοῦτον εἰσαγγέλλειν· παρὰ γὰρ τούτοις ἐστὶ καὶ τὸ δύνασθαι βλάπτειν τὴν πόλιν (ὅσοι ἂν αὐτῶν προαιρῶνται), οὐ παρ' Εὐξενίππῳ¹ οὐδὲ τῶν δικαστῶν τούτων οὐδενί. Καὶ οὐ σὲ μὲν οὕτως οἶομαι δεῖν πράττειν, αὐτὸς δὲ ἄλλον τινὰ τρόπον τῆ πολιτεία κέχρημαι, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ιδιώτην οὐδένα πώποτε ἐν τῷ βίῳ ἔκρινα, ἤδη δὲ τισι καθ' ὅσον ἐδυνάμην ἐβοήθησα.

Iperide

1) Il cliente dell'oratore.

67. Un povero e un ricco di fronte: la vittima e il prepotente

Οὗτος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πένης μὲν ἴσως ἐστίν, οὐ πονηρὸς δέ γε. Οὗτος μέντοι πολίτης ὢν, ἐστρατευμένος ἀπάσας τὰς ἐφ' ἡλικίας στρατείας καὶ δεινὸν οὐδὲν εἰργασμένος, ἔστηκε νυνὶ σιωπῆ, οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῶν κοινῶν ἀπεστερημένος, ἀλλὰ καὶ τοῦ φθέγξασθαι καὶ ὀδύρασθαι καὶ οὐδ' εἰ δίκαι' ἢ ἀδίκῃ πέπονθεν, οὐδὲ ταῦτ' ἔξεστιν αὐτῷ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. Καὶ ταῦτα πέπονθεν ὑπὸ Μειδίου καὶ τοῦ Μειδίου πλούτου καὶ τῆς ὑπερηφανίας παρὰ τὴν πενίαν καὶ ἐρημίαν καὶ τὸ τῶν πολλῶν εἰς εἶναι. Καὶ εἰ μὲν, παραβὰς τοὺς νόμους, ἔλαβε τὰς πεντήκοντα δραχμὰς παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν δίκην ἦν κατεδήτησεν ἀποδεδιητημένην ἀπέφηνεν, ἐπίτιμος ἂν ἦν καί, οὐδὲν ἔχων κακῶν, τῶν ἴσων μετεῖχε τοῖς ἄλλοις ἡμῖν· ἐπειδὴ δὲ παρείδε πρὸς τὰ δίκαια Μειδίαν, καὶ τοὺς νόμους μᾶλλον ἔδεισε τῶν ἀπειλῶν τῶν τούτου, τηλικαῦτα τηλικαῦτη καὶ τοιαύτη συμφορᾶ περιπέπτωκεν ὑπὸ τούτου.

Demostene

LA PAROLA

68. Dall'errata interpretazione di una parola nacque la credenza che le statue di Dedalo camminassero

Λέγεται περὶ Δαιδάλου ὡς ἀγάλματα παρεσκεύαζε δι' ἑαυτῶν πορευόμενα· ὅπερ ἔμοιγε ἀδύνατον εἶναι δοκεῖ, ἀνδριάντα δι' ἑαυτοῦ βαδίζειν. Τὸ δὲ ἀληθές τοιοῦτον. Οἱ τότε ἀνδριαντοποιοὶ καὶ ἀγαλματοποιοὶ συμπεφυκότας ὁμοῦ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας παρατεταμένας ἐποίουν. Δαίδαλος δὲ πρῶτος ἐποίησε διαβεβηκότα τὸν ἕνα πόδα. Διὰ τοῦτο δὴ οἱ ἄνθρωποι ἔλεγον· 'Ὀδοιποροῦν τὸ ἀγαλμα τοῦτο εἰργάσατο Δαίδαλος, ἀλλ' οὐχὶ ἐστηκός', ὡς καὶ νῦν λέγομεν· 'μαχόμενοί γε ἄνδρες γεγραμμένοι εἰσὶ', καὶ 'τρέχοντες ἵπποι', καὶ 'χειμαζομένη ναῦς'. Οὕτω κἀκεῖνον ἔλεγον ὀδοιποροῦντα ποιεῖν ἀγάλματα.

Palèfato

69. Il mito della cetra prodigiosa di Ὀρφεο: un equivoco derivante da un'espressione verbale

Ψευδής καὶ ὁ περὶ τοῦ Ὀρφείως μῦθος, ὅτι κιθαρίζοντι αὐτῶ ἐφείπετο τετράποδα καὶ ἔρπετὰ καὶ ὄρνεα καὶ δένδρα. Δοκεῖ δέ μοι ταῦτα εἶναι. Βάκχαι μανεῖσαι πρόβατα διέσπασαν ἐν τῇ Πιερίᾳ, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα βιαίως εἰργάζοντο, τρεπόμεναί τε εἰς τὸ ὄρος, διέτριβον ἐκεῖ τὰς ἡμέρας. Ὡς δὲ ἔμειναν, οἱ πολῖται, δεδιότες περὶ τῶν γυναικῶν καὶ θυγατέρων, μεταπεμψάμενοι τὸν Ὀρφέα μηχανήσασθαι ἐδέοντο, ὃν τρόπον καταγάγοι ἀπὸ τοῦ ὄρους αὐτάς. Ὁ δὲ, θυσάμενος τῷ Διονύσῳ, ὄργια κατάγει αὐτάς βακχευούσας κιθαρίζων. Αἱ δὲ νάρθηκας τότε πρῶτον ἔχουσai κατέβαινον ἐκ τοῦ ὄρους καὶ κλώνας δένδρων παντοδαπῶν· τοῖς δὲ ἀνθρώποις τότε θεασαμένοις τὰ ξύλα θαυμαστά ἐφαίνετο, καὶ ἔφασαν· 'Ὀρφεὺς κιθαρίζων ἄγει ἐκ τοῦ ὄρους καὶ τὴν ὕλην'. Καὶ ἐκ τούτου ὁ μῦθος ἐπλάσθη.

Palèfato

70. Un'allocuzione ai soldati, per prepararli ad affrontare una situazione difficile

'Ἄνδρες στρατιῶται, τῶν Ἀρκάδων οἱ μὲν τεθνᾶσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ λόφου τινὸς πολιορκοῦνται. Νομίζω δ' ἔγωγε, εἰ ἐκεῖνοι ἀπολοῦνται, οὐδ' ἡμῖν εἶναι οὐδεμίαν σωτηρίαν, οὕτω μὲν πολλῶν ὄντων τῶν πολεμίων, οὕτω δὲ

τεθαρρηκότων. Κτάτιστον οὖν ἡμῖν ὡς τάχιστα βοηθεῖν τοῖς ἀνδράσιν, ὅπως εἰ ἔτι εἰσὶ σῶ, σὺν ἐκείνοις μαχώμεθα καὶ μὴ, μόνοι λειφθέντες, μόνοι καὶ κινδυνεύωμεν. Ἀλλὰ χρὴ παρασκευασαμένους τὴν γνώμην πορεύεσθαι ὡς νῦν ἢ εὐκλεῶς τελευτῆσαι ἔστιν ἢ κάλλιστον ἔργον ἐργάσασθαι, Ἑλλήνας τοσοῦτους σώσαντας. Καὶ ὁ θεὸς ἴσως ἄγει οὕτως, ὃς τοὺς μεγαληγορήσαντας ὡς πλέον φρονοῦντας ταπεινῶσαι βούλεται, ἡμᾶς δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν θεῶν ἀρχομένους ἐντιμότερους ἐκείνων καταστῆσαι.'

Senofonte

71. L'arte della parola, come l'abilità agonistica, va adoperata solo nelle circostanze opportune

Δεῖ, ὦ Σώκρατες, τῇ ῥητορικῇ χρῆσθαι ὥσπερ τῇ ἄλλῃ πάσῃ ἀγωνίᾳ. Καὶ γὰρ τῇ ἄλλῃ ἀγωνίᾳ οὐ τούτου ἕνεκα δεῖ πρὸς ἅπαντας χρῆσθαι ἀνθρώπους, ὅτι ἔμαθε πυκτεύειν τε καὶ παγκρατιάζειν καὶ ἐν ὅπλοις μάχεσθαι, ὥστε κρείττων εἶναι καὶ φίλων καὶ ἐχθρῶν, οὐ τούτου ἕνεκα τοὺς φίλους δεῖ τύπτειν οὐδὲ κεντεῖν τε καὶ ἀποκτιννύναι. Οὐδέ γε μὰ Δία ἐάν τις εἰς παλαιστραν φοιτήσας, εὖ ἔχων τὸ σῶμα καὶ πυκτικὸς γενόμενος, ἔπειτα τὸν πατέρα τύπτῃ καὶ τὴν μητέρα ἢ ἄλλον τινὰ τῶν οἰκείων ἢ τῶν φίλων, οὐ τούτου ἕνεκα δεῖ τοὺς παιδοτρίβας καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις διδάσκοντας μάχεσθαι μισεῖν τε καὶ ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παρέδοσαν ἐπὶ τῷ δικαίως χρῆσθαι τούτοις πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς ἀδικοῦντας, ἀμυνομένους, μὴ ὑπάρχοντας· οἱ δὲ μεταστρέψαντες χρῶνται τῇ ἰσχύϊ καὶ τῇ τέχνῃ οὐκ ὀρθῶς.

Platone

72. L'abile discorso da solo, per la concezione spartana, non basta a fare il valente oratore

Δημηγοροῦντος γὰρ τινος ἐν τῇ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκκλησίᾳ, ἀνδρὸς βεβιωκότος μὲν αἰσχροῦς, λέγειν δ' εἰς ὑπερβολὴν δυνατοῦ, καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς φασιν, κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην ψηφίζεσθαι μελλόντων, παρελθὼν τις τῶν γερόντων, οὓς ἐκεῖνοι καὶ αἰσχύνονται καὶ δεδίασιν, ἰσχυρῶς ἐπέπληξε τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ τι τοιοῦτον κατ' αὐτῶν ἐβλασφήμησεν, ὡς οὐ πολὺν χρόνον τὴν Σπάρτην ἀπόρθητον οἰκήσουσι τοιοῦτοις ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συμβούλοις χρώμενοι. Ἄμα δὲ παρακαλέσας ἄλλον τινὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἄνδρα λέγειν μὲν οὐκ εὐφυῆ, τὰ δὲ κατὰ πόλεμον λαμπρὸν καὶ πρὸς δικαιοσύνην καὶ ἐγκράτειαν διαφέροντα, ἐπέταξεν αὐτῷ τὰς αὐτὰς εἰπεῖν γνώμας οὕτως ὅπως ἂν δύνηται, ἃς εἶπεν ὁ πρότερος ῥήτωρ, 'ἴν' - ἔφη - οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ φθεγξαμένου ψηφίσωνται, τὰς δὲ τῶν ὑποδεδειλιακότων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων φωνὰς μὴδὲ τοῖς ὡσὶ προσδέχωνται'.

Eschine

73. Alla presenza di Filippo Demostene perde improvvisamente la parola

Ῥηθέντων δὲ τούτων καὶ ἐτέρων λόγων, ἤδη καθῆκεν εἰς Δημοσθένην τὸ τῆς πρεσβείας μέρος, καὶ πάντες προσεῖχον ὡς ὑπερβολὰς τινὰς δυνάμειως ἀκουσόμενοι λόγων· καὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν Φίλιππον, ὡς ἦν ὕστερον ἀκούειν, καὶ πρὸς τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ ἐξηγγέλη ἡ τῶν ἐπαγγελιῶν ὑπερβολή. Οὕτω δ' ἀπάντων διακειμένων πρὸς τὴν ἀκρόασιν, φθέγγεται τὸ θηρίον τοῦτο προοίμιον σκοτεινὸν καὶ τεθνηκὸς δειλία, καὶ μικρὸν προαγαγὼν ἄνω τῶν πραγμάτων, ἐξαίφνης ἐσίγησε καὶ διηπορήθη, τελευτῶν δ' ἐκπίπτει ἐκ τοῦ λόγου. Ἰδὼν δ' αὐτὸν ὁ Φίλιππος ὡς διέκειτο, θαρρεῖν τε παρεκελεύετο καὶ μὴ νομίζειν, ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις, διὰ τοῦτ' οἶεσθαί τι πεπονθέναι, ἀλλ' ἡσυχῇ καὶ κατὰ μικρὸν ἀναμιμνήσκεσθαι καὶ λέγειν ὡς προείλετο. Ὁ δ' ὡς ἅπαξ ἐταράχθη καὶ τῶν γεγραμμένων διεσφάλῃ, οὐδ' ἀναλαβεῖν ἔτι ἑαυτὸν ἐδυνήθη, ἀλλὰ καὶ πάλιν, λέγειν ἐπιχειρήσας, ταῦτόν ἔπαθεν. Ὡς δ' ἦν σιωπῇ, μεταστῆναι ἡμᾶς ὁ κῆρυξ ἐκέλευεν.

Eschine

74. Discorso ai soldati dopo una sconfitta e in attesa di una battaglia navale decisiva

Ἄνδρες στρατιῶται Ἀθηναίων τε καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων, ὁ μὲν ἀγὼν ὁ μέλλων ὁμοίως κοινὸς ἅπασιν ἔσται περὶ τε σωτηρίας καὶ πατρίδος ἐκάστω οὐχ ἦσσαν ἢ τοῖς πολεμίοις· ἦν γὰρ κρατήσωμεν νῦν ταῖς ναυσίν, ἔστι τῷ τὴν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν. Ἀθυμεῖν δὲ οὐ χρὴ οὐδὲ πάσχειν ὅπερ οἱ ἀπειρότατοι τῶν ἀνθρώπων, οἳ, τοῖς πρώτοις ἀγῶσι σφαλέντες, ἔπειτα διὰ παντός τὴν ἐλπίδα τοῦ φόβου ὁμοίαν ταῖς ξυμφοραῖς ἔχουσιν. Ἀλλ' ὅσοι τε Ἀθηναίων πάρεστε, πολλῶν ἤδη πολέμων ἔμπεροι ὄντες, καὶ ὅσοι τῶν ξυμμάχων, ξυστρατευόμενοι αἰεὶ, μνήσθητε τῶν ἐν τοῖς πολέμοις παραλόγων, καὶ, τὸ τῆς τύχης κἂν μεθ' ἡμῶν ἐλπίσαντες στήναι, ὡς ἀναμαχοῦμενοι ἀξίως τοῦδε τοῦ πλήθους, ὅσον αὐτοὶ ὑμῶν αὐτῶν ἐφορᾶτε, παρασκευάζεσθε¹.

Tucidide

1) È imperativo e regge la finale ὡς ἀναμαχοῦμενοι κτλ.

75. Un vescovo ai sacerdoti, perché siano pronti ad affrontare combattimenti di genere diverso con nemici diversi

Οὐ γὰρ πρὸς ἓν εἶδος ἡμῖν¹ μάχης ἢ παρασκευῆ, ἀλλὰ ποικίλος οὗτος ὁ πόλεμος, καὶ ἐκ διαφόρων συγκροτούμενος τῶν ἐχθρῶν. Οὔτε γὰρ ὅπλοις ἅπαντες χρῶνται τοῖς αὐτοῖς, οὔτε ἐνὶ προσβάλλειν ἡμῖν μεμελετήκασι τρόπῳ. Καὶ δεῖ τὸν μέλλοντα τὴν πρὸς πάντας ἀναδέχεσθαι μάχην τὰς ἀπάντων εἰδέναί τεχνας, καὶ τὸν αὐτὸν τοξότην τε εἶναι καὶ σφενδονήτην, καὶ ταξίαρχον καὶ λοχαγόν, καὶ στρατιώτην καὶ στρατηγόν, καὶ πεζὸν καὶ ἵππεά, καὶ ναυμάχην καὶ τειχομάχην. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν στρατιωτικῶν πολέμων, ἐν ἕκαστος ἔργον ἀπολαβῶν, τούτῳ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεται· ἐνταῦθα δὲ τοῦτο

οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ ἂν μὴ πάσας ἐπιστάμενος ἢ τῆς τέχνης τὰς ἰδέας ὁ μέλλων νικᾶν, οἶδεν ὁ διάβολος καὶ δι' ἑνὸς μέρους, ὅταν ἡμελημένον τύχη, τοὺς πειρατὰς εἰσαγαγῶν τοὺς αὐτοῦ, διαρπάσαι τὰ πρόβατα.

Giovanni Crisostomo

1) Anche il vescovo è sacerdote!

76. È' la parola che ci distingue dagli altri animali e che ha consentito all'umanità di elevarsi

Τοῖς μὲν ἄλλοις οἷς¹ ἔχομεν οὐδὲν τῶν ζῴων διαφέρομεν, ἀλλὰ πολλῶν καὶ τῷ τάχει καὶ τῇ ῥώμῃ καὶ ταῖς ἄλλαις εὐπορίαις καταδεέστεροι τυγχάνομεν ὄντες· ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουλευθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσσαμεν καὶ νόμους ἐθέμεθα καὶ τέχνας εὗρομεν, καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ δι' ἡμῶν μεμηκνημένα λόγος ἡμῖν ἔστιν ὁ συγκατασκευάσας. Οὗτος γὰρ περὶ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀδίκων καὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν αἰσχροῶν ἐνομοθέτησεν, ὧν μὴ διαταχθέντων οὐκ ἂν οἰοί τ' ἦμεν οἰκεῖν μετ' ἀλλήλων. Τούτῳ καὶ τοὺς κακοὺς ἐξελέγχομεν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἐγκωμιάζομεν. Διὰ τούτου τοὺς τ' ἀνοήτους παιδεύομεν καὶ τοὺς φρονίμους δοκιμάζομεν· τὸ γὰρ λέγειν ὡς δεῖ τοῦ φρονεῖν εὔμεγιστον σημεῖον ποιούμεθα, καὶ λόγος ἀληθῆς καὶ νόμιμος καὶ δίκαιος ψυχῆς ἀγαθῆς καὶ πιστῆς εἰδωλόν ἔστιν.

Isocrate

1) Sono tutti neutri (e il relativo ha subito attrazione).

I CONFLITTI

77. Il giovane Eracle risolve ... sbrigativamente un contrasto col suo maestro di cetra

Ἐδιδάχθη δὲ Ἡρακλῆς ἀρματηλατεῖν μὲν ὑπὸ Ἀμφιτρούωνος, παλαίειν δὲ ὑπὸ Αὐτολύκου, τοξεύειν δὲ ὑπὸ Εὐρύτου, ὄπλομαχεῖν δὲ ὑπὸ Κάστορος, κιθαρωδεῖν δὲ ὑπὸ Λίνου. Οὗτος δὲ ἦν ἀδελφὸς Ὀρφέως· ἀφικόμενος δὲ εἰς Θήβας καὶ Θηβαῖος γενόμενος, ὑπὸ Ἡρακλέους τῇ κιθάρᾳ πληγείς ἀπέθανεν· ἐπιπλήξαντα γὰρ αὐτὸν ὀργισθεὶς ἀπέκτεινε. Δίκην δὲ ἐπαγόντων τινῶν αὐτῷ φόνου, παρανέγνω νόμον Ῥαδαμάνθουος λέγοντος, ὅς ἂν ἀμύνηται τῶν χειρῶν ἀδίκων κατάρξαντα, ἀθῶον εἶναι, καὶ οὕτως ἀπελύθη. Δείσας δὲ Ἀμφιτρούων μὴ πάλιν τι ποιήσῃ τοιοῦτον, ἔπεμψε αὐτὸν εἰς τὰ βουφόρβια. Κάκεϊ τρεφόμενος μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ πάντων διήνεγκεν. Ἦν δὲ καὶ θεωρηθεὶς φανερός ὅτι Διὸς παῖς ἦν· τετραπηχουαῖον μὲν γὰρ εἶχε τὸ σῶμα, πυρὸς δ' ἕξ ὀμμάτων ἔλαμπεν αἴγλην. Οὐκ ἠστόχει δὲ οὔτε τοξεύων οὔτε ἀκοντίζων.

Apollodoro

78. Divenuto insanabile, il dissidio tra Cesare e Pompeo spinge le due parti alla preparazione del conflitto armato

Ὁ μὲν δὲ πόλεμος ἐκατέρωθεν ἀνέωκτο, καὶ προκῆρυκτο ἤδη σαφῶς. Ἡ δὲ βουλή, νομίζουσα Καίσαρι τὸν στρατὸν ἀπὸ Κελτῶν σὺν χρόνῳ παρέσεσθαι, καὶ οὐποτε αὐτὸν ὀρμήσειν ἐπὶ τηλικούτον ἔργον σὺν ὀλίγοις, προσέτασσε Πομπηίῳ τρισκαίδεκα μυριάδας Ἰταλῶν ἀγείρειν, καὶ μάλιστα αὐτῶν τοὺς ἐστρατευμένους, ὡς ἐμπειροπολέμους· ξενολογεῖν δὲ καὶ ἐκ τῶν περιοίκων ἐθνῶν ὅσα ἄλκιμα. Χρήματα δ' ἐς τὸν πόλεμον αὐτῷ τὰ τε κοινὰ πάντα αὐτίκα ἐψηφίζοντο καὶ τὰ ἰδιωτικά σφῶν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς, εἰ δεήσειεν, εἶναι στρατιωτικά. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπὶ μὲν τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν περεπεπόμφει χαίρων δ' ἀεὶ ταχυεργίας τε ἐκπλήξει καὶ φόβῳ τόλμης μᾶλλον ἢ παρασκευῆς δυνάμει, μετὰ τῶν πεντακισχιλίων ἔγνω προεπιχειρεῖν τοσῶδε πολέμῳ, καὶ φθάσαι τὰ εὐκαιρα τῆς Ἰταλίας.

Appiano

79. Cesare Ottaviano dall'ostilità del senato viene indotto a riconciliarsi con il rivale Antonio

Ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ὁ Καῖσαρ, ἐν ὕβρει θέμενος ἀντὶ οὗ Δέκμον¹ ἠρῆσθαι στρατηγὸν ἐπὶ Ἀντωνίῳ, τὴν μὲν ὀργὴν ἐπέκρουπτε, θρίαμβον δ' ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις ἤτει. Καταφρονούμενος δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς ὡς πρεσβύτερα τῆς ἡλικίας ἐπινοῶν, ἔδεισε μὴ, διαφθαρέντος Ἀντωνίου, μᾶλλον ἔτι καταφρονηθεῖν, καὶ τὰς ἐς αὐτὸν συμβάσεις ἐπόθει. Τούς τε οὖν ἀλωμένους ἐκ τῆς ἐκείνου στρατιᾶς ἡγεμόνας ἢ στρατιώτας ἐφιλανθρωπεύετο καὶ τοῖς ἰδίῳ ἐγκατέλεγεν, ἢ τοὺς ἐθέλοντας αὐτῶν ἐς τὸν Ἀντώνιον ἔπεμπεν, ὡς οὐ δι' ἔχθρας ἀνηκέστου πρὸς αὐτὸν ἰόντα. Οὐεντιδίῳ τε τῷ Ἀντωνίου φίλῳ, μετὰ τριῶν τελεῶν ὄντι, παραστρατοπεδεύσας καὶ δέος ἐμβαλῶν, ἔπραξε μὲν οὐδὲν πολέμιον, ἐδίδου ὁμοίως συνειναί οἱ, ἢ ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀδεῶς ἀπιέναι μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ μέμφεσθαι τῆς ἐς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀγνωσίας. Ὡν Οὐεντιδίου συνέις, ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀπήει.

Appiano

1) Decimo Bruto.

80. Lepido ha salva la vita, ma è costretto a deporre il suo potere politico ai piedi di Cesare Ottaviano

Οἱ δὲ ἰππεῖς τελευταῖοι χωροῦντες ἔπεμψάν τινα, πεισόμενοι τοῦ Καίσαρος, εἰ κτένωσι Λέπιδον, οὐκ ἔτι ὄντα αὐτοκράτορα· ὁ δὲ ἀπεῖπεν. Οὕτω Λέπιδος, ἀδοκῆτῳ πάντων ἀπιστία συμπεσῶν, ἔρημος ἐκ τύχης τοσσηδε καὶ στρατοῦ τοσοῦδε ἐγίγνετο ἐν βραχεῖ. Καὶ τὸ σχῆμα ἀλλάξας, ἔθει πρὸς τὸν Καίσαρα, δρόμῳ συντρεχόντων ὡς ἐπὶ θεᾶ τῶν ὀρώντων. Ὁ δὲ Καῖσαρ ὑπανεστή τε αὐτῷ προσθέοντι καί, προσπεσεῖν ἐθέλοντα κωλύσας, ἔπεμψεν ἐς Ῥώμην, ἐφ' οὐπερ ἦν σχήματος ἰδιώτην ἀπ' αὐτοκράτορος, οὐδὲν ἔτι πλὴν ἱερέα ἧς εἶχεν ἱερωσύνης. Ὁ μὲν δὴ, καὶ αὐτοκράτωρ πολλάκις καὶ τῶν τριῶν ἀνδρῶν γενόμενος, ἄρχοντάς τε ἀποφήνας καὶ προγράψας ἐπὶ θανάτῳ τοσοῦδε ὁμοτίμους, ἰδιωτεύων, καὶ ἐνίοις τῶν προγραφέντων ἄρχουσιν ὕστερον παριστάμενος, διεβίωσε.

Appiano

80. Teràmene denuncia gli eccessi dell'oligarchia, difendendosi dalle accuse di Crizia

Ἐπεὶ γε μὴν πολλοὺς ἐώρων ἐν τῇ πόλει τῇ ἀρχῇ τῆδε¹ δυσμενεῖς, πολλοὺς δὲ φυγάδας γιγνομένους, οὐκ αὖ ἐδόκει μοι οὔτε Θρασύβουλον οὔτε Ἄνυτον οὔτε Ἀλκιβιάδην φυγαδεύειν· ἦδειν γὰρ ὅτι οὕτω γε τὸ ἀντίπαλον ἰσχυρὸν ἔσοιτο, εἰ τῷ μὲν πλήθει ἡγεμόνες ἱκανοὶ προσγενήσοιντο, τοῖς δ' ἡγεῖσθαι βουλομένοις σύμμαχοι πολλοὶ φανέσοιντο. Ὁ ταῦτα οὖν νουθετῶν ἐν τῷ

φανερῶ πότερα εὐμενῆς ἂν δικαίως ἢ προδότης νομίζοιτο; Οὐχ οἱ ἐχθροὺς, ᾧ Κριτία, κωλύοντες πολλοὺς ποιεῖσθαι, οὐδ' οἱ συμμάχους πλείστους διδάσκοντες κτᾶσθαι, οὗτοι τοὺς πολεμίους ἰσχυροὺς ποιοῦσιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον οἱ ἀδίκως τε χρήματα ἀφαιρούμενοι καὶ τοὺς οὐδὲν ἀδικοῦντας ἀποκτείνοντες, οὗτοί εἰσιν οἱ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐναντίους ποιοῦντες καὶ προδιδόντες οὐ μόνον τοὺς φίλους ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς δι' αἰσχροκέρδειαν.

Senofonte

1) Il regime oligarchico.

82. Assicuratisi la complicità degli altri oligarchi e il sostegno delle armi, Crizia condanna a morte il moderato Teràmene

Ὡς δ' εἰπὼν ταῦτα ἐπαύσατο¹, καὶ ἡ βουλή δήλη ἐγένετο εὐμενῶς ἐπιθορυβήσασα, γνούς ὁ Κριτίας ὅτι εἰ ἐπιτρέψοι τῇ βουλῇ διαψηφίζεσθαι περὶ αὐτοῦ, ἀναφεύξοιτο, καὶ τοῦτο οὐ βιωτὸν ἠγησάμενος, προσελθὼν καὶ διαλεχθεὶς τι τοῖς τριάκοντα ἐξῆλθε, καὶ ἐπιστῆναι ἐκέλευσε τοὺς τὰ ἐγχειρίδια ἔχοντας² φανερῶς τῇ βουλῇ ἐπὶ τοῖς δρυφάκτοις. Πάλιν δὲ εἰσελθὼν εἶπεν· Ἐγώ, ᾧ βουλή, νομίζω προστάτου ἔργον εἶναι οἴου δεῖ, ὅς ἂν, ὁρῶν τοὺς φίλους ἐξαπατωμένους, μὴ ἐπιτρέπη. Καὶ ἐγὼ οὖν τοῦτο ποιήσω. Καὶ γὰρ οἶδε οἱ ἐφεστηκότες³ οὐ φασιν ἡμῖν ἐπιτρέψειν, εἰ ἀνήσομεν ἄνδρα τὸν φανερῶς τὴν ὀλιγαρχίαν λυμαινόμενον. Ἔστι δὲ ἐν τοῖς καινοῖς νόμοις τῶν μὲν ἐν τοῖς τρισχιλίοις⁴ ὄντων μηδένα ἀποθνήσκειν ἄνευ τῆς ὑμετέρας ψήφου, τῶν δ' ἔξω τοῦ καταλόγου κυρίους εἶναι τοὺς τριάκοντα θανατοῦν. Ἐγὼ οὖν, ἔφη, Θηραμένην τουτονὶ ἐξαλείφω ἐκ τοῦ καταλόγου, συνδοκοῦν⁵ ἅπασιν ἡμῖν. Καὶ τοῦτον, ἔφη, ἡμεῖς θανατοῦμεν'.

Senofonte

1) Sogg.: Teràmene. 2) La guardia armata. 3) I giovani armati fatti da lui chiamare. 4) La lista dei tremila era costituita da filooligarchici di fiducia. 5) Participio (o accusativo) assoluto.

83. Due filosofi a confronto: qui Socrate usa con l'antagonista Protagora il fioretto dell'ironia

Εἰπόντος οὖν ταῦτα αὐτοῦ, οἱ παρόντες ἀνεθορύβησαν ὡς εὔ λέγοι, καὶ ἐγὼ εἶπον· - ὦ Πρωταγόρα, ἐγὼ τυγχάνω ἐπιλήσμων τις ὢν ἄνθρωπος, καὶ ἐὰν τίς μοι μακρὰ λέγη, ἐπιλανθάνομαι περὶ οὗ ἂν ἦ ὁ λόγος. Ὡσπερ οὖν, εἰ ἐτύχανον ὑπόκωφος ὢν, ᾧ ἂν χρῆναι, εἴπερ ἔμελλές μοι διαλέξεσθαι, μείζον φθέγγεσθαι ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους, οὕτω καὶ νῦν, ἐπειδὴ ἐπιλήσμωνι ἐνέτυχες, σύντεμνέ μοι τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυτέρας ποίει, εἰ μέλλω σοι ἔπεσθαι. - Πῶς οὖν κελεύεις με βραχέα ἀποκρίνεσθαι; ἢ βραχυτέρά σοι, ἔφη, ἀποκρίνωμαι ἢ δεῖ; - Μηδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ. - Ἀλλ' ὅσα δεῖ; ἔφη. - Ναί, ἦν δ' ἐγώ. - Πότερα οὖν ὅσα ἐμοὶ δοκεῖ δεῖν ἀποκρίνεσθαι, τσαυτὰ σοι ἀποκρίνωμαι, ἢ ὅσα σοί; - Ἀκήκοα γοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι σὺ οἶός τ' εἶ καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλον διδάξει

περὶ τῶν αὐτῶν καὶ μακρὰ λέγειν, ἐὰν βούλη, οὕτως ὥστε τὸν λόγον μηδέποτε ἐπιλιπεῖν, καὶ αὐτὸ βραχέα οὕτως ὥστε μηδένα σοῦ ἐν βραχυτέροις εἰπεῖν· εἰ οὖν μέλλεις ἐμοὶ διαλέξασθαι, τῷ ἑτέρῳ χρῶ τρόπῳ πρὸς με, τῇ βραχυλογίᾳ.

Platone

84. Con mordacità Demostene mette a nudo lo spirito di rinuncia e l'inerzia dei suoi concittadini

Βούλομαι τοίνυν μετὰ παρησίας ἐξετάσαι τὰ παρόντα πράγματα τῇ πόλει, καὶ σκέψασθαι τί ποιούμεν αὐτοὶ νῦν καὶ ὅπως χρῶμεθ' αὐτοῖς. Ἡμεῖς οὔτε χρήματ' εἰσφέρειν βουλόμεθ' οὔτ' αὐτοὶ στρατεύεσθαι, οὔτε τῶν κοινῶν ἀπέχεσθαι δυνάμεθα, οὔτε τὰς συντάξεις Διοπίθει¹ δίδομεν, οὔθ' ὅσ' ἂν αὐτὸς αὐτῷ πορίσῃται ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ βασκαίνομεν καὶ σκοποῦμεν πόθεν, καὶ τί μέλλει ποιεῖν καὶ πάντα τὰ τοιαυτὰ, οὔτ', ἐπειδήπερ οὕτως ἔχομεν, τὰ ἡμέτερόν αὐτῶν πράττειν ἐθέλομεν, ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς λόγοις τοὺς τῆς πόλεως λέγοντας ἄξι' ἐπαινοῦμεν, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τοῖς ἐναντιουμένοις τούτοις συναγωνιζόμεθα. Ὑμεῖς μὲν τοίνυν εἰώθαθ' ἐκάστοτε τὸν παρόντ' ἐρωτᾶν, τί οὖν χρὴ ποιεῖν; ἐγὼ δ' ὑμᾶς ἐρωτῆσαι βούλομαι, τί οὖν χρὴ λέγειν; εἰ γὰρ μήτ' εἰσοίσετε, μήτ' αὐτοὶ στρατεύσεσθε, μήτε τῶν κοινῶν ἀφέξεσθε, μήτε τὰς συντάξεις δώσετε, μήτ' ὅσ' ἂν αὐτῷ πορίσῃται ἐάσετε, μήτε τὰ ὑμέτερόν αὐτῶν πράττειν ἐθελήσετε, οὐχ ἔχω τί λέγω.

Demostene

1) Diopite è il generale ateniese che presidia il Chersoneso tracio.

85. Perduta la battaglia giudiziaria contro il riconoscimento degli onori a Demostene, Eschine è costretto alla vita dell'esule

Χρόνῳ δ' ὕστερον¹, Φιλίππου μὲν τετελευτηκότος, Ἀλεξάνδρου δὲ διαβαίνοντος εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐγράψατο Κτησιφῶντα παρανόμων ἐπὶ ταῖς Δημοσθένους τιμαῖς· οὐ μεταλαβὼν δὲ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων, ἔφυγεν εἰς τὴν Ῥόδον, χιλίας δραχμὰς ὑπὲρ τῆς ἥττης οὐ βουλευθεὶς καταθέσθαι. Οἱ δ' ἀτιμίας αὐτῷ προτιμηθῆναι λέγουσιν, οὐ θέλοντι ἐξελεῖν τῆς πόλεως, καὶ ἐλθεῖν εἰς Ἐφεσον ὡς Ἀλέξανδρον. Τοῦ δὲ τελευτήσαντος, ταραχῆς οὔσης, ἀπάρας εἰς τὴν Ῥόδον, ἐνταῦθα σχολὴν καταστησάμενος ἐδίδασκεν. Ἀνέγνω τε τοῖς Ῥοδίοις τὸν κατὰ Κτησιφῶντος λόγον, ἐπιδεικνύμενος· θαυμάζόντων δὲ πάντων εἰ ταῦτ' εἰπὼν ἠτήθη· 'Οὐκ ἂν, ἔφη, ἐθαυμάζετε, Ῥοδίοι, εἰ πρὸς ταῦτα Δημοσθένους λέγοντος ἠκούσατέ'. Σχολὴν τ' ἐκεῖ προσκατέλιπε, τὸ Ῥοδιακὸν διδασκαλεῖον κληθέν. Ἐπειτα πλεύσας εἰς Σάμον, καὶ διατρίβων ἐπὶ τῆς νήσου, ὀλίγον ὕστερον ἐτελεύτησεν.

Plutarco

1) Dopo la battaglia di Cheronea.

**86. La franchezza coraggiosa di Demade prigioniero fustiga
l'insolenza di Filippo, il quale ammirandolo gli concede libertà ed onori**

Λέγουσι δέ τινες ὅτι, καὶ παρὰ τὸν πότον πολὺν ἐμφορεσάμενος ἄκρατον καὶ μετὰ τῶν φίλων τὸν ἐπινίκιον ἄγων κῶμον, διὰ μέσων τῶν αἰχμαλώτων¹ ἐβάδιζεν ὑβρίζων διὰ λόγων τὰς τῶν ἀκληροῦντων δυστυχίας· Δημάδην δὲ τὸν ῥήτορα, κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ὄντα, χρήσασθαι παρρησίᾳ καί, λόγον ἀποφθέγγασθαι δυνάμενον, ἀναστεῖλαι τὴν τοῦ βασιλέως ἀσέλγειαν. Φασὶ γὰρ εἰπεῖν αὐτόν· “Βασιλεῦ, τῆς τύχης σοι περιθείσης πρόσωπον Ἀγαμέμνονος, αὐτὸς οὐκ αἰσχύνῃ πράττων ἔργα Θεοσίτου;”, τὸν δὲ Φίλιππον, τῇ τῆς ἐπιπλήξεως εὐστοχίᾳ κινηθέντα, τοσοῦτον μεταβαλεῖν τὴν ὅλην διάθεσιν, ὥστε τοὺς μὲν στεφάνους ἀπορριῖψαι, τὰ δὲ συνακολουθοῦντα κατὰ τὸν κῶμον σύμβολα τῆς ὑβρεως ἀποτριῦσασθαι, τὸν δ' ἄνδρα τὸν χρησάμενον τῇ παρρησίᾳ θαυμάσαι καί, τῆς αἰχμαλωσίας ἀπολύσαντα, πρὸς ἑαυτὸν ἀναλαβεῖν ἐντίμως.

Diodoro Siculo

1) Sono i prigionieri catturati alla battaglia di Cheronnea.

**87. Ostilità e calunnie, nella corte di Dionigi,
investono Dione e Platone**

Οὐκέτ' οὖν καθ' ἓνα καὶ λαθραίως, ἀλλὰ πάντες ἀναφανδὸν ἐλοιδόρουν τὸν Δίωνα, λέγοντες ὡς οὐ λέληθε κατεπάδων καὶ καταφαρμάσσω τῷ Πλάτωνος λόγῳ Διονύσιον, ὅπως, ἀφέντος ἐκουσίως αὐτοῦ καὶ προεμένου τὴν ἀρχήν, ὑπολαβῶν εἰς τοὺς Ἀριστομάχης περιστήρη παῖδας, ὧν θεῖός ἐστιν. Ἐνιοὶ δὲ προσεποιοῦντο δυσχεραίνειν, εἰ πρότερον μὲν Ἀθηναῖοι, ναυτικαῖς καὶ πεζικαῖς δυνάμεσι μεγάλαις δεῦρο πλεύσαντες, ἀπώλοντο καὶ διεφθάρησαν πρότερον ἢ λαβεῖν Συρακούσας, νυνὶ δὲ δι' ἑνὸς σοφιστοῦ καταλύουσι τὴν Διονυσίου τυραννίδα, συμπίσαντες αὐτόν, ἐκ τῶν μυρίων δορυφόρων ἀποδράντα, καὶ καταλιπόντα τὰς τετρακοσίας τριῆρεις καὶ τοὺς μυρίους ἵππεῖς καὶ τοὺς πολλάκις τοσοῦτους ὀπλίτας, ἐν Ἀκαδημείᾳ τὸ θρυλούμενον ἀγαθὸν ζητεῖν καὶ διὰ γεωμετρίας εὐδαιμόνα γενέσθαι, τὴν ἐν ἀρχῇ καὶ χρήμασι καὶ τρυφαῖς εὐδαιμονίαν Δίωني καὶ τοῖς Δίωνος ἀδελφιδοῖς προέμενον.

Plutarco

**88. In una situazione a loro favorevole, i Cartaginesi finiscono
con l'essere danneggiati dalla rivalità tra generali**

Ἀμίλκας δέ, δυσχρηστούμενος τῇ τῶν πολεμίων ἀπονοίᾳ, τὸν μὲν Ἄνωνα πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει, πεπεισμένος ἀθροισθέντων ὁμοῦ τῶν στρατοπέδων θᾶπτον ἐπιθήσειν τέλος τοῖς ὅλοις. Τῶν δὲ πολεμίων οὐς ποτε κρατήσσειε, τοὺς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ διέφθειρεν, τοὺς δὲ ζωγρία πρὸς αὐτὸν εἰσαναχθέντας

ὑπέβαλλε τοῖς θηρίοις, μίαν ὄρῶν λύσιν ταύτην, εἰ δυνηθεῖη τοὺς ἐχθροὺς ἄρδην ἀφανίσει. Δοκούντων δὲ τῶν Καρχηδονίων επικυδεστέρας ἐλπίδας ἔχειν ἤδη κατὰ τὸν πόλεμον, γίνεται τις ὀλοσχερῆς καὶ παράδοξος περὶ αὐτοὺς παλίρροια τῶν πραγμάτων. Οἱ τε στρατηγοί, συνελθόντες ἐπὶ ταῦτό, διεστασίασαν πρὸς σφᾶς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μὴ μόνον τοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν παραλείπειν καιροὺς, ἀλλὰ καὶ κατὰ σφῶν αὐτῶν πολλὰς ἀφορμὰς διδόναι τοῖς ὑπεναντίοις διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαν.

Polibio

89. In terra di Galilea, complotto degli ebrei contro il loro capo Giuseppe Flavio, accusato di tradimento

Ἐπισχούσης δὲ φήμης τὴν Γαλιλαίαν ἄπασαν ὡς τῆς χώρας αὐτῶν μελλούσης¹ ὑπ' ἐμοῦ τοῖς Ῥωμαίοις προδιδόσθαι καὶ πάντων παροξυνθέντων ἐπὶ τὴν ἐμὴν τιμωρίαν, οἱ τὰς Ταριχέας κατοικοῦντες, καὶ αὐτοὶ τοὺς νεανίσκουσ² ἀληθεύειν ὑπολαβόντες, πείθουσι τοὺς σωματοφύλακας καὶ τοὺς ὀπίτας, κοιμώμενόν με παραλιπόντας, παραγενέσθαι θᾶπτον εἰς ἵπποδρομον, ὡς ἐκεῖ βουλευσομένους μετὰ πάντων περὶ τοῦ στρατηγοῦ³. Πειθομένων δὲ τούτων καὶ συνελθόντων, πολὺς ὄχλος ἤδη προσυνήθροιστο, μίαν τε πάντες ἐποιῶντο φωνήν, κολάζειν τὸν προδότην περὶ αὐτοὺς γεγενημένον. Μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐξέκαιεν ὁ τοῦ Σαπφία παῖς Ἰησοῦς, ἄρχων τότε τῆς Τιβεριάδος, πονηρὸς ἄνθρωπος καὶ ταράξει μεγάλα πράγματα φύσιν ἔχων, στασιοποιός τε καὶ νεωτεριστῆς ὡς οὐχ ἕτερος. Καὶ τότε δὴ λαβὼν εἰς χεῖρας τοὺς Μωυσέως νόμους καὶ προελθὼν εἰς μέσον· “Εἰ μὴ ὑπὲρ αὐτῶν, ἔφη, πολῖται, μισεῖν δύνασθε Ἰώσηπον, εἰς τοὺς πατρίους ἀποβλέψαντες νόμους, ὧν ὁ πρῶτος ὑμῶν στρατηγὸς προδότης ἔμελλε γίνεσθαι, καὶ μισοπονηρήσαντες ὑπὲρ τούτων, τιμωρήσασθε τὸν τοιαῦτα τολμήσαντα”.

Giuseppe Flavio

1) “come se la loro regione ...”. Il gen. ass. con ὡς ha qui valore comparativo-ipotetico. 2) Sono i giovani avventurieri che avevano diffuso la voce di cui sopra. 3) È lo scrittore stesso.

VICENDE POLITICHE

90. Con accortezza Ciro il vecchio ottiene che gli Ircani si uniscano a lui gioiosamente

Ἐν ᾧ δ' ἐσκόπει τοὺς Ὑρκανίους ὁ Κῦρος ὅ τι ποιήσουσιν, ἐπέστησε τὸ στράτευμα· παρελαύνουσι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ τῶν Μήδων προεστηκότες καὶ ὁ Τιγράνης καὶ ἐπερωτῶσι τί δεῖ ποιεῖν. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς ὅτι τοῦτ' ἔστι¹ τὸ πλησίον Ὑρκανίων στράτευμα καὶ οἴχεται ὁ ἕτερος τῶν ἀγγέλων πρὸς αὐτοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων τις σὺν αὐτῷ, ἐροῦντες, εἰ φίλοι εἰσίν, ὑπαντιάζειν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας πάντας. Ἐὰν μὲν οὖν οὕτω ποιῶσι, δεξιούσθε αὐτοὺς καθ' ὃν ἂν ἦ ἕκαστος καὶ ἅμα θαρρύνετε· ἐὰν δὲ ὄπλα αἰρώνται ἢ φεύγειν ἐπιχειρῶσι, τούτων, ἔφη, εὐθύς δεῖ πρώτων πειραῖσθαι μηδένα λείπειν. Ὁ μὲν τοιαῦτα παρήγγειλεν. Οἱ δὲ Ὑρκανιοὶ, ἀκούσαντες τῶν ἀγγέλων, ἤσθησάν τε καὶ ἀναπηδήσαντες ἐπὶ τοὺς ἵππους, παρήσαν, τὰς δεξιὰς, ὥσπερ εἶρητο, προτεινόντες. Οἱ δὲ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἀντεδεξιούντο τε αὐτοὺς καὶ ἐθάρρουν.

Senofonte

1) "questo (ossia, la fermata dell'esercito) sta a significare ..."

91. Con molta abilità una donna riesce a farsi affidare la satrapia dell'Eolia, già tenuta dal marito defunto

Ἡ Αἰολίς αὕτη ἦν μὲν Φαρναβάζου, ἐσατράπευε δ' αὐτῷ ταύτης τῆς χώρας, ἕως μὲν ἔζη, Ζήνις Δαρδανεύς· ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος νόσῳ ἀπέθανε, παρασκευαζομένου τοῦ Φαρναβάζου ἄλλῳ δοῦναι τὴν σατραπείαν, Μανία ἢ τοῦ Ζήνιος γυνή, Δαρδανίς καὶ αὐτή, ἀναζεύξασα στόλον καὶ δῶρα λαβοῦσα, ὥστε καὶ αὐτῷ Φαρναβάζῳ δοῦναι καὶ παλλακίσιν αὐτοῦ χαρίσασθαι καὶ τοῖς δυναμένοις μάλιστα παρὰ Φαρναβάζῳ, ἐπορεύετο· ἐλθοῦσα δ' εἰς λόγους εἶπεν· ὦ Φαρνάβαζε, ὁ ἀνὴρ σοι ὁ ἐμὸς καὶ τᾶλλα φίλος ἦν καὶ τοὺς φόρους ἀπεδίδου, ὥστε σὺ ἐπαινῶν αὐτὸν ἐτίμας. Ἦν οὖν ἐγὼ σοι μηδὲν χειρὸν ἐκείνου ὑπηρετῶ, τί σε δεῖ ἄλλον σατράπην καθιστάναι; ἦν δὲ τί σοι μὴ ἀρέσκω, ἐπὶ σοι δήπου ἔσται ἀφελομένῳ ἐμὲ ἄλλῳ δοῦναι τὴν ἀρχήν'. Ἀκούσας ταῦτα, ὁ Φαρνάβαζος ἔγνω δεῖν τὴν γυναῖκα σατραπεύειν.

Senofonte

92. Inviati come ambasciatori di pace alla corte di Filippo, due attori sono trattati sbrigativamente con perfida astuzia dal re macedone

Ἐπειδὴ δὲ πολὺν χρόνον ἐπολέμησαν πρὸς ἑαυτοὺς Ἀθηναῖοι καὶ Φίλιππος, τῷ χρόνῳ τὴν εἰρήνην ἐκάτεροι ποιεῖν ἐβούλοντο, ἀλλ' ὀπότερος ταῦτα προβάλλοιτο¹, αἰσχύνῃ ἔχειν ἐνόμιζον. Ἀριστόδημος δὲ καὶ Νεοπτόλεμος ὑποκριτὰι τραγωδίας ἐτύγχανον· οὗτοι διὰ τὴν οἰκειάν τεχνὴν ἄδειαν εἶχον ἀπιέναι ὅποι ἂν βούλωνται, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς πολεμίους. Ἀπελθόντες οὖν οὗτοι εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπεδείξαντο τὴν οἰκειάν τεχνὴν, καὶ οὕτω φιλοφρόνως αὐτοὺς ἐδέξατο Φίλιππος, ὥστε πρὸς τοῖς ἄλλοις χρήμασι καὶ ἄλλα ἐκ τῶν οἰκειῶν παρείχεν αὐτοῖς. Αἰσθόμενος δὲ μελλόντων πρεσβεύεσθαι πρὸς αὐτὸν Φωκέων καὶ Θετταλῶν καὶ Θηβαίων, ἐβουλήθη τοὺς Ἀθηναίους ἐξαπατῆσαι. Καὶ ταύτης τῆς προφάσεως δραξάμενος, Φίλιππος, ἀπολύων Ἀριστόδημον καὶ Νεοπτόλεμον, ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι φίλος εἰμί² Ἀθηναίοις.

Anonimo

1) "proponesse per primo". 2) Tempo e persona sono quelli del discorso diretto.

93. Neanche la minaccia dell'invasione persiana è sufficiente agli Eretriesi per raggiungere la concordia

Ἐρετριεὺς δέ, πυνθανόμενοι τὴν στρατιὴν τὴν Περσικὴν ἐπὶ σφέας ἐπιπλέουσας, Ἀθηναίων ἐδεήθησαν σφίσι βοηθοὺς γενέσθαι. Ἀθηναῖοι δὲ οὐκ ἀπείπαντο τὴν ἐπικουρίην, ἀλλὰ τοὺς τετρακισχιλίους τοὺς κληρουχέοντας τῶν ἵπποβοτέων Χαλκιδέων τὴν χώραν, τούτους σφι διδοῦσι τιμωρούς. Τῶν δὲ Ἐρετριέων ἦν ἄρα οὐδὲν ὑγιὲς βούλευμα, οἱ μετεπέμποντο μὲν Ἀθηναίους, ἐφρόνεον δὲ διφασίας ιδέας. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐβουλεύοντο ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν ἐς τὰ ἄκρα τῆς Εὐβοίης, ἄλλοι δὲ αὐτῶν, ἴδια κέρδεα προσδεκόμενοι παρὰ τοῦ Πέρσεω, οἴσεσθαι προδοσίην ἐσκευάζοντο. Μαθὼν δὲ τούτων ἐκάτερα ὡς εἶχε Αἰσχίνης ὁ Νόθωνος, ἐὼν τῶν Ἐρετριέων τὰ πρῶτα, φράζει τοῖσι ἤκουσι τῶν Ἀθηναίων πάντα τὰ παρεόντα σφι πρήγματα, προσεδέετό τε ἀπαλλάσσεσθαι σφεας ἐς τὴν σφετέρην, ἵνα μὴ προσαπόλωνται. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ταῦτα Αἰσχίνῃ συμβουλεύσαντι πείθονται.

Erodoto

94. Ricorrendo alle minacce, Temistocle estorce danaro agli abitanti di alcune isole

Θεμιστοκλῆς δέ, οὐ γὰρ ἐπαύετο πλεονεκτέων, ἐσπέμπων ἐς τὰς ἄλλας νήσους ἀπειλητηρίους λόγους, αἴτεε χρήματα διὰ τῶν αὐτῶν ἀγγέλων τοῖσι καὶ πρὸς βασιλέα ἐχρήσατο, λέγων ὡς, εἰ μὴ δώσουσι τὸ αἰτεούμενον, ἐπάξει τὴν στρατιὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ πολιορκέων ἐξαιρήσει. Λέγων ταῦτα συνέλεγε

χρήματα μεγάλα παρὰ Καρυστίων τε καὶ Παρίων, οἳ, πυνθανόμενοι τὴν τε Ἄνδρον ὡς πολιορκέοιτο διότι ἐμήδισε, καὶ Θεμιστοκλέα ὡς εἶη ἐν αἴνῃ μεγίστη τῶν στρατηγῶν, δείσαντες ταῦτα, ἔπεμπον χρήματα. Εἰ δὲ δὴ τινες καὶ ἄλλοι ἔδοσαν νησιωτέων, οὐκ ἔχω εἰπεῖν· δοκέω δὲ τινας καὶ ἄλλους δοῦναι καὶ οὐ τούτους μούρους. Καίτοι Καρυστίοισι γε οὐδέν, τούτου εἴνεκα, τοῦ κακοῦ ὑπερβολὴ ἐγένετο· Πάριοι δέ, Θεμιστοκλέα χρήμασι ἰλασάμενοι, διέφυγον τὸ στράτευμα. Θεμιστοκλῆς νυν, ἐξ Ἄνδρου ὀρμώμενος, χρήματα παρὰ νησιωτέων ἐκτᾶτο λάθρη τῶν ἄλλων στρατηγῶν.

Erodoto

95. Perduto il potere, dopo alcuni anni Pisistrato lo riacquista in virtù di una strana invenzione

Πεισίστρατος δέ, λαβὼν τὴν ἀρχὴν, διώκει τὰ κοινὰ πολιτικῶς μᾶλλον ἢ τυραννικῶς. Οὐπω δὲ τῆς ἀρχῆς ἐρριζομένης, ὁμοφρονήσαντες οἱ περὶ τὸν Μεγακλέα καὶ τὸν Λυκοῦργον, ἐξέβαλον αὐτὸν ἐκτῶ ἔτει μετὰ τὴν πρώτην κατάστασιν ἐφ' Ἡγησίου ἀρχοντος. Ἔτει δὲ δωδεκάτῳ μετὰ ταῦτα, περιελαυνόμενος ὁ Μεγακλῆς τῇ στάσει, πάλιν ἐπικηρουκευσάμενος πρὸς τὸν Πεισίστρατον ἐφ' ᾧ τε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ λήψεται, κατήγαγεν αὐτὸν ἀρχαίως καὶ λίαν ἀπλῶς. Προδιασπείρας γὰρ λόγον ὡς τῆς Ἀθηνᾶς καταγούσης Πεισίστρατον, καὶ γυναῖκα μεγάλην καὶ καλὴν ἐξευρών, ὡς μὲν Ἡρόδοτός φησιν ἐκ τοῦ δήμου τῶν Παιανιέων, ὡς δ' ἔνιοι λέγουσιν ἐκ τοῦ Κολλυτοῦ στεφανόπωλιν Θραῦτταν, ἣ ὄνομα Φύη, τὴν θεὸν ἀπομιμησάμενος τῷ κόσμῳ συνεισήγαγεν μετ' αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν Πεισίστρατος ἐφ' ἄρματος εἰσήλαυνε παραιβατούσης τῆς γυναικός, οἱ δ' ἐν τῷ ἄστει προσκυνοῦντες ἐδέχοντο θαυμάζοντες.

Aristotele

96. Abbattuto il dominio dei Pisistratidi, in Atene la democrazia si ricostituisce fra contrasti e difficoltà

Καταλυθείσης δὲ τῆς τυραννίδος, ἐστασίαζον πρὸς ἀλλήλους Ἰσαγόρας ὁ Τεισάνδρου, φίλος ὢν τῶν τυράννων, καὶ Κλεισθένης τοῦ γένους ὢν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Ἡττημένος δὲ ταῖς ἐταιρίαις, ὁ Κλεισθένης προσηγάγετο τὸν δῆμον, ἀποδιδούς τῷ πλήθει τὴν πολιτείαν. Ὁ δὲ Ἰσαγόρας, ἐπιλειπόμενος τῇ δυνάμει, πάλιν ἐπικαλεσάμενος τὸν Κλεομένην, ὄντα ἑαυτῷ ξένον, συνέπεισεν ἐλαύνειν τὸ ἄγος, διὰ τὸ τοὺς Ἀλκμεωνίδας δοκεῖν εἶναι τῶν ἐναγῶν. Ὑπεξεληθόντος δὲ τοῦ Κλεισθένου, ἀφικόμενος ὁ Κλεομένης μετ' ὀλίγων ἡγηλάται τῶν Ἀθηναίων ἐπτακοσίας οἰκίας¹. Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, τὴν μὲν βουλήν ἐπειρᾶτο καταλύειν, Ἰσαγόραν δὲ καὶ τριακοσίους τῶν φίλων μετ' αὐτοῦ κυρίους καθιστάναι τῆς πόλεως. Τῆς δὲ βουλῆς ἀντιστάσης καὶ συναθροισθέντος τοῦ πλήθους, οἱ μὲν περὶ τὸν Κλεομένην καὶ Ἰσαγόραν κατέφυγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὁ δὲ δῆμος δύο μὲν ἡμέρας προσκαθεζόμενος

ἐπολιόρκει, τῇ δὲ τρίτῃ Κλεομένην μὲν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάντας ἀφείσαν ὑποσπόνδους, Κλεισθένην δὲ καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας μετεπέμψαντο.

Aristotele

1) "famiglie".

97. In un'atmosfera infuocata da odi e risentimenti, l'assemblea popolare ateniese processa gli strateghi delle Arginuse

Παρήλθε δὲ τις εἰς τὴν ἐκκλησίαν φάσκων ἐπὶ τεύχους ἀλφίτων σωθῆναι ἐπιστέλλειν δ' αὐτῶ τοὺς ἀπολλυμένους, ἐὰν σωθῆ, ἀπαγγεῖλαι τῷ δήμῳ ὅτι οἱ στρατηγοὶ οὐκ ἀνείλοντο τοὺς ἀρίστους ὑπὲρ τῆς πατρίδος γενομένους. Τὸν δὲ Καλλίξενον προσεκαλέσαντο παράνομα¹ φάσκοντες συγγεγραφέναι Εὐρύπτολεμος τε ὁ Πεισιάνακτος καὶ ἄλλοι τινές. Τοῦ δὲ δήμου ἔνιοι ταῦτα ἐπήνουν, τὸ δὲ πλῆθος ἐβόα δεινὸν εἶναι, εἰ μὴ τις ἑάσει τὸν δῆμον πράττειν ὃ ἂν βούληται. Καὶ ἐπὶ τούτοις εἰπόντος Λυκίσκου καὶ τούτους τῇ αὐτῇ ψήφῳ κρίνεσθαι ἤπερ καὶ τοὺς στρατηγούς, ἐὰν μὴ ἀφῶσι τὴν κλήσιν, ἐπεθορύβησε πάλιν ὁ ὄχλος, καὶ ἠναγκάσθησαν² ἀφιέναι τὰς κλήσεις. Τῶν δὲ πρυτάνεων τινῶν οὐ φασκόντων προθήσειν τὴν διαψήφισιν παρὰ τὸν νόμον, αὐθις Καλλίξενος ἀναβάς κατηγορεῖ αὐτῶν τὰ αὐτά. Οἱ δὲ³ ἐβόων καλεῖν τοὺς οὐ φάσκοντας. Οἱ δὲ πρυτάνεις φοβηθέντες ὠμολόγουν πάντες προθήσειν πλὴν Σωκράτους τοῦ Σωφρονίσκου· οὗτος δ' οὐκ ἔφη ἀλλ' ἢ κατὰ νόμον πάντα ποιήσειν.

Senofonte

1) L'illegalità consisteva nell'imputare globalmente e non individualmente gli strateghi. 2) Sogg.: Eurittòleμο e gli altri. 3) = ὁ ὄχλος.

98. Per scuotere i suoi concittadini dall'inerzia, che li rende succubi dell'iniziativa militare di Filippo, l'oratore usa la sferza del sarcasmo

Ἵμεῖς δ', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πλείστην δύναμιν ἀπάντων ἔχοντες, τριήρεις, ὀπλίτας, ἰππέας, χρημάτων πρόσοδον, τούτων μὲν μέχρι τῆς τήμερον ἡμέρας οὐδενὶ πώποτ' εἰς δέον τι κέχρησθε, οὐδὲν δ' ἀπολείπετε, ὥσπερ οἱ βάρβαροι πυκτεύουσιν, οὕτω πολεμεῖν Φιλίππῳ. Καὶ γὰρ ἐκείνων ὁ πληγεῖς ἀεὶ τῆς πληγῆς ἔχεται, κὰν ἐτέρωσε πατάξης, ἐκεῖσ' εἰσὶν αἱ χεῖρες· προβάλλεσθαι δ' ἢ βλέπειν ἐναντίον οὐτ' οἶδεν οὐτ' ἐθέλει. Καὶ ὑμεῖς, ἂν ἐν Χερρονήσῳ πύθησθε Φίλιππον, ἐκεῖσε βοηθεῖν ψηφίζεσθε, ἐὰν ἐν Πύλαις, ἐκεῖσε, ἐὰν ἄλλοθί που, συμπαραθεῖτ' ἄνω κάτω, καὶ στρατηγεῖσθ' ὑπ' ἐκείνου, βεβούλευσθε δ' οὐδὲν αὐτοῖ συμφέρον περὶ τοῦ πολέμου, οὐδὲ πρὸ τῶν πραγμάτων προορᾶτ' οὐδέν, πρὶν ἂν γεγενημένον ἢ γιγνόμενόν τι πύθησθε. Ταῦτα δ' ἴσως πρότερον μὲν ἐνῆν· νῦν δ' ἐπ' αὐτὴν ἤκει τὴν ἀκμήν, ὥστ' οὐκέτ' ἐγχωρεῖ.

Demostene

99. Attraversato il Rodano, Annibale riceve i capi dei Galli della pianura padana

Ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων, ἅμα τῆς τε διαβάσεως καὶ τῶν ὑπεναντίων κεκρατηκῶς, παραυτίκα μὲν ἐγένετο πρὸς τῇ παρακομιδῇ τῶν πέραν ἀπολειπομένων ἀνδρῶν, πάσας δ' ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαπεραιώσας τὰς δυνάμεις, ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν κατεστρατοπέδευσε, τῇ δ' ἐπαύριον, ἀκούων τὸν τῶν Ῥωμαίων στόλον περὶ τὰ στόματα τοῦ ποταμοῦ καθωρμίσθαι, προχειρισάμενος πεντακοσίους τῶν Νομαδικῶν ἰππέων, ἐξαπέστειλε κατασκευασμένους ποῦ καὶ πόσοι τυγχάνουσιν ὄντες καὶ τί πράττουσιν οἱ πολέμιοι. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐλεφάντων διάβασιν προχειρίσατο τοὺς ἐπιτηδεῖους. Αὐτὸς δέ, συναγαγὼν τὰς δυνάμεις, εἰσήγαγε τοὺς βασιλίσκους τοὺς περὶ Μάγιλον· οὗτοι γὰρ ἦκον πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν περὶ τὸν Πάδον πεδίων· καὶ δι' ἔρμηνέως τὰ δεδογμένα παρ' αὐτῶν διεσάφει τοῖς ὄχλοις.

Polibio

100. I Romani, sconfitto Antioco, adottando una politica di moderazione nell'Asia Minore, tentano di avviare i Cappadoci alla libertà

Συνέβη δέ, ἥνίκα πρῶτον Ῥωμαῖοι τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν διώκουν, νικήσαντες Ἀντίοχον, καὶ φιλίας καὶ συμμαχίας ἐποιούντο πρὸς τε τὰ ἔθνη καὶ τοὺς βασιλέας, τοῖς μὲν ἄλλοις βασιλεῦσιν αὐτοῖς καθ' ἑαυτοὺς δοθῆναι τὴν τιμὴν ταύτην, τῷ δὲ Καππάδοκι καὶ αὐτῷ δὲ¹ τῷ ἔθνει κοινῇ. Ἐκλιπόντος δὲ τοῦ βασιλικοῦ γένους, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συνεχώρουν αὐτοῖς αὐτονομεῖσθαι κατὰ τὴν συγκεκριμένην φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν πρὸς τὸ ἔθνος, οἱ δὲ πρεσβευσάμενοι τὴν μὲν ἐλευθερίαν παρητοῦντο (οὐ γὰρ δύνασθαι φέρειν αὐτὴν ἔφασαν), βασιλέα δ' ἠξίουσαν αὐτοῖς ἀποδειχθῆναι. Οἱ δέ, θαυμάσαντες εἴ τινες οὕτως εἶεν ἀπειρηκότες πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἐπέτρεψαν αὐτοῖς ἐξ ἑαυτῶν ἐλέσθαι κατὰ χειροτονίαν, ὃν ἂν βούλωνται· καὶ εἴλοντο Ἀριοβαρζάνην, εἰς τριγωνίαν δὲ προελθόντος τοῦ γένους ἐξέλιπε· κατεστάθη δ' ὁ Ἀρχέλαος, οὐδὲν προσήκων αὐτοῖς, Ἀντωνίου καταστήσαντος.

Strabone

1) Riprende e determina il valore aversativo del δέ precedente.

101. È di breve durata, a Siracusa, l'esperienza del πεταλισμός, inventato ad imitazione dell'ostracismo ateniese

Παρὰ γὰρ Ἀθηναίοις ἕκαστον τῶν πολιτῶν ἔδει γράφειν εἰς ὄστρακον τοῦνομα τοῦ δοκοῦντος μάλιστα δύνασθαι τυραννεῖν τῶν πολιτῶν, παρὰ δὲ τοῖς Συρακοσίοις εἰς πέταλον ἐλαίας γράφεσθαι τὸν δυνατώτατον τῶν πολιτῶν· διαριτμηθέντων δὲ τῶν πετάλων, τὸν πλεῖστα πέταλα λαβόντα

φεύγειν πενταετῆ χρόνον. Τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ διελάμβανον ταπεινώσειν τὰ φρονήματα τῶν πλεῖστον ἰσχυόντων ἐν ταῖς πατρίσι. Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι τοῦτο τὸ γένος τῆς νομοθεσίας ὠνόμασαν ὄστρακισμόν, οἱ δὲ Συρακόσιοι πεταλισμόν. Οὗτος δὲ ὁ νόμος διέμεινε παρὰ μὲν τοῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ πολὺν χρόνον, παρὰ δὲ τοῖς Συρακοσίοις κατελύθη ταχὺ διὰ τοιαύτας τινὰς αἰτίας. Τῶν μεγίστων ἀνδρῶν φυγαδευομένων, οἱ χαριέστατοι τῶν πολιτῶν καὶ δυνάμενοι διὰ τῆς ἰδίας ἀρετῆς πολλὰ τῶν κοινῶν ἐπανορθοῦν ἀφίσταντο τῶν δημοσίων πράξεων, καὶ διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ νόμου φόβον ἰδιωτεύοντες διετέλουν, οἱ δὲ πονηρότατοι τῶν πολιτῶν καὶ τόλμη διαφέροντες ἐφρόντιζον τῶν δημοσίων καὶ τὰ πλήθη πρὸς ταραχὴν καὶ νεωτερισμόν προετρέποντο. Διόπερ οἱ Συρακόσιοι, μεταγνόντες, τὸν περὶ τοῦ πεταλισμοῦ νόμον κατέλυσαν, ὀλίγον χρόνον αὐτῷ χρησάμενοι.

Diodoro Siculo

102. Dalla pace di Antalcida (387), predisposta dal re di Persia, è Sparta la sola a trarre profitto e prestigio

Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπράχθη καὶ ὠμωμόκεσαν αἱ πόλεις ἐμμένειν ἐν τῇ εἰρήνῃ ἣν κατέπεμψε βασιλεύς, ἐκ τούτου διελύθη μὲν τὰ πεζά, διελύθη δὲ καὶ τὰ ναυτικὰ στρατεύματα. Λακεδαιμονίοις μὲν δὴ καὶ Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις οὕτω μετὰ τὸν ὕστερον πόλεμον τῆς καθαιρέσεως τῶν Ἀθήνησι τειχῶν αὕτη πρώτη εἰρήνη ἐγένετο. Ἐν δὲ τῷ πολέμῳ μᾶλλον ἀντιρρόπως τοῖς ἐναντίοις πράττοντες¹ οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ ἐπικυδέστεροι ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης καλουμένης. Προστάται γὰρ γενόμενοι τῆς ὑπὸ βασιλέως καταπεμφθείσης εἰρήνης καὶ τὴν αὐτονομίαν ταῖς πόλεσι πράττοντες, προσέλαβον μὲν σύμμαχον Κόρινθον, αὐτονόμους δὲ ἀπὸ τῶν Θηβαίων τὰς Βοιωτίας πόλεις ἐποίησαν, οὐπερ πάλαι ἐπεθύμουν, ἔπαυσαν δὲ καὶ Ἀργεῖους Κόρινθον σφετεριζομένους, φρουρὰν φήναντες ἐπ' αὐτοῦς, εἰ μὴ ἐξίοιεν ἐκ Κορίνθου.

Senofonte

1) Ha valore concessivo.

103. La democrazia ateniese si sbanda e apre la via al regime dei trenta tiranni

Ἐτει δ' ἕκτω μετὰ τὴν τῶν τετρακοσίων κατάλυσιν, ἐπὶ Καλλίου τοῦ Ἀγγελῆθεν ἄρχοντος, γενομένης τῆς ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίας, πρῶτον μὲν τοὺς δέκα στρατηγοὺς τοὺς τῇ ναυμαχίᾳ νικῶντας συνέβη κριθῆναι μιᾷ χειροτονίᾳ πάντας, τοὺς μὲν οὐδὲ συνναυμαχήσαντας, τοὺς δ' ἐπ' ἀλλοτρίας νεῶς σωθέντας, ἐξαπατηθέντος τοῦ δήμου διὰ τοὺς παροργίσαντας· ἔπειτα βουλομένων Λακεδαιμονίων ἐκ Δεκελείας ἀπιέναι καὶ ἐφ' οἷς ἔχουσιν ἑκάτεροι εἰρήνην ἄγειν, ἔνιοι μὲν ἐσπούδαζον, τὸ δὲ πλῆθος οὐχ ὑπήκουσεν,

ἔξαπατηθέντες ὑπὸ Κλεοφῶντος, ὃς ἐκώλυσε γενέσθαι τὴν εἰρήνην ἐλθῶν εἰς ἐκκλησίαν μεθύων καὶ θῶρακα ἐνδεδυκώς, οὐ φάσκων ἐπιτρέψειν, ἐὰν μὴ πάσας ἀφιώσι Λακεδαιμόνιοι τὰς πόλεις. Οὐ χρησάμενοι δὲ καλῶς τότε τοῖς πράγμασι, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἔγνωσαν τὴν ἁμαρτίαν. Τῷ γὰρ ὕστερον ἔτει ἐπ' Ἀλεξίου ἄρχοντος, ἠτύχησαν τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν, ἐξ ἧς συνέβη, κύριον γενόμενον τῆς πόλεως, Λύσανδρον καταστήσαι τοὺς τριάκοντα.

Aristotele

104. Prima di ingaggiare la lotta con Sparta, dinanzi a due possibili alleanze, gli Ateniesi alla fine scelgono quella difensiva con Corcira

Ἀθηναῖοι δέ, ἀκούσαντες ἀμφοτέρων¹, γενομένης καὶ δις ἐκκλησίας, τῇ μὲν προτέρᾳ οὐχ ἦσσαν τῶν Κορινθίων ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους, ἐν δὲ τῇ ὕστεραῖα μετέγνωσαν, Κερκυραίοις ξυμμαχίαν μὲν μὴ ποιήσασθαι ὥστε τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομίζειν (εἰ γὰρ ἐπὶ Κόρινθον ἐκέλευον σφίσι οἱ Κερκυραῖοι συμπλεῖν, ἐλύοντ' ἂν αὐτοῖς αἱ πρὸς Πελοποννησίους σπονδαί), ἐπιμαχίαν δὲ ἐποίησαντο τῇ ἀλλήλων βοηθεῖν, ἐὰν τις ἐπὶ Κέρκυραν ἢ ἢ τοὺς τούτων ξυμμάχους. Ἐδόκει γὰρ ὁ πρὸς Πελοποννησίους πόλεμος καὶ ὡς² ἔσεσθαι αὐτοῖς, καὶ τὴν Κέρκυραν ἐβούλοντο μὴ προέσθαι τοῖς Κορινθίοις ναυτικὸν ἔχουσαν τοσοῦτον, ξυγκρούειν δὲ ὅτι μάλιστα αὐτοὺς ἀλλήλοις, ἵνα ἀσθενεστέροις οὖσιν, ἦν τι δέη, Κορινθίοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις ναυτικὸν ἔχουσιν ἐς πόλεμον καθιστῶνται. Ἄμα δὲ τῆς τε Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς ἐφαίνετο αὐτοῖς ἡ νῆσος ἐν παράπλῳ κείσθαι.

Tucidide

1) Gli oratori corcirese e quelli corinzi. 2) "anche così", ossia anche se gli Ateniesi non avessero stretto un'alleanza del genere.

VICENDE DI GUERRA

105. Di sorpresa, i soldati di Ciro il vecchio penetrano nella reggia di Babilonia ed uccidono lo stesso re

Οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρῦα καὶ Γαδάτα¹ τεταγμένοι κεκλειμένας εὐρίσκουσι τὰς πύλας τοῦ βασιλείου· οἱ δὲ ἐπὶ τοὺς φύλακας ταχθέντες ἐπεισπίπτουσι αὐτοῖς πίνουσι πρὸς φῶς πολὺ, καὶ εὐθύς ὡς πολεμίους ἐχρῶντο αὐτοῖς. Ὡς δὲ κραυγὴ καὶ κτύπος ἐγίγνετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ θορύβου, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέψασθαι τί εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐκθέουσί τινες ἀνοίξαντες τὰς πύλας. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γαδάταν, ὡς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας, εἰσπίπτουσι καὶ τοῖς πάλιν φεύγουσιν εἰσὼ ἐφεπόμενοι καὶ παίοντες ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἤδη ἐστηκότα αὐτὸν καὶ ἐσπασμένον ὃν εἶχεν ἀκινάκην εὐρίσκουσι. Καὶ τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτα καὶ Γωβρῦα ἐχειροῦντο· καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνησκον, ὁ μὲν προβαλλόμενός τι, ὁ δὲ φεύγων, ὁ δὲ γε καὶ ἀμυνόμενος ὅτῳ² ἐδύνατο.

Senofonte

1) Ufficiali di Ciro, esperti del luogo. 2) È neutro.

106. Nel tentativo di dare l'assalto a Corinto, i Tebani vengono respinti e volti in fuga

Οἱ δὲ Θηβαῖοι, στρατευσάμενοι εἰς Ἐπίδαυρον, ἐδήωσαν αὐτῶν πᾶσαν τὴν χώραν. Αναχωροῦντες δὲ ἐκεῖθεν μάλα πάντων ὑπεροπτικῶς τῶν ἐναντίων, ὡς ἐγένοντο ἐγγὺς τοῦ τῶν Κορινθίων ἄσπετος, δρόμῳ ἐφέροντο πρὸς τὰς πύλας τὰς ἐπὶ Φλυοῦντα ἰόντι, ὡς, εἰ ἀνεωγμέναί τυχοῖεν, εἰσπεσοῦμενοι. Ἐκβοηθήσαντες δὲ τινες ψιλοὶ ἐκ τῆς πόλεως, ἐπαντῶσι τῶν Θηβαίων τοῖς ἐπιλέκτοις οὐδὲ τέτταρα πλέθρα ἀπέχουσι τοῦ τείχους· καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰ μνήματα καὶ τὰ ὑπερέχοντα χωρία, βάλλοντες καὶ ἀκοντίζοντες ἀποκτείνουσι τῶν πρώτων καὶ μάλα συχνούς, καὶ τρεψάμενοι ἐδίωκον ὡς τρία ἢ τέτταρα στάδια. Τούτου δὲ γενομένου, οἱ Κορίνθιοι, τοὺς νεκροὺς πρὸς τὸ τεῖχος ἐλκύσαντες καὶ ὑποσπόνδους ἀποδόντες, τρόπαιον ἔστησαν. Καὶ ταύτη ἀνεψύχθησαν οἱ τῶν Λακεδαιμονίων σύμμαχοι.

Senofonte

107. In battaglie e scontri con i Latini, i Romani hanno spesso la meglio

Μετὰ τοῦτο γίνονται Λατίνων τε καὶ Ῥωμαίων μάχαι διτταί. Τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ, μέχρι πολλοῦ διαγωνισάμενοι καὶ δόξαντες ἰσόρροποι γεγονέαι, διεκρίθησαν, καὶ ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἑκάτεροι χάρακας ἀπελλάγησαν· τῇ δὲ ὑστέρᾳ Ῥωμαῖοι νικῶσι τοὺς Λατίνους, καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου διώκουσι. Μετὰ δὲ ταύτας τὰς μάχας, ἄγων μὲν ἐκ παρατάξεως οὐδείς αὐτοῖς ἔτι πρὸς ἀλλήλους συνέστη, καταδρομαὶ δὲ τῆς ὁμόρου χώρας ὑπ' ἀμφοτέρων ἐγίνοντο συνεχεῖς, καὶ συμπλοκαὶ τῶν περιπόλων τῆς γῆς¹ ἰππέων τε καὶ ψιλῶν, ἐν αἷς ἐπεκράτουν ὡς τὰ πολλὰ Ῥωμαῖοι, δύναμιν ὑπαιθρον ἔχοντες ἐν τοῖς ἐπικαίροις φρουρίοις ἐπικαθημένῃν, ἧς ὁ Τυρρηγὸς Ταρκύνιος ἠγεῖτο.

Dionigi di Alicarnasso

1) “... che perlustravano il territorio”.

108. Dinanzi all'invasione persiana, che porta dovunque devastazione e fiamme, i Focesi sono costretti ad abbandonare la loro terra

Ὡς δὲ ἐκ τῆς Δωρίδος ἐς τὴν Φωκίδα ἐσέβαλον, αὐτοὺς μὲν τοὺς Φωκέας οὐκ αἰρέουσι. Οἱ μὲν γὰρ τῶν Φωκέων ἐς τὰ ἄκρα τοῦ Παρνησοῦ ἀνέβησαν, οἱ δὲ πλεῦνες αὐτῶν ἐς τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς ἐξεκομίσαντο, ἐς Ἀμφισσαν πόλιν τὴν ὑπὲρ τοῦ Κρισαίου πεδίου οἰκεομένην. Οἱ δὲ βάρβαροι τὴν χώραν πᾶσαν ἐπέδραμον τὴν Φωκίδα· Θεσσαλοὶ γὰρ οὕτω¹ ἤγον τὸν στρατόν· ὅποσα δὲ ἐπέσχον, πάντα ἐπέφλεγον καὶ ἔκειρον, καὶ ἐς τὰς πόλεις ἐνιέντες πῦρ καὶ ἐς τὰ ἰρά. Πορευόμενοι γὰρ ταύτη παρὰ τὸν Κηφισὸν ποταμὸν ἐδηίουν πάντα, καὶ κατὰ μὲν ἔκαυσαν Δρυμὸν πόλιν, κατὰ δὲ Χαράδραν καὶ Ἐρωχον καὶ Ἄβας, ἔνθα ἦν ἰρὸν Ἀπόλλωνος πλούσιον, θησαυροῖσί τε καὶ ἀναθήμασι πολλοῖσι κατεσκευασμένον· ἦν δὲ καὶ τότε καὶ νῦν ἔστι χρηστήριον αὐτόθι· καὶ τοῦτο τὸ ἰρὸν συλήσαντες ἐνέπηραν.

Erodoto

1) “a questo scopo”.

109. Publio e Gneo Scipione tengono testa, in Iberia, ai Cartaginesi, ma poi l'uno dopo l'altro trovano una tragica fine

Θέμενοι δ' οἱ Καρχηδόνιοι πρὸς Σύφακα εἰρήνην, αὐθις ἐξέπεμπον εἰς Ἰβηρίαν Ἀσδρούβαν μετὰ πλέονος στρατοῦ καὶ ἐλεφάντων τριάκοντα, καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλους δύο στρατηγούς, Μάγωνά τε καὶ Ἀσδρούβαν ἕτερον, ὃς Γίσκωνος ἦν υἱός. Καὶ χαλεπώτερος ἦν τοῖς Σκιπίωσιν ὁ πόλεμος ἀπὸ τοῦδε. Ἐκράτουν δὲ καὶ ὡς. Καὶ πολλοὶ μὲν τῶν Λιβύων, πολλοὶ δὲ τῶν ἐλεφάντων ἐφθάρησαν· μέχρι χειμῶνος ἐπιλαβόντος, οἱ μὲν Λίβυες ἐχείμαζον ἐν Τυρδιτανίᾳ· τῶν δὲ Σκιπιώνων ὁ μὲν Γναῖος ἐν Ὀρσῶνι, ὁ δὲ Πούπλιος ἐν Καστολῶνι. Ἐνθα αὐτῷ προσίων ὁ Ἀσδρούβας ἐπηγγέλθη καὶ προελθὼν τῆς

πόλεως μετ' ὀλίγων ἐς κατασκοπὴν στρατοπέδου, ἔλαθε πλησιάσας τῷ Ἀσδρούβῳ. Καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πάντα ἰππεῦσι περιδραμῶν ἀπέκτεινεν. Ὁ δὲ Γναῖος, οὐδέν τι προμαθῶν, ἐς τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ σῆτον ἐπεμπε στρατιώτας· οἷς ἕτεροι Λιβύων συντυχόντες ἐμάχοντο. Καὶ πυθόμενος ὁ Γναῖος, ἐξέδραμεν ὡς εἶχεν μετὰ τῶν εὐζώνων ἐπ' αὐτούς. Οἱ δὲ τοὺς τε προτέρους ἀνηρήκεσαν ἤδη καὶ τὸν Γναῖον ἐδίωκον· ἕως ἐσέδραμεν ἐς τινα πύργον. Καὶ τὸν πύργον ἐνέπρησαν οἱ Λίβυες, καὶ ὁ Σκιπίων κατεκαύθη μετὰ τῶν συνόντων.

Appiano

110. Il furore e la disperazione invadono Cartagine, quando ormai il destino della città appare segnato

Οἰμωγῆς τε ἄμα καὶ ὀργῆς καὶ δέους καὶ ἀπειλῆς ἡ πόλις ἐνεπέπληστο, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀνεκάλουν τὰ φίλτατα, καὶ ἐς τὰ ἱερά ὡς ἐς ἄσυλα κατέφευγον· καὶ τοὺς θεοὺς ὠνειδίζον, ὡς οὐδὲ σφίσι αὐτοῖς ἐπικουρῆσαι δυναμένους. Ἔτεροι δὲ ἐς τὰ ὄπλοθήκας ἰόντες ἔκλαιον, ὀρῶντες κενάς· οἱ δ', ἐς τὰ νεώρια καταθέοντες, ὠδύροντο τὰς ναῦς, ὡς ἀπίστοις ἀνδράσιν ἐκδοδομένας. Μάλιστα δ' αὐτούς ἐς ὀργὴν ἀνέκαιον αἱ μητέρες αἱ τῶν ὀμήρων, οἷά τινες ἐκ τραγωδίας Ἐρινύες ἐτυγχάνουσαι μετ' ὀλολυγῆς ἐκάστω, καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν παιδῶν προφέρουσαι καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀπόρρησιν· ἐπεγέλων τε αὐτοῖς, ὡς θεῶν ἀμυνομένων αὐτούς ἀντὶ τῶν παιδῶν. Ὀλίγον δ' ὅσον¹ ἐσωφρόνει, τὰς πύλας ἀπέκλειε καὶ τὸ τεῖχος λίθων ἀντὶ καταπελτῶν ἐπλήρουν.

Appiano

1) "quei pochi che".

111. La distruzione di Cartagine e le decisioni di Scipione

Σκιπίων δ', ἐπεὶ κατέσκαπτο Καρχηδῶν, ἐπὶ μὲν τινα ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐπέτρεψε τῇ στρατιᾷ διαρπάζειν ὅσα μὴ χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἢ ἀναθήματα ἦν· μετὰ δὲ τοῦτ' ἀριστεῖα πολλὰ διαδοὺς ἅπασι, χωρὶς τῶν ἐς τὸ Ἀπολλώνιον ἀμαρτόντων, ναῦν μὲν ὀξυτάτην κοσμήσας λαφύροις, ἄγγελον τῆς νίκης ἔστειλεν ἐς Ῥώμην· ἐς δὲ Σικελίαν περιέπεμπε, ὅσα Καρχηδόνιοι σφῶν ἀναθήματα κοινὰ πολεμοῦντες ἔλαβον, ἐλθόντας ἐπιγιγνώσκειν καὶ κομίζεσθαι. Ὁ καὶ μάλιστα αὐτὸν ἐδημαγωγῆσεν¹, ὡς μετὰ τοῦ δυνατοῦ² φιλάνθρωπον. Αποδόμενος δὲ τὴν λείαν τὴν περισσὴν, ὄπλα καὶ μηχανήματα καὶ ναῦς ἀχρήστους Ἄρεϊ καὶ Ἀθηναῖα διαζωσάμενος αὐτὸς ἔκαιε, κατὰ τὰ πάτρια.

Appiano

1) "gli procurò il favore di quelle popolazioni". 2) "oltre che forte".

112. Con l'esempio del proprio coraggio, Silla libera i suoi dalla paura e li porta alla vittoria ad Orcòmeno

Ὁ δὲ Σύλλας ἀντεστρατοπέδευε μὲν Ἀρχηλάω¹ περὶ Ὀρχόμενον. Ὡς δὲ εἶδε τῆς ἐπελθούσης ἵππου τὸ πλῆθος, ὥρυσσε τάφρους πολλὰς ἀνὰ τὸ πεδῖον, εὖρος δέκα πόδας· καὶ ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ Ἀρχελάου ἀντιπαρέταξεν. Ἀσθενῶς δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ δέος τῆς ἵππου μαχομένων, ἐς πολὺ μὲν αὐτοὺς παριππεύων παρεκάλει καὶ ἐπέσπερχε σὺν ἀπειλῇ. Οὐκ ἐπιστρέφων δ' αὐτοὺς ἐς τὸ ἔργον οὐδ' ὥς, ἐξήλατο τοῦ ἵππου· καὶ σημεῖον ἀρπάσας, ἀνὰ τὸ μεταίχιμον ἔθει μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν, κεκραγώς· Ἐἴ τις ὑμῶν, ὦ Ῥωμαῖοι, πύθοιτο, ποῦ Σύλλαν τὸν στρατηγὸν ὑμῶν αὐτῶν προὔδωκατε, λέγειν· ἐν Ὀρχομενῷ μαχόμενον'. Οἱ δ' ἡγεμόνες αὐτῷ κινδυνεύοντι συνεξέθεον ἐκ τῶν ἰδίων τάξεων, συνεξέθεον δὲ καὶ ἡ ἄλλη πλῆθὺς αἰδουμένη, παλίωξιν τε εἰργάσαντο. Καὶ τῆς νίκης ἀρχομένης, ἀναθορῶν αὐθις ἐπὶ τὸν ἵππον, ἐπήνει τὸν στρατὸν περιῶν, καὶ ἐπέσπερχεν· ἕως τέλειον αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐξετελέσθη.

Appiano

1) Generale di Mitridate.

113. Nella battaglia di Platea l'inferiorità tattica dei barbari e la morte di Mardonio danno la vittoria agli Spartani

Λήματι μὲν νυν καὶ ῥώμῃ οὐκ ἦσσαν οἱ Πέρσαι, ἄνοπλοι δὲ ἐόντες καὶ πρὸς ἀνεπιστήμονες, ἦσαν καὶ οὐκ ὅμοιοι τοῖσι ἐναντίοις σοφίην. Προεξαῖσσοντες δὲ κατ' ἓνα καὶ δέκα καὶ πλεῦνές τε καὶ ἐλάσσονες συστρεφόμενοι ἐσέπιπτον ἐς τοὺς Σπαρτιήτας καὶ διεφθείροντο. Τῇ¹ δὲ ἐτύγχανε αὐτὸς ἐὼν Μαρδόνιος, ἀπ' ἵππου τε μαχόμενος λευκοῦ ἔχων τε περὶ ἐωυτὸν λογάδας Περσέων τοὺς ἀρίστους χιλίους, ταύτη δὲ καὶ μάλιστα τοὺς ἐναντίους ἐπίεσαν. Ὅσον μὲν νυν χρόνον Μαρδόνιος περιῆν, οἱ δὲ ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι κατέβαλλον πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων· ὥς δὲ Μαρδόνιος ἀπέθανε καὶ τὸ περὶ ἐκεῖνον τεταγμένον, ἐὼν ἰσχυρότατον, ἔπεσε, οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἐτράποντο καὶ εἶξαν τοῖσι Λακεδαιμονίοις.

Erodoto

1) "laddove", prolettico rispetto a ταύτη.

114. Prima degli altri Greci i Focesi, piombando giù dal Parnaso alle spalle dei Gàlati, ne determinano lo sbandamento e la fuga

Ἄμα δὲ τῷ ἡλίῳ ἀνίσχοντι οἱ Ἕλληνες ἐπήεσαν σφισιν ἐκ τῶν Δελφῶν, οἱ μὲν ἄλλοι τὴν ἐπὶ τὸ στράτευμα εὐδειαν¹, οἱ Φωκεῖς δέ, ἅτε καὶ μᾶλλον ἔχοντες τῶν χωρίων ἐμπείρως, κατέβησαν τε διὰ τῆς χιόνος κατὰ τὰ ἀπότομα τοῦ Παρνασοῦ καὶ ἔλαθον κατὰ νώτου γενόμενοι τοῖς Κελτοῖς, ἠκόντιζόν τε ἐς αὐτοὺς καὶ ἐτόξευον σὺν οὐδενὶ ἀπὸ τῶν βαρβάρων δείματι. Οἱ δέ,

ἀρχομένης μὲν τῆς μάχης, καὶ μάλιστα οἱ περὶ τὸν Βρέννον, οὗτοι δὲ μήκιστοί τε ἦσαν καὶ ἀλκιμώτατοι τῶν Γαλατῶν, τότε μὲν ἀπὸ προθυμίας ἔτι ἀντειχόν βαλλόμενοι² τε πανταχόθεν καὶ οὐχ ἦσσαν ὑπὸ τοῦ ῥίγους, μάλιστα οἱ τραυματῖαι, τάλαιπωροῦντες. Ὡς δὲ καὶ ὁ Βρέννος ἔλαβε τραύματα, ἐκείνον μὲν λιποψυχήσαντα ἐκκομίζουσιν ἐκ τῆς μάχης, οἱ δὲ βάρβαροι, πανταχόθεν σφίσιν ἐγκειμένων τῶν Ἑλλήνων, ἐπέφευγόν τε ἄκοντες καὶ ἑαυτῶν τοὺς ἀδυνάτους διὰ τραύματα ἔπεσθαι καὶ ἀρρωστίαν φονεύουσι.

Pausania

1) Sott. ὁδόν. 2) Ha valore concessivo, come il participio seguente.

115. Eroico comportamento di Filopèmene alla battaglia di Sellasia

Γενομένης δὲ ἐν Σελλασίᾳ πρὸς Κλεομένην τε καὶ Λακεδαιμονίους μάχης, ἦν Ἀχαιοὶ καὶ Ἀρκάδες ἀπὸ τῶν πόλεων πασῶν, σὺν δὲ σφισι καὶ Ἀντίγονος ἐμαχέσατο ἄγων ἐκ Μακεδονίας στρατιάν, ἐτέτακτο μὲν τῆνικαῦτα Φιλοποίμην ἐν τοῖς ἰππεῦσιν, ἐπεὶ δ' ἐν τῷ πεζῷ τοῦ ἔργου τὸ πλεῖστον ἑώρα ληψόμενον τὴν κρίσιν¹, ὀπλίτης ἐκὼν ἐγένετο, καὶ αὐτὸν λόγου κινδυνεύοντα ἀξίως τῶν τις ἐναντίων δι' ἀμφοτέρων ἔπειρε τῶν μηρῶν· ὁ δὲ καὶ ἐς τοσοῦτον ὅμως πεπεδημένος τὰ τε γόνατα ἐνέκλινε καὶ ἐς τὸ πρόσω χωρεῖν ἐβιάζετο, ὥστε καὶ ὑπὸ τῶν ποδῶν τοῦ κινήματος τὸ δόρυ ἔκλασεν. Ἐπεὶ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὁ Κλεομένης ἐκρατήθησαν καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἀνέστρεψε Φιλοποίμην, ἐνταῦθα ἐξ ἀμφοτέρων αὐτοῦ τῶν μηρῶν οἱ ἰατροὶ τῇ μὲν τὸν σαυρωτῆρα ἐξεῖλκον, τῇ δὲ τὴν αἰχμήν.

Pausania

1) "ma quando vide che la battaglia sarebbe stata decisa dalla fanteria".

116. Dopo tre giorni dalla battaglia vittoriosa, il console Mummio entra a Corinto, depredandola e incendiandola

Ἀχαιῶν δὲ οἱ ἐς Κόρινθον ἀποσωθέντες μετὰ τὴν μάχην¹ ἀπεδίδρασκον ὑπὸ νύκτα εὐθύς, ἀπεδίδρασκον δὲ αὐτῶν Κορινθίων οἱ πολλοί. Μόμμιος δὲ τὸ μὲν παραυτίκα ἀναπεπταμένων ὅμως τῶν πυλῶν ἐπεῖχεν ἐς τὴν Κόρινθον παρελθεῖν, ὑποκαθησθαί τινα ἐντὸς τοῦ τείχους ὑποπτεύων ἐνέδραν· τρίτη δὲ ἡμέρα μετὰ τὴν μάχην ἦρει τε κατὰ κράτος καὶ ἔκαιε Κόρινθον. Τῶν δὲ ἐγκαταληφθέντων τὸ μὲν πολὺ οἱ Ῥωμαῖοι φονεύουσι, γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας ἀπέδοτο Μόμμιος· ἀπέδοτο δὲ καὶ οἰκέτας ὅσοι τῶν ἐς ἐλευθερίαν ἀφεθέντων καὶ μαχεσαμένων μετὰ Ἀχαιῶν μὴ εὐθύς ὑπὸ τοῦ πολέμου τὸ ἔργον ἐτεθνήκεσαν. Ἀναθημάτων δὲ καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου τὰ μὲν μάλιστα ἀνήκοντα ἐς θαῦμα ἀνήγετο², τὰ δὲ ἐκείνοις οὐχ ὁμοίου λόγου Φιλοποίμενι ὁ Μόμμιος τῷ παρ' Ἀττάλου στρατηγῷ δίδωσι.

Pausania

1) di Leucòpetra. 2) a Roma.

117. Dopo aver compiute varie incursioni in territorio nemico, lo stratega Asopio va incontro, nell'isola di Leucade, ad una tragica fine

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦ θέρους τούτου Ἀθηναῖοι καὶ περὶ Πελοπόννησον ναῦς ἀπέστειλαν τριάκοντα καὶ Ἀσώπιον τὸν Φορμίωνος στρατηγόν. Καὶ παραπλεύουσαι αἱ νῆες, τῆς Λακωνικῆς τὰ ἐπιθαλάσσια χωρία ἐπόρθησαν. Ἐπειτα τὰς μὲν πλείους ἀποπέμπει τῶν νεῶν πάλιν ἐπ' οἴκου ὁ Ἀσώπιος, αὐτὸς δ' ἔχων δώδεκα ἀφικνεῖται ἐς Ναύπακτον, καὶ ὕστερον, Ἀκαρνᾶνας ἀναστήσας πανδημεί, στρατεύει ἐπ' Οἰνιάδας καὶ ταῖς τε ναυσὶ κατὰ τὸν Ἀχελῶν ἐπλευσε καὶ ὁ κατὰ γῆν στρατὸς ἐδήου τὴν χώραν. Ὡς δ' οὐ προσεχώρουν¹, τὸν μὲν πεζὸν ἀφήσιν, αὐτὸς δέ, πλεύσας ἐς Λευκάδα καὶ ἀπόβασιν ἐς Νήρικον ποιησάμενος, ἀναχωρῶν διαφθείρεται αὐτὸς τε καὶ τῆς στρατιᾶς τι μέρος ὑπὸ τῶν αὐτόθεν τε ξυμβοηθησάντων καὶ φρουρῶν τινων ὀλίγων.

Tucidide

1) Sogg.: gli abitanti del luogo.

118. Antonio rende i primi onori funebri al cadavere di Bruto, mentre i sopravvissuti alla sconfitta si arrendono ai vincitori

Καὶ Βροῦτον Ἀντώνιος ἀνευρών, περιέβαλέ τε τῇ ἀρίστη φοινικίδι εὐθύς καί, καύσας, τὰ λείψανα τῆ μητρὶ Σερουίλια ἔπεμψεν. Ὁ δὲ σὺν τῷ Βρούτῳ στρατὸς, ὅτε ἐπύθοντο τεθνάναι Βροῦτον, πρέσβεις ἐς Καίσαρα¹ καὶ Ἀντώνιον ἔπεμπον, καὶ συγγνώμης ἔτυχον, καὶ ἐς τὰ στρατεύματα αὐτῶν διηρέθησαν, καὶ ἦσαν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τετρακισχιλίους. Παρέδοσαν δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἑαυτοὺς καὶ οἱ κατὰ τὰ φρούρια, πολλὰ ὄντα. Τὰ δὲ φρούρια αὐτὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἐδόθη τοῖς Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου στρατοῖς διαρπάσαι. Τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, οἱ μὲν ἐν ταῖς μάχαις ἀπέθανον, οἱ δὲ αὐτοὺς ἐξήγαγον ὁμοίως τοῖς στρατηγοῖς, οἱ δὲ καὶ ἐξεπίτηδες ἐμαχέσαντο μέχρι θανάτου.

Appiano

1) Cesare Ottaviano.

119. Finisce nel sangue il tentativo dei profughi lesbii di liberare Mitilene dall'occupazione ateniese

Ἐν δὲ τῇ Λέσβῳ, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μυτιλήνης ὑπ' Ἀθηναίων, οἱ πεφευγότες ἐκ τῆς ἀλώσεως, πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν ὄντες, καὶ πάλαι μὲν ἐπεχείρουν κατελθεῖν εἰς τὴν Λέσβον, τότε δὲ συστραφέντες Ἀντανδρον κατέλαβον, κάκειθεν ὀρμώμενοι διεπολέμουν τοῖς κατέχουσι τὴν Μυτιλήνην Ἀθηναίοις. Ἐφ' οἷς παροξυνθεῖς, ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐξέπεμψε στρατηγοὺς μετὰ δυνάμεως ἐπ' αὐτοὺς Ἀριστείδην καὶ Σύμμαχον. Οὗτοι δὲ

καταπλεύσαντες εἰς τὴν Λέσβον καὶ προσβολὰς ποιησάμενοι συνεχεῖς, εἶλον τὴν Ἄντανδρον, καὶ τῶν φυγάτων τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ἐκ τῆς πόλεως ἐξέβαλον, αὐτοὶ δέ, φρουρὰν ἀπολιπόντες τὴν φυλάξουσιν τὸ χωρίον, ἀπέπλευσαν ἐκ τῆς Λέσβου.

Diodoro Siculo

120. Assediati da Dionigi, i Reggini difendono strenuamente la loro città, riuscendo anche a ferire il tiranno

Ὁ δὲ Διονύσιος κατεσκεύασε μηχανημάτων πολὺ πλῆθος ἀπίστων τοῖς μεγέθεσι, δι' ὧν τὰ τεῖχη σαλεύων, ἐφιλοτιμεῖτο κατὰ κράτος ἐλεῖν τὴν πόλιν. Οἱ δὲ Ῥηγῖνοι, στρατηγὸν ἐλόμενοι Φύτωνα καὶ πάντας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καθοπλίσαντες, ταῖς τε φυλακαῖς ἐπιμελῶς ἐχρῶντο καὶ, κατὰ τὰς εὐκαιρίας ἐξιόντες, ἐνεπύριζον τὰς τῶν πολεμίων μηχανάς. Οὗτοι μὲν οὖν, πολλακίς ὑπὲρ τῆς πατρίδος λαμπρῶς ἀγωνιζόμενοι πρὸ τῶν τειχῶν, τὴν τε τῶν πολεμίων ὀργὴν ἐξέκαυσαν, καὶ πολλοὺς μὲν ἑαυτῶν ἀπέβαλον, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τῶν Σικελιωτῶν ἀνεῖλον. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Διονύσιον συνέβη, λόγῃ πληγέντα παρὰ τὸν βουβῶνα, παρ' ὀλίγον μὲν τελευτῆσαι, μόγις δὲ αὐτὸν ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ τραύματος. Χρονιζούσης δὲ τῆς πολιορκίας διὰ τὸ τοὺς Ῥηγίνους ἀνυπέροβλητον εἰσφέρεισθαι σπουδὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, Διονύσιος τὰς δυνάμεις συνέϊχεν ἐν ταῖς καθ' ἡμέραν προσβολαῖς καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν οὐκ ἐγκατέλειπε.

Diodoro Siculo

121. Trascinati dal furore eroico di Dione, i Siracusani riconquistano la libertà

Μετὰ δὲ ταῦτα Δίων μὲν, ἀριστεῦσαι βουλόμενος ἐν τῇ μάχῃ καὶ σπεύδων δι' ἑαυτοῦ περιποιήσασθαι τὴν νίκην, εἰς μέσους ἐβιάσατο τοὺς πολεμίους ἡρωικῶς δ' ἀγωνιζόμενος, πολλοὺς μὲν ἐφόνευσε, τὴν δ' ὅλην σύνταξιν τῶν μισθοφόρων διακόψας, ἐναπελήφθη μόνος τῷ πλήθει πολλῶν δ' ἐπ' αὐτὸν ῥιφέντων βελῶν εἰς τε τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος, ταῦτα μὲν ἐξέφυγε διὰ τὴν τῶν ὄπλων κατασκευὴν· εἰς δὲ τὸν δεξιὸν βραχίονα τρωθείς, συγκατηνέχθη τῷ βάρει τῆς πληγῆς, καὶ τοῖς πολεμίους παρ' ὀλίγον ὑποχείριος ἐγένετο. Οἱ δὲ Συρακόσιοι, δέισαντες ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸν στρατηγὸν σωτηρίας, ἐπέρραξαν τοῖς μισθοφόροις βαρεῖα συντάξει, καὶ τὸν μὲν Δίωνα καταπονούμενον ἐξήρπασαν ἐκ τῶν κινδύνων, τοὺς δὲ πολεμίους βιασάμενοι φυγεῖν ἠνάγκασαν. Ἐπιφανεῖ δὲ μάχῃ νικήσαντες οἱ Συρακόσιοι καὶ τὴν ἐλευθερίαν βεβαίως κτησάμενοι, τρόπαιον ἔστησαν κατὰ τοῦ τυράννου¹.

Diodoro Siculo

1) Dionigi il giovane.

122. Sconfitti e incalzati dai Siracusani, gli Ateniesi di Nicia si trovano condannati ad una strage senza precedenti

Νικίας δ', ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, ἤγε τὴν στρατιάν· οἱ δὲ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι προσέκειντο τὸν αὐτὸν τρόπον, πανταχόθεν βάλλοντές τε καὶ κατακοντίζοντες. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἠπείγοντο πρὸς τὸν Ἀσσίναρον ποταμόν, ἅμα μὲν βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς πανταχόθεν προσβολῆς ἰπέων τε πολλῶν καὶ τοῦ ἄλλου ὄχλου, οἰόμενοι ῥαόν τι σφίσιν ἔσεσθαι, ἦν διαβῶσι τὸν ποταμόν, ἅμα δὲ ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίας καὶ τοῦ πιεῖν ἐπιθυμία. Ὡς δὲ γίνονται ἐπ' αὐτῶ, ἐσπίπτουσιν οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι, ἀλλὰ πᾶς τέ τις διαβῆναι αὐτὸς πρῶτος βουλόμενος καὶ οἱ πολέμιοι ἐπικείμενοι χαλεπὴν ἤδη τὴν διάβασιν ἐποιοῦν· ἀθροοὶ γὰρ ἀναγκαζόμενοι χωρεῖν, ἐπέπιπτόν τε ἀλλήλοις καὶ κατεπάτου, περὶ τε τοῖς δορατίοις καὶ σκεύεσιν οἱ μὲν εὐθύς διεφθείροντο, οἱ δὲ ἐμπαλασσόμενοι κατέρρεον.

Tucidide

123. Ostruendo il corso del fiume che attraversa Mantinea, il re spartano Agesipoli la allaga, costringendo così gli abitanti alla resa

Ἐπεὶ δὲ ἐξείργαστο ἡ τάφρος, ἀσφαλῶς ἤδη κύκλω τεῖχος περὶ τὴν πόλιν ὠκοδόμησεν¹. Αἰσθόμενος δὲ ὅτι σῖτος ἐν τῇ πόλει πολὺς ἐνείη, εὐετηρίας γενομένης τῷ πρόσθεν ἔτει, καὶ νομίσας χαλεπὸν ἔσεσθαι, εἰ δεήσει πολὺν χρόνον τρυχεῖν στρατείας τὴν τε πόλιν καὶ τοὺς συμμάχους, ἀπέχωσε τὸν ῥέοντα ποταμόν διὰ τῆς πόλεως μαλ' ὄντα εὐμεγέθη. Ἐμφραχθείσης δὲ τῆς ἀπορροίας ἤρετο τὸ ὕδωρ ὑπὲρ τε τῶν ὑπὸ ταῖς οἰκίαις καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῷ τείχει θεμελίων. Βρεχομένων δὲ τῶν κάτω πλίνθων καὶ προδιδουσῶν τὰς ἄνω, τὸ μὲν πρῶτον ἐρρήγνυτο τὸ τεῖχος, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκλίνετο. Οἱ δὲ χρόνον μὲν τινα ξύλα ἀντήρειδον καὶ ἐμηχανῶντο ὡς μὴ πίπτοι ὁ πύργος· ἐπεὶ δὲ ἠττώντο τοῦ ὕδατος, δέισαντες μὴ πεσόντος πῆ τοῦ κύκλω τείχους δοριάλωτοι γένοιτο, ὠμολόγουν περιαιρήσειν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἔφασαν σπεύσεσθαι, εἰ μὴ καὶ διοικιοῖντο κατὰ κώμας. Οἱ δὲ αὖ νομίσαντες ἀνάγκην εἶναι, συνέφασαν καὶ ταῦτα ποιήσειν.

Senofonte

1) Sogg.: Agesipoli.

124. Sbaragliati i Persiani alla battaglia di Gaugamela, Alessandro li incalza con le sue truppe, costringendo il gran re alla fuga

Πρὶν δὲ συμμίξαι τοὺς πρώτους, ἐξέκλιναν οἱ βάρβαροι καὶ διωγμὸς ἦν πολὺς, εἰς τὰ μέσα συνελαύνοντος Ἀλεξάνδρου τὸ νικώμενον, ὅπου Δαρεῖος ἦν. Πόρρωθεν γὰρ αὐτὸν κατεῖδε διὰ τῶν προτεταγμένων ἐν βάθει τῆς βασιλικῆς ἕλης ἐκφανέντα, καλὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἐφ' ἄρματος ὑψηλοῦ βεβῶτα, πολλοῖς ἰππεῦσι καὶ λαμπροῖς καταπεφραγμένον εὖ μάλα συνεσπειραμένοις περὶ τὸ ἄρμα καὶ παρατεταγμένοις δέχεσθαι τοὺς

πολεμίους. Ἀλλὰ δεινὸς ὄφθεις ἐγγὺς Ἀλέξανδρος, καὶ τοὺς φεύγοντας ἐμβαλὼν εἰς τοὺς μένοντας, ἐξέπληξε καὶ διεσκέδασε τὸ πλεῖστον. Οἱ δὲ ἄριστοι καὶ γενναιότατοι πρὸ τοῦ βασιλέως φονευόμενοι καὶ κατ' ἀλλήλων πίπτοντες ἐμποδῶν τῆς διώξεως ἦσαν, ἐμπλεκόμενοι καὶ περισπαίροντες¹ αὐτοῖς ἵπποις. Δαρεῖος δέ, τῶν δεινῶν ἀπάντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων, καὶ τῶν προτεταγμένων δυνάμεων ἐρειπομένων εἰς αὐτόν, ὡς οὐκ ἦν ἀποστρέψαι τὸ ἄρμα καὶ διεξελάσαι ῥάδιον, ἀπολείπει μὲν τὸ ἄρμα καὶ τὰ ὄπλα, θήλειαν δέ, ὡς φασι, νεοτόκον ἵππον περιβάς, ἔφυγεν.

Plutarco

1) "che ansimavano vicino a".

125. Fatti audaci dall'assenza di Annone e dalla rilassatezza dei soldati, i mercenari ribelli assaltano il campo trincerato cartaginese

Ὁ δ' Ἄνων, εἰθισμένος Νομάσι καὶ Λίβυσι πολεμεῖν, οἷτινες ὅταν ἅπαξ ἐγκλίνωσι, ποιοῦνται τὴν φυγὴν ἐπὶ δὴ ἡμέρας καὶ τρεῖς ἐκτοπίζοντες αὐτούς, ὑπολαβὼν καὶ τότε πέρας ἔχειν τοῦ πολέμου καὶ νενικηκέναι τοῖς ὅλοις, τῶν μὲν στρατιωτῶν ὠλιγόρησε καὶ καθόλου τῆς παρεμβολῆς, αὐτὸς δ', εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν, ἐγένετο περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν. Οἱ δὲ συμπεφευγότες τῶν μισθοφόρων εἰς τὸν λόφον, σύντροφοι μὲν γεγονότες τῆς Βάρκα τόλμης, συνήθεις δ' ἐκ τῶν κατὰ Σικελίαν ἀγώνων πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας ποτὲ μὲν ὑποχωρεῖν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐκ μεταβολῆς ἐγχειρεῖν τοῖς πολεμίοις, καὶ τότε συνιδόντες τὸν μὲν στρατηγὸν ἀπηλλαγμένον εἰς τὴν πόλιν, τοὺς δὲ πολλοὺς διὰ τὸ προτέρημα ῥαθυμοῦντας καὶ διαρρέοντας ἐκ τῆς στρατοπεδείας, συστραφέντες ἐπιτίθενται τῷ χάρακι, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἠνάγκασαν φυγεῖν αἰσχροῶς ὑπὸ τὰ τείχη καὶ τὰς πύλας.

Polibio

126. Scesi nell'Etruria, i Galli si preparano, con una tattica accorta, a scontrarsi con i Romani

Οἱ δὲ Κελτοί, κατάραντες εἰς τὴν Τυρρηνίαν, ἐπεπορεύοντο τὴν χώραν, πορθοῦντες ἀδεῶς· οὐδενὸς δ' αὐτοῖς ἀντιταπτομένου, τέλος ἐπ' αὐτὴν ὤρμησαν τὴν Ῥώμην. Ἦδη δ' αὐτῶν περὶ πόλιν ὄντων ἢ καλεῖται μὲν Κλούσιον, ἀπέχει δ' ἡμερῶν τριῶν ὁδὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, προσαγγέλλεται διότι κατόπιν αὐτοῖς ἔπονται καὶ συνάπτουσιν αἱ προκαθήμεναι τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ Τυρρηνίᾳ δυνάμεις. Οἱ δ' ἀκούσαντες ἐξ ὑποστροφῆς ἀπήντων, σπεύδοντες τούτοις συμβαλεῖν. Ἐγγίσαντες δ' ἀλλήλοις ἤδη περὶ δυσμὰς ἡλίου, τότε μὲν ἐν συμμέτρῳ διαστήματι καταστρατοπεδεύσαντες, ἠυλίσθησαν ἀμφοτέρουι τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιγενομένης, πῦρ ἀνακαύσαντες, οἱ Κελτοὶ τοὺς μὲν ἵππεῖς ἀπέλιπον, συντάξαντες ἅμα τῷ φωτί, συμφανεῖς γενομένους τοῖς πολεμίοις, ὑποχωρεῖν κατὰ τὸν αὐτὸν στίβον¹. αὐτοὶ δέ, λαθραῖαν ποιησάμενοι τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐπὶ πόλιν Φαισόλαν, αὐτοῦ παρενέβαλον, πρόθεσιν ἔχοντες

ἄμα μὲν ἐκδέχεσθαι τοὺς ἑαυτῶν ἵππεις, ἄμα δὲ παραδόξως ἐνοχλῆσαι τὴν τῶν ὑπεναντίων ἔφοδον.

Polibio

1) Ossia, seguendo lo stesso percorso del resto delle truppe.

127. La fase conclusiva della sanguinosa disfatta di Canne

Ἐν ᾧ καιρῷ καὶ Λεύκιος Αἰμίλιος, περιπεσῶν βιαίοις πληγαῖς ἐν χειρῶν νόμῳ, μετήλλαξε τὸν βίον, ἀνὴρ πάντα τὰ δίκαια τῇ πατρίδι κατὰ τὸν λοιπὸν βίον καὶ κατὰ τὸν ἔσχατον καιρὸν, εἰ καὶ τις ἕτερος, ποιήσας. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, μέχρι μὲν ἐμάχοντο κατὰ τὰς ἐπιφανείας στρεφόμενοι πρὸς τοὺς κεκυκλωκότας, ἀντεῖχον, ἀεὶ δὲ τῶν πέριξ ἀπολλυμένων, καὶ κατὰ βραχὺ συγκλειόμενοι, τέλος αὐτοῦ πάντες, ἐν οἷς καὶ Μάρκος καὶ Γνάιος¹, ἔπεσον, οἱ τὸ πρότερον ἔτος ὑπάτοι γεγονότες, ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ τῆς Ῥώμης ἄξιοι γενόμενοι κατὰ τὸν κίνδυνον. Κατὰ δὲ τὸν τούτων φόνον καὶ τὴν συμπλοκὴν οἱ Νομάδες, ἐπόμενοι τοῖς φεύγουσι τῶν ἵππέων, τοὺς μὲν πλείστους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ κατεκρήμνισαν ἀπὸ τῶν ἵππων. Ὀλίγοι δὲ τινες εἰς Οὐενουσίαν διέφυγον, ἐν οἷς καὶ Γάιος Τερέντιος ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγός, ἀνὴρ αἰσχροῦ μὲν τὴν φυγὴν, ἀλυσιτελῆ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοῦ τῇ πατρίδι πεπονημένος.

Polibio

1) Marco Attilio e Gneo Servilio.

128. Costretti ad ingaggiare una nuova battaglia navale con i Siracusani, gli Ateniesi subiscono una dura sconfitta

Ἐξαίφνης δὲ οἱ Συρακόσιοι, πληρώσαντες τὰς ναῦς, ἐπέπλεον αὐθις· οἱ δὲ¹, διὰ πολλοῦ θορύβου καὶ ἄσιτοι οἱ πλείους οὐδενὶ κόσμῳ ἐσβάντες, μόλις ποτὲ ἀντανήγοντο. Καὶ χρόνον μὲν τινα ἀπέσχοντο ἀλλήλων φυλασσόμενοι ἔπειτα οὐκ ἐδόκει τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὸ σφῶν αὐτῶν διαμέλλοντας κόπῳ ἀλίσκεσθαι, ἀλλ' ἐπιχειρεῖν ὅτι τάχιστα, καὶ ἐπιφερόμενοι ἐκ παρακελεύσεως ἐναυμάχουν. Οἱ δὲ Συρακόσιοι δεξάμενοι ἠμύνοντο, καὶ ταῖς τε ναυσὶν ἀντιπρώροις χρώμενοι, ὥσπερ διενοήθησαν, τῶν ἐμβόλων τῇ παρασκευῇ ἀνερορήγνυσαν τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς ἐπὶ πολὺ τῆς παρεξαιρεσίας², καὶ οἱ ἀπὸ τῶν καταστροφμάτων αὐτοῖς ἀκοντίζοντες μεγάλα ἔβλαπτον τοὺς Ἀθηναίους, πολὺ δ' ἔτι μείζω οἱ ἐν τοῖς λεπτοῖς πλοίοις περιπλέοντες τῶν Συρακοσίων καί, ἕς τε τοὺς ταρσοὺς ὑποπίπτοντες τῶν πολεμίων νεῶν καὶ ἕς τὰ πλάγια παραπλέοντες, ἕξ αὐτῶν³ ἕς τοὺς ναύτας ἀκοντίζοντες⁴. Τέλος δέ, τούτῳ τῷ τρόπῳ κατὰ κράτος ναυμαχοῦντες, οἱ Συρακόσιοι ἐνίκησαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, τραπόμενοι, διὰ τῶν ὀλκάδων τὴν κατάφευξιν ἐποιοῦντο ἕς τὸν ἑαυτῶν ὄρμον.

Tucidide

1) Gli Ateniesi. 2) "per lunghi tratti della zona di prua". 3) "da esse", ossia dalle "imbarcazioni leggere" nominate sopra. 4) Intendi: οἱ ... παραπλέοντες ... καὶ ... ἀκοντίζοντες.

USI E COSTUMI

129. All'annuncio della sconfitta di Leuttra, gli Spartani dimostrano straordinaria fermezza d'animo, soprattutto se parenti di caduti

Γενομένων δὲ τούτων, ὁ μὲν εἰς τὴν Λακεδαίμονα ἀγγελῶν τὸ πάθος ἀφικνεῖται γυμνοπαιδιῶν τε οὔσης τῆς τελευταίας¹ καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ χοροῦ ἔνδον ὄντος· οἱ δὲ ἔφοροι, ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πάθος, ἐλυποῦντο μὲν, ὥσπερ, οἶμαι, ἀνάγκη· τὸν μέντοι χορὸν οὐκ ἐξήγαγον, ἀλλὰ διαγωνίσασθαι εἶων. Καὶ τὰ μὲν ὀνόματα πρὸς τοὺς οἰκείους ἐκάστου τῶν τεθνεώτων ἀπέδοσαν· προεῖπον δὲ ταῖς γυναῖξι μὴ ποιεῖν κραυγὴν, ἀλλὰ σιγῇ τὸ πάθος φέρειν. Τῇ δ' ὑστεραία ἦν ὄραν, ὧν μὲν ἐτέθνασαν οἱ προσήκοντες, λιπαροὺς καὶ φαιδροὺς ἐν τῷ φανερῷ ἀναστρεφομένους, ὧν δὲ ζῶντες ἠγγελμένοι ἦσαν, ὀλίγους ἂν εἶδες, τούτους δὲ σκυθρωποὺς καὶ ταπεινοὺς περιόντας.

Senofonte

1) Sott.: ἡμέρας.

130. Il ruolo di preminenza assunto dalle donne nell'attività politica dei Celti

Κελτοῖς, πρὶν ὑπερβαλεῖν Ἄλπεις καὶ κατοικῆσαι τῆς Ἰταλίας ἦν νῦν νέμονται χώραν, στάσις ἐμπεσοῦσα δεινὴ καὶ δυσκατάπαυστος, εἰς πόλεμον ἐμφύλιον προῆλθεν. Αἱ δὲ γυναῖκες, ἐν μέσῳ τῶν ὅπλων γενόμεναι, καὶ παραλαβοῦσαι τὰ νείκη, διήτησαν οὕτως ἀμέμπτως καὶ διέκριναν, ὥστε φιλίαν πᾶσι θαυμαστὴν καὶ κατὰ πόλεις καὶ κατ' οἴκους γενέσθαι πρὸς πάντας. Ἐκ τούτου διετέλουν περὶ τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφίβολα δι' ἐκείνων βραβεύοντες. Ἐν γοῦν ταῖς πρὸς Ἀννίβαν συνθήκαις ἐγράψαντο, Κελτῶν μὲν ἐγκαλούντων Καρχηδονίοις, τοὺς ἐν Ἰβηρία Καρχηδονίων ἐπάρχους καὶ στρατηγοὺς εἶναι δικαστάς· ἂν δὲ Καρχηδόνιοι Κελτοῖς ἐγκαλῶσι, τὰς Κελτῶν γυναῖκας.

Plutarco

131. Al termine della loro fatica, i pescatori si abbandonano alla gioia corale del canto

Ἄνεμος μὲν οὐκ ἦν, γαλήνη δ' ἦν καὶ ἐρέπτειν ἐδόκει. Καὶ ἤρεπτον ἐρρωμένως· ἠπεύγοντο γὰρ νεαλεῖς ἰχθῦς τῶν πετραίων εἰς τὴν πόλιν

διασώσασθαι τῶν τινι πλουσίων. Οἷον οὖν εἰώθασι ναῦται δρᾶν ἐς καμάτων ἀμέλειαν, τοῦτο κάκεινοι δρῶντες, τὰς κώπας ἀνέφερον· εἷς μὲν αὐτοῖς κελευστής ναυτικὰς ἦδεν ᾠδὰς, οἱ δὲ λοιποὶ, καθάπερ χορός, ὁμοφώνως κατὰ καιρὸν τῆς ἐκείνου φωνῆς ἐβόων. Ἦνίκ' οὖν ἐν ἀναπεπταμένη τῇ θαλάττῃ ταῦτ' ἔπραττον, ἠφανίζετο ἡ βοή, χρομένης τῆς φωνῆς εἰς πολὺν ἀέρα· ἐπεὶ δ' ἄκρα τινὶ ὑποδραμόντες εἰς κόλπον μνηοειδῆ καὶ κοῖλον εἰσήλασαν, μείζων μὲν ἠκούετο βοή, σαφῆ δ' ἐξέπιπτεν εἰς τὴν γῆν τὰ τῶν κελευστῶν ἄσματα· καὶ ἐγένετο ἄκουσμα τερπνόν.

Longo Sofista

132. Alessandro si adegua con oculata generosità alla tradizione di assegnare ricompense al valore a quanti si sono distinti sul campo

Ἔδοκε δὲ καὶ δῶρα ἄλλοις ἄλλα, ὅπως τις κατ' ἀξίωσιν ἐτιμᾶτο ἢ κατ' ἀρετὴν εἴ τις ἐπιφανῆς ἐγεγόνει ἐν τοῖς κινδύνοις. Καὶ ἐστεφάνωσε χρυσοῖς στεφάνοις τοὺς ἀνδραγαθία διαπρέποντας, πρῶτον μὲν Πευκέσταν τὸν ὑπερασπίσαντα, ἔπειτα Λεοννάτον, καὶ τοῦτον ὑπερασπίσαντα, καὶ διὰ τοὺς ἐν Ἰνδοῖς κινδύνους καὶ τὴν ἐν Ὀροῖς νίκην γενομένην, ὅτι παραταξάμενος σὺν τῇ ὑπολειφθείσῃ δυνάμει πρὸς τοὺς νεωτερίζοντας τῶν τε Ὀρειτῶν καὶ τῶν πλησίων τούτων ᾠκισμένων τῇ τε μάχῃ ἐκράτησε καὶ τᾶλλα καλῶς ἔδοξε τὰ ἐν Ὀροῖς κοσμηῆσαι. Ἐπὶ τούτοις δὲ Νέαρχον ἐπὶ τῷ περίπλῳ τῷ ἐκ τῆς Ἰνδῶν γῆς κατὰ τὴν μεγάλην θάλασσαν ἐστεφάνωσε· καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἀφιγμένος ἤδη ἐς Σοῦσα ἦν· ἐπὶ τούτοις δὲ Ὀνησίκριτον τὸν κυβερνήτην τῆς νεῶς τῆς βασιλικῆς· ἔτι δὲ Ἡφαιστίωνα καὶ τοὺς ἄλλους σωματοφύλακας.

Arriano

133. Erodoto acquista fama più di un atleta vittorioso, declamando le sue Storie alla folla convenuta in Olimpia

Ἐνίστανται οὖν Ὀλύμπια τὰ μεγάλα, καὶ ὁ Ἡρόδοτος τοῦτ' ἐκεῖνο ἤκειν οἱ νομίσας τὸν καιρὸν, οὗ μάλιστα ἐγλίχετο, πλήθουσαν τηρήσας τὴν πανηγυριν, ἀπανταχόθεν ἤδη τῶν ἀρίστων συνειλεγμένων, παρελθὼν ἐς τὸν ὀπισθόδομον²⁾, οὐ θεατὴν ἀλλ' ἀγωνιστὴν παρείχεν ἑαυτὸν Ὀλυμπίων, ἄδων τὰς ἱστορίας καὶ κηλῶν τοὺς παρόντας, ἄχρι τοῦ καὶ Μούσας κληθῆναι τὰς βίβλους αὐτοῦ, ἐννέα καὶ αὐτὰς οὔσας. Ἦδη οὖν ἅπαντες αὐτὸν ἠδεδσαν πολλῶ μᾶλλον ἢ τοὺς Ὀλυμπιονίκας αὐτούς· καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις ἀνήκοος ἦν τοῦ Ἡροδότου ὀνόματος, οἱ μὲν αὐτοὶ ἀκούσαντες ἐν Ὀλυμπία, οἱ δὲ τῶν ἐκ τῆς πανηγύρεως ἠκόντων πυνθανόμενοι, καὶ εἴ πού γε φανείη μόνον, ἐδείκνυτο ἂν τῷ δακτύλῳ· Ὅστις ἐκεῖνος Ἡρόδοτός ἐστιν ὁ τὰς μάχας τὰς Περσικὰς Ἰαστὶ συγγεγραφώς, ὁ τὰς νίκας ἡμῶν ὑμνήσας'.

Luciano

1) = αὐτῷ. 2) Qui è la parte posteriore del tempio di Zeus Olimpio.

134. Il carattere e il comportamento dei Galli

Τὸ δὲ σύμπαν φύλον, ὃ νῦν Γαλλικόν τε καὶ Γαλατικὸν καλοῦσιν, ἀρειμάνιον ἐστὶ καὶ θυμωτικόν τε καὶ ταχὺ πρὸς μάχην, ἄλλως δὲ ἀπλοῦν καὶ οὐ κακότηδες. Διὰ δὲ τοῦτο ἐρεθισθέντες μὲν ἀθρόοι συνίασι πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ φανερώς καὶ οὐ μετὰ περισκέψεως, ὥστε καὶ εὐμεταχείριστοι γίνονται τοῖς καταστρατηγεῖν ἐθέλουσι· καὶ γὰρ ὅτε βούλεται καὶ ὅπου καὶ ἀφ' ἧς ἔτυχε προφάσεως παροξύννας τις, αὐτοὺς ἐτοιμοὺς ἔσχε πρὸς τὸν κίνδυνον, πλήν βίας καὶ τόλμης οὐδὲν ἔχοντας τὸ συναγωνιζόμενον. Παραπεισθέντες δὲ εὐμαρῶς ἐνδιδόασιν πρὸς τὸ χρήσιμον, ὥστε καὶ παιδείας ἄπτεσθαι καὶ λόγων. Τῆς δὲ βίας τὸ μὲν ἐκ τῶν σωμάτων ἐστὶ μεγάλων ὄντων, τὸ δ' ἐκ τοῦ πλήθους· συνίασι δὲ κατὰ πλήθος ῥαδίως διὰ τὸ ἀπλοῦν καὶ αὐθέκαστον, συναγανακτούντων τοῖς ἀδικεῖσθαι δοκοῦσιν αἰεὶ τῶν πλησίων.

Strabone

135. Alla morte improvvisa del re Agesipoli, l'anziano collega Agesilao lo compiangere amaramente, mentre Sparta gli prepara solenni onoranze

Ἐν δὲ τούτοις ὄντα¹ κατὰ θέρους ἀκμὴν καῦμα πυριφλεγῆς λαμβάνει αὐτόν. Ὡς δὲ πρόσθεν ἑωρακότα τὸ ἐν Ἀφύτει τοῦ Διονύσου ἱερὸν ἔρως αὐτόν τότ' ἔσχε τῶν τε σκιερῶν σκηνωμάτων καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ ψυχρῶν ὑδάτων. Ἐκομίσθη μὲν οὖν ἐκεῖσε ἔτι ζῶν, ὅμως μέντοι, ἐβδομαῖος ἀφ' οὗ ἔκαμεν, ἔξω τοῦ ἱεροῦ ἐτελεύτησε. Καὶ ἐκεῖνος μὲν, ἐν μέλιτι τεθείς² καὶ κομισθεὶς οἴκαδε, ἔτυχε τῆς βασιλικῆς ταφῆς. Ἀγησίλαος δέ, τοῦτο ἀκούσας, οὐχ ἦ τις ἂν ᾤετο ἐφήσθη ὡς ἀντιπάλῳ, ἀλλὰ καὶ ἐδάκρυσεν καὶ ἐπόθησεν τὴν συνουσίαν. Συσκηνοῦσι μὲν γὰρ δὲ βασιλεῖς ἐν τῷ αὐτῷ, ὅταν οἴκοι ᾤσιν· ὁ δὲ Ἀγησίπολις τῷ Ἀγησίλῳ ἱκανὸς μὲν ἦν καὶ ἡβητικῶν καὶ θηρευτικῶν καὶ ἵππικῶν καὶ παιδικῶν λόγον μετέχειν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὑπηδεῖτο αὐτόν ἐν τῇ συσκηνίᾳ, ὥσπερ εἰκὸς πρεσβύτερον.

Senofonte

1) "Mentre Agesipoli era impegnato in questa impresa" (la conquista di Torone, nella penisola calcidica). 2) Il miele veniva usato per ritardare la putrefazione del cadavere.

136. Socrate dà una lezione sull'uso moderato del vino

Ὁ δ' αὖ Σωκράτης εἶπεν· Ἄλλὰ πίνειν μὲν, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐμοὶ πάννυ δοκεῖ· τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος, ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους, κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα, ἐγείρει. Δοκεῖ μέντοι μοι καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν σώματα ταῦτά πάσχειν ἄπερ καὶ τὰ ἐν γῆ φυόμενα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνα, ὅταν μὲν ὁ θεὸς αὐτὰ ἄγαν ἀθρόως ποτίζει,

οὐ δύναται ὀρθοῦσθαι οὐδὲ ταῖς αὐραῖς διαπνεῖσθαι· ὅταν δ' ὄσω ἤδεται τοσοῦτον πίνη, καὶ μάλα ὀρθά τε αὐξεται καὶ θάλλοντα ἀφικνεῖται εἰς τὴν καρπογονίαν. Οὕτω δὲ καὶ ἡμεῖς, ἂν μὲν ἀθρόον τὸ ποτὸν ἐγχεώμεθα, ταχὺ ἡμῖν καὶ τὰ σώματα καὶ αἰ γινώμην σφαλοῦνται, καὶ οὐδὲ ἀναπνεῖν, μὴ ὅτι λέγειν τι δυνησόμεθα· Ἄν δὲ ἡμῖν οἱ παῖδες μικραῖς κύλιξι πυκνὰ ἐπιψακάζωσιν, οὕτως, οὐ βιαζόμενοι μεθύειν ὑπὸ τοῦ οἴνου ἀλλὰ ἀναπειθόμενοι, πρὸς τὸ παιγνιωδέστερον ἀφιζόμεθα.

Senofonte

137. Dopo una battaglia navale, ambedue i contendenti – Corinzi e Corciresi – innalzano il trofeo dei vincitori

Οἱ μὲν Κορίνθιοι τὸν τε πλοῦν τὸν ἐπ' οἴκου παρεσκευάζοντο καὶ τροπαῖον ἔστησαν ἐν τοῖς ἐν τῇ ἠπειρῷ Συβότοις· οἱ δὲ Καρκυραῖοι τὰ τε ναυάγια καὶ νεκροὺς ἀνείλοντο τὰ κατὰ σφᾶς ἐξενεχθέντα ὑπὸ τε τοῦ ῥοῦ καὶ ἀνέμου, ὃς γενόμενος τῆς νυκτὸς διεσκέδασεν αὐτὰ πανταχῇ, καὶ τροπαῖον ἀντέστησαν ἐν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Συβότοις ὡς νενικηκότες. Γνώμη δὲ τοιαῦδε ἐκάτεροι τὴν νίκην προσεποιήσαντο· Κορίνθιοι μὲν, κρατήσαντες τῇ ναυμαχίᾳ μέχρι νυκτὸς, ὥστε καὶ ναυάγια πλεῖστα καὶ νεκροὺς προσκομίσασθαι, καὶ ἄνδρας ἔχοντες αἰχμαλώτους οὐκ ἐλάσσους χιλίων ναῦς τε καταδύσαντες περὶ ἑβδομήκοντα, ἔστησαν τροπαῖον· Καρκυραῖοι δέ, τριάκοντα ναῦς μάλιστα διαφθείραντες καὶ, ἐπειδὴ Ἀθηναῖοι ἦλθον¹, ἀνελόμενοι τὰ κατὰ σφᾶς αὐτοῦς ναυάγια καὶ νεκρούς, καὶ ὅτι αὐτοῖς τῇ τε προτεραῖᾳ πρύμναν κρουόμενοι ὑπεχώρησαν οἱ Κορίνθιοι ἰδόντες τὰς Ἀττικὰς ναῦς, καὶ ἐπειδὴ ἦλθον οἱ Ἀθηναῖοι οὐκ ἀντεπέπλεον ἐκ τῶν Συβότων, διὰ ταῦτα τροπαῖον ἔστησαν.

Tucidide

1) La flotta ateniese era accorsa in aiuto dei Corciresi.

138. Usanze e leggi cretesi che riguardano l'età dell'adolescenza

Τῶν δὲ Κρητικῶν τὰ κυριώτατα τῶν καθ' ἕκαστα τοιαῦτα εἶρηκε¹. Γαμῖν μὲν ἅμα πάντες ἀναγκάζονται παρ' αὐτοῖς οἱ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τῆς τῶν παίδων ἀγέλης ἐκκριθέντες, οὐκ εὐθύς δ' ἄγονται παρ' ἑαυτοῦς τὰς γαμηθείσας παῖδας, ἀλλ' ἐπὶ ἡδὴ διοικεῖν ἱκαναὶ ὥσι τὰ περὶ τοὺς οἴκους· φερνὴ δ' ἐστίν, ἂν ἀδελφοὶ ὥσι, τὸ ἡμισυ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ μερίδος· παῖδας δὲ γράμματά τε μανθάνειν καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων ῥῥὰς καὶ τινα εἶδη τῆς μουσικῆς· τοὺς μὲν οὖν ἔτι νεωτέρους εἰς τὰ συσσίτια ἄγουσι τὰ ἀνδρεία· χαμαὶ δὲ καθήμενοι διαιτῶνται μετ' ἀλλήλων ἐν φαύλοις τριβωνίοις καὶ χειμῶνος καὶ θέρους τὰ αὐτά, διακονοῦσι τε καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἀνδράσι· συμβάλλουσι δ' εἰς μάχην καὶ οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ συσσιτίου πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ἕτερα συσσίτια.

Strabone

1) Il sogg. è Eforo.

L' EDUCAZIONE

139. Lo scrittore ricorda la sua brillante carriera di scolaro ed accenna a successive esperienze

Ὁ πατήρ δέ μου Μαθθίας οὐ διὰ μόνην τὴν εὐγένειαν ἐπίσημος ἦν, ἀλλὰ πλέον διὰ τὴν δικαιοσύνην ἐπηνεῖτο, γνωριμώτατος ὢν ἐν τῇ μεγίστῃ πόλει τῶν παρ' ἡμῖν τοῖς Ἱεροσολυμίταις. Ἐγὼ δέ, συμπαιδευόμενος ἀδελφῶ Μαθθία τοῦνομα (ἐγγεγόνει γάρ μοι γνήσιος ἐξ ἀμφοῖν τῶν γονέων), εἰς μεγάλην παιδείας προύκοπτον ἐπίδοσιν, μνήμη τε καὶ συνέσει δοκῶν διαφέρειν. Ἔτι δ' ἀντίπαις ὢν περὶ τεσσαρεσκαίδέκατον ἔτος, διὰ τὸ φιλογράμματον ὑπὸ πάντων ἐπηνούμην, συνιόντων ἀεὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν τῆς πόλεως πρώτων, ὑπὲρ τοῦ παρ' ἐμοῦ περὶ τῶν νομίμων ἀκριβέστερόν τι γῶναι. Περὶ ἑκκαίδεκα δὲ ἔτη γενόμενος ἐβουλήθη τῶν παρ' ἡμῖν αἰρέσεων ἐμπειρίαν λαβεῖν· τρεῖς δ' εἰσὶν αὗται, Φαρισαίων μὲν ἡ πρώτη, καὶ Σαδδουκαίων ἡ δευτέρα, τρίτη δὲ ἡ Ἑσσηνῶν· οὕτω γὰρ ὥοιμαι αἰρέσεσθαι τὴν ἀρίστην, εἰ πάσας καταμάθοιμι. Σκληραγωγήσας οὖν ἑμαυτὸν καὶ πολλὰ πονηθεὶς, τὰς τρεῖς διήλθον.

Giuseppe Flavio

140. Anche in attesa del nemico, Ciro il grande addestrava i suoi soldati curando inoltre di stimolarne l'ardore e l'orgoglio

Ἐν ᾧ δὲ οἱ πολέμοι ἐλέγοντο μὲν προσιέναι, παρήσαν δὲ οὐδέπω, ἐν τούτῳ ἐπειρᾶτο ὁ Κῦρος ἀσκεῖν μὲν τὰ σώματα τῶν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ἰσχύν, διδάσκειν δὲ τὰ τακτικά, θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πολεμικά. Καὶ πρώτον μὲν λαβὼν παρὰ Κυαζάρου ὑπηρέτας, προσέταξεν ἑκάστοις τῶν στρατιωτῶν ἰκανῶς ὢν ἐδέοντο πάντα πεπονημένα παρασχεῖν· τοῦτο δὲ παρασκευάσας, οὐδὲν αὐτοῖς ἐλελοίπει ἄλλο ἢ ἀσκεῖν τὰ ἀμφὶ τὸν πόλεμον, ἐκείνο δοκῶν καταμεμαθηκέναι, ὅτι οὗτοι κράτιστοι ἕκαστα γίνονται, οἳ ἂν, ἀφέμενοι τοῦ πολλοῖς προσέχειν τὸν νοῦν, ἐπὶ ἓν ἔργον τράπωνται. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν πολεμικῶν περιελῶν καὶ τὸ τόξῳ μελετᾶν καὶ ἀκοντίῳ, κατέλιπε τοῦτο μόνον αὐτοῖς, τὸ σὺν μαχαίρᾳ καὶ γέροω καὶ θώρακι μάχεσθαι· ὥστε εὐθύς αὐτῶν παρεσκεύασε τὰς γνώμας ὡς ὁμόσε ἰτέον εἶη τοῖς πολεμίοις, ἢ ὁμολογητέον μηδενὸς εἶναι ἀξίους συμμάχους.

Senofonte

141. Socrate dà lezione sui vantaggi di varia specie che derivano all'uomo dall'attività agricola

Ταῦτα δέ, ὦ Κριτόβουλε, ἐγὼ διηγοῦμαι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὅτι τῆς γεωργίας οὐδ' οἱ πάνυ μακάριοι δύνανται ἀπέχεσθαι. Ἔοικε γὰρ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς εἶναι ἅμα τε ἡδυπάθειά τις καὶ οἴκου αὔξησις καὶ σωμάτων ἄσκησις εἰς τὸ δύνασθαι ὅσα ἀνδρὶ ἐλευθέρῳ προσήκει. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀφ' ὧν ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα ἡ γῆ φέρει ἐργαζομένοις, καὶ ἀφ' ὧν τοίνυν ἡδυπαθοῦσι, προσεπιφέρει· ἔπειτα δὲ ὅσοις κοσμοῦσι βωμούς καὶ ἀγάλματα καὶ οἷς αὐτοὶ κοσμοῦνται, καὶ ταῦτα μετὰ ἡδίστων ὀσμῶν καὶ θεαμάτων παρέχει· ἔπειτα δὲ ὅσα πολλὰ τὰ μὲν φύει, τὰ δὲ τρέφει· καὶ γὰρ ἡ προβατευτικὴ τέχνη συνῆπται τῇ γεωργίᾳ, ὥστε ἔχειν καὶ θεοὺς ἐξαρέσκεσθαι θύοντας καὶ αὐτοὺς χρῆσθαι. Παρέχουσα δὲ ἀφθονώτατα τὰγαθὰ, οὐκ ἐὰν ταῦτα μετὰ μαλακίας λαμβάνειν, ἀλλὰ ψύχη τε χειμῶνος καὶ θάλητη θέρους ἐθίζει καρτερεῖν.

Senofonte

142. Mediante la musica della lira Orfeo intese far percepire ai Greci l'armonia celeste

Ἕλληνες δὲ οὔτε παρ' Αἰθιοπῶν οὔτε παρ' Αἰγυπτίων ἀστρολογίης πέρι οὐδὲν ἤκουσαν, ἀλλὰ σφίσιν Ὀρφεὺς ὁ Οἰάγρου καὶ Καλλιόπης πρῶτος τάδε ἀπηγήσατο, οὐ μάλα ἐμφανέως, οὐδὲ ἐς φάος τὸν λόγον προήνεγκε, ἀλλ' ἐς γοητεῖν καὶ ἰρολογίην, οἷη διανοίη ἐκείνου· πηξάμενος γὰρ λύρην ὄργιά τε ἐποιέετο καὶ τὰ ἰρὰ ἤειδε· ἡ δὲ λύρη ἐπτάμιτος εὐῶσα¹ τὴν τῶν κινεομένων ἀστέρων ἀρμονίην² συνεβάλλετο. Ταῦτα Ὀρφεὺς διζήμενος καὶ ταῦτα ἀνακινέων πάντα ἔθελγε καὶ πάντων ἐκράτεε· οὐ γὰρ ἐκείνην τὴν λύρην ἔβλεπε οὐδέ οἱ³ ἄλλης ἔμελε μουσουργίης, ἀλλ' αὕτη Ὀρφείος ἡ μεγάλη λύρη. Ἕλληνές τε, τάδε τιμέοντες, μοίρην αὐτῆ⁴ ἐν οὐρανῷ ἀπέκριναν καὶ ἀστέρες πολλοὶ καλέονται λύρη Ὀρφείος.

Luciano

1) = οῦσα. Il dialetto usato è quello ionico, di cui nel brano si evidenziano diverse forme. 2) Si riteneva che il movimento degli astri generasse una meravigliosa armonia. 3) = αὐτῷ. 4) = αὐτῇ.

143. Osservando l'arditezza e la perizia di una saltatrice, Socrate provoca un dibattito sulle ... possibilità dell'insegnamento

Μετὰ δὲ τοῦτο κύκλος εἰσηνέχθη περίμεστος ξιφῶν ὀρθῶν. Εἰς οὖν ταῦτα ἡ ὀρχηστρίς ἐκυβίστα τε καὶ ἐξεκυβίστα ὑπὲρ αὐτῶν. Ὡστε οἱ μὲν θεώμενοι ἐφοβοῦντο μὴ τι πάθῃ, ἡ δὲ θαρρύντως τε καὶ ἀσφαλῶς ταῦτα διεπράττετο. Καὶ ὁ Σωκράτης καλέσας τὸν Ἀντισθένην εἶπε· Ὅυτοι τοὺς γε θεωμένους τάδε ἀντιλέξειν ἔτι οἶομαι, ὡς οὐχὶ καὶ ἡ ἀνδρεία διδακτόν, ὅποτε αὕτη, καίπερ

γυνή οὔσα, οὕτω τολμηρῶς εἰς τὰ ξίφη ἴεται'. Καὶ ὁ Ἀντισθένης εἶπεν· 'Ἄρ' οὖν καὶ τῷδε τῷ Συρακοσίῳ¹ κράτιστον², ἐπιδείξαντι τῇ πόλει τὴν ὀρχηστρίδα, εἰπεῖν, ἐὰν διδῶσιν αὐτῷ Ἀθηναῖοι χρήματα, ποιήσιν πάντας Ἀθηναίους τολμᾶν ὁμοσε ταῖς λόγχαις ἰέναι.' Καὶ ὁ Φίλιππος· 'Νῆ Δί', ἔφη, καὶ μὴν ἔγωγε ἠδέως ἂν θεώμην Πείσανδρον τὸν δημηγόρον μανθάνοντα κυβιστᾶν εἰς τὰς μαχαίρας, ὅς νῦν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι λόγχαις ἀντιβλέπειν, οὐδὲ συστρατεύεσθαι ἐθέλει'.

Senofonte

1) È il maestro della piccola compagnia di artisti che rallegra il convito. 2) "sarebbe magnifico".

144. Il dialogo che Socrate instaura con l'occasionale interlocutore mira ad indagare sul modo di vivere di quello, allo scopo di migliorarlo

Οὐ μοι δοκεῖς εἰδέναι ὅτι, ὅς ἂν ἐγγύτατα Σωκράτους ἦ καὶ πλησιάζη διαλεγόμενος, ἀνάγκη αὐτῷ, ἐὰν ἄρα καὶ περὶ ἄλλου του πρότερον ἄρξεται διαλέγεσθαι, μὴ παύεσθαι ὑπὸ τούτου περιεγόμενος τῷ λόγῳ, πρὶν ἂν ἐμπέση εἰς τὸ διδόναι περὶ αὐτοῦ λόγον, ὅντινα τρόπον νῦν τε ζῆ καὶ ὄντινα τὸν παρεληλυθότα βίον βεβίωκε· ἐπειδὴν δ' ἐμπέση, ὅτι¹ οὐ πρότερον αὐτὸν ἀφήσει Σωκράτης, πρὶν ἂν βασανίσῃ ταῦτα εὖ τε καὶ καλῶς ἅπαντα. Ἐγὼ δὲ συνήθης τέ εἰμι τῷδε καὶ οἶδ' ὅτι ἀνάγκη ὑπὸ τούτου πάσχειν ταῦτα, καὶ ἔτι γε αὐτὸς ὅτι πείσομαι ταῦτα εὖ οἶδα· χαίρω γάρ, ὦ Λυσίμαχε, τῷ ἀνδρὶ πλησιάζων, καὶ οὐδὲν οἶμαι κακὸν εἶναι τὸ ὑπομιμνήσκεσθαι ὅτι μὴ καλῶς ἢ πεποιήκαμεν ἢ ποιῶμεν, ἀλλ' εἰς τὸν ἔπειτα βίον προμηθέστερον ἀνάγκη εἶναι τὸν ταῦτα μὴ φεύγοντα, ἀλλ' ἐθέλοντα κατὰ τὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ἀξιούντα μανθάνειν ἕωσπερ ἂν ζῆ², καὶ μὴ οἰόμενον αὐτῷ τὸ γῆρας νοῦν ἔχον³ προσιέναι.

Platone

1) La dichiarativa è retta, come la precedente, dalla proposizione iniziale del passo. 2) La frase di Solone cui si allude suona così: "Invecchio imparando sempre molte cose". 3) "portandogli senno".

145. L'uomo raggiunge successivi gradi di civiltà, ma una volta pervenuto ad una forma di vita in comune non riesce a renderla stabile

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισε, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθήτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνάς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἠύρετο. Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι, κατ'ἀρχὰς ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής - πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική -, ἐζήτουν δὲ ἀθροίζεσθαι καὶ σώζεσθαι

κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο.

Platone

146. Pericle dà una lezione di umanità ai suoi adulatori, che fanno a gara per attribuirgli questo o quel merito glorioso

Ἐγὼ δὲ ὑμῖν καὶ τὸν γενναῖον ἐκεῖνον ῥήτορα Περικλέα, τὸν Ὀλύμπιον, μάρτυρα ἀγαθὸν ἤδη παρέξομαι· κολάκων γὰρ δὴ, φασί, ποτὲ τὸν ἄνδρα περιστώς δῆμος διελάγχανον τοὺς ἐπαίνους, ὁ μὲν ὅτι τὴν Σάμον ἐξεῖλεν, ἄλλος δὲ ὅτι τὴν Εὐβοίαν, τινὲς δὲ ἤδη τὸ περιπλεῦσαι τὴν Πελοπόννησον, ἦσαν δὲ οἱ τῶν ψηφισμάτων μεμνημένοι, τινὲς δὲ τῆς πρὸς τὸν Κίμωνα φιλοτιμίας, σφόδρα ἀγαθὸν πολίτην καὶ στρατηγὸν εἶναι δόξαντα γενναῖον. Ὁ δὲ τούτοις μὲν οὐδὲ ἀχθόμενος οὔτε γαννύμενος δῆλος ἦν, ἐκεῖνο δὲ ἤξιον τῶν αὐτῶ πεπολιτευμένων ἐπαινεῖν, ὅτι, τοσοῦτον¹ ἐπιτροπεύσας τὸν Ἀθηναίων δῆμον, οὐδενὶ θανάτου γέγονεν αἴτιος, οὐδέ, ἰμάτιον μέλαν τῶν πολιτῶν τις περιβαλόμενος, Περικλέα γενέσθαι ταύτης αἰτίον αὐτῶ τῆς συμφορᾶς ἔφη. Ἄλλου του, πρὸς φίλιου Διὸς, δοκοῦμεν ὑμῖν μάρτυρος δεῖσθαι, ὅτι μέγιστον ἀρετῆς σημεῖον καὶ πάντων μάλιστα ἐπαίνων ἄξιον, τὸ μηδένα κτεῖναι τῶν πολιτῶν μηδὲ ἀφελέσθαι τὰ χρήματα μηδὲ ἀδίκῳ φυγῇ περιβαλεῖν;

Giuliano

1) “per tanto tempo”.

147. I diversi gradi e le finalità dell'educazione dai primi anni di vita all'adolescenza

Τὴν μὲν δὴ πρώτην ἀναστροφὴν¹ αὐτῶν μητράσι καὶ τιτθαῖς καὶ παιδαγωγοῖς ἐπιτρέπομεν ὑπὸ παιδείαις ἐλευθερίοις ἄγειν τε καὶ τρέφειν αὐτούς, ἐπειδὴν δὲ συνετοὶ ἤδη γίνωνται τῶν καλῶς ἐχόντων καὶ αἰδῶς καὶ ἐρύθημα καὶ φόβος καὶ ἐπιθυμία τῶν ἀρίστων ἀναφύηται αὐτοῖς καὶ αὐτὰ ἤδη τὰ σώματα ἀξιόχρεα δοκῇ πρὸς τοὺς πόνους παγιώτερα γιγνόμενα καὶ πρὸς τὸ ἰσχυρότερον συνιστάμενα, τῆνικαῦτα² ἤδη παραλαβόντες αὐτούς διδάσκομεν, ἄλλα μὲν τῆς ψυχῆς μαθήματα καὶ γυμνάσια προτιθέντες, ἄλλως δὲ πρὸς τοὺς πόνους καὶ τὰ σώματα ἐθίζοντες. Οὐ γὰρ ἰκανὸν ἡμῖν ἔδοξε τὸ μόνον φῦναι ὡς ἔφθ' ἕκαστος ἦτοι κατὰ τὸ σῶμα ἢ κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ παιδεύσεως καὶ μαθημάτων ἐπ' αὐτούς δεόμεθα, ὑφ' ὧν τὰ τε εὐφυῶς διακειμένα βελτίω παρὰ πολὺ γίγνοιτο ἂν καὶ τὰ φαύλως ἔχοντα μετακοσμοῖτο πρὸς τὸ βέλτιον.

Luciano

1) “forma di educazione. 2) Riprende, epanaletticamente, il lontano ἐπειδάν.

148. È sbagliato sottoporre le menti dei fanciulli a sforzi eccessivi e continui nell'apprendimento

Ἦδη δέ τινας ἐγὼ εἶδον πατέρας, οἷς τὸ λίαν φιλεῖν τοῦ μὴ φιλεῖν αἴτιον κατέστη. Τί δέ ἐστιν ὁ βούλομαι λέγειν; Ἴνα τῷ παραδείγματι φωτεινότερον ποιήσω τὸν λόγον. Σπεύδοντες γὰρ τοὺς παῖδας ἐν πᾶσι τάχιον πρωτεῦσαι, πόνους αὐτοῖς ὑπερμέτρους ἐπιβάλλουσι, οἷς ἀπαυδῶντες ἐκπίπτουσι, καὶ ἄλλως βαρυνόμενοι ταῖς κακοπαθείαις οὐ δέχονται τὴν μάθησιν εὐηνίως. Ὡσπερ γὰρ τὰ φυτὰ τοῖς μὲν μετρίοις ὕδασι τρέφεται, τοῖς δὲ πολλοῖς πνίγεται, τὸν αὐτὸν τρόπον ψυχὴ τοῖς μὲν συμμέτροις αὖξεται πόνοις, τοῖς δ' ὑπερβάλλουσι βαπτίζεται. Δοτέον οὖν τοῖς παισὶν ἀναπνοὴν τῶν συνεχῶν πόνων, ἐνθυμουμένους ὅτι πᾶς ὁ βίος ἡμῶν εἰς ἀνεσιν καὶ σπουδὴν διήρηται· καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἐργήγορσις, ἀλλὰ καὶ ὕπνος εὐρέθη· οὐδὲ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ εἰρήνη· οὐδὲ χειμῶν, ἀλλὰ καὶ εὐδία· οὐδὲ ἐνεργοὶ πράξεις, ἀλλὰ καὶ ἐορταί. Συνελόντι δὲ εἰπεῖν, ἡ ἀνάπαυσις τῶν πόνων ἄρτυμά ἐστι.

Plutarco

149. Un padre si chiede perplessa a chi affidare l'educazione di un proprio figlio

Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, καὶ αὐτὸς περὶ τῶν ὑέων, ὥσπερ ἀεὶ πρὸς σε λέγω, ἐν ἀπορίᾳ εἰμὶ τί δεῖ αὐτοῖς χρῆσασθαι. Ὁ μὲν οὖν νεώτερος ἔτι καὶ σμικρὸς ἐστὶ, Κριτόβουλος δ' ἤδη ἡλικίαν ἔχει καὶ δεῖται τινος ὅστις αὐτὸν ὀνήσει. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὅταν σοι συγγένωμαι, οὕτω διατίθεμαι ὥστε μοι δοκεῖ μανίαν εἶναι τὸ ἔνεκα τῶν παιδῶν ἄλλων μὲν πολλῶν¹ σπουδὴν τοιαύτην ἐσχηκέναι, καὶ περὶ τοῦ γάμου ὅπως ἐκ γενναιοτάτης ἔσσονται μητρός, καὶ περὶ τῶν χρημάτων ὅπως πλουσιώτατοι, αὐτῶν δὲ περὶ παιδείας ἀμελήσαι· ὅταν δὲ εἰς τινα ἀποβλέψω τῶν φασκόντων ἂν παιδεῦσαι ἀνθρώπους, ἐκπέπληγμαί καὶ μοι δοκεῖ εἰς ἕκαστος αὐτῶν σκοποῦντι πάνυ ἀλλόκοτος² εἶναι, ὡς γε πρὸς σὲ τὰληθῆ εἰρήσθαι· ὥστε οὐκ ἔχω ὅπως προτρέπω τὸ μειράκιον ἐπὶ φιλοσοφίαν³.

Platone

1) ἄλλων ... πολλῶν: neutri. 2) "un soggetto strano". 3) "agli studi".

150 Parità assoluta: gli stessi esercizi fisici per gli uomini e per le donne

Τὰ αὐτὰ δὲ δὴ καὶ περὶ θηλειῶν ὁ μὲν ἐμὸς νόμος ἂν εἴποι πάντα ὅσαπερ καὶ περὶ τῶν ἀρρένων, ἴσα καὶ τὰς θηλείας ἀσκεῖν δεῖν· καὶ οὐδὲν φοβηθεὶς εἴποιμ' ἂν τοῦτον τὸν λόγον οὔτε ἵππικῆς οὔτε γυμναστικῆς, ὡς ἀνδράσι μὲν πρόεπον ἂν εἶη, γυναιξὶ δὲ οὐκ ἂν πρόεπον. Ἀκούων μὲν γὰρ δὴ μύθους παλαιοὺς πέπεισμαι, τὰ δὲ νῦν ὡς ἔπος εἰπεῖν οἶδα ὅτι μυριάδες ἀναρίθμητοι γυναικῶν εἰσι τῶν περὶ τὸν Πόντον, ἅς Σαυρομάτιδας καλοῦσιν, αἷς οὐχ ἵππων μόνον ἀλλὰ καὶ τόξων καὶ τῶν ἄλλων ὀπλων κοινωνία καὶ τοῖς

ἀνδράσιν ἴση προστεταγμένη ἴσως ἀσκεῖται. Λογισμὸν δὲ πρὸς τούτοις περὶ τούτων τοιόνδε τινὰ ἔχω· φημί, εἴπερ ταῦτα οὕτω συμβαίνειν ἐστὶν δυνατά, πάντων ἀνοητότατα¹ τὰ νῦν ἐν τοῖς παρ’ ἡμῖν τόποις γίγνεσθαι τὸ μὴ πάση ῥώμῃ² πάντας ὁμοθυμαδὸν ἐπιτηδεύειν ἀνδρας γυναιξιν ταῦτά.

Platone

1) “nel modo più sconsiderato di tutti”. 2) “con ogni vigore”.

151. Con l’esempio di Achille, Omero insegna all’uomo la preziosa utilità della musica

Χρησιν δὲ μουσικῆς προσήκουσαν ἀνδρὶ ὁ καλὸς Ὅμηρος ἐδίδαξε· δηλῶν γὰρ ὅτι ἡ μουσικὴ πολλαχοῦ χρησίμη, τὸν Ἀχιλλεῖα πεποίηκε τὴν ὄργην πέπτοντα τὴν πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα διὰ μουσικῆς ἧς ἔμαθε παρὰ τοῦ σοφωτάτου Χείρωνος. Μάθε, φησὶν Ὅμηρος, πῶς δεῖ μουσικῆ χρῆσθαι· κλέα γὰρ ἀνδρῶν ἄδειν καὶ πράξεις ἡμιθέων ἔπρεπεν Ἀχιλλεῖ τῷ Πηλέως τοῦ δικαιοτάτου. Ἔτι δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς χρήσεως τὸν ἀρμόττοντα δοδάσκων Ὅμηρος, ἀργοῦντι γυμνάσιον ἐξεῦρεν ὠφέλιμον καὶ ἡδύ· πολεμικὸς γὰρ ὢν καὶ πρακτικὸς ὁ Ἀχιλλεύς, διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα μῆνιν οὐ μετεῖχε τῶν κατὰ τὸν πόλεμον κινδύνων· ὤθηθη οὖν Ὅμηρος πρέπον εἶναι τὴν ψυχὴν τοῖς καλλίστοις τῶν μελῶν παραθήγειν τὸν ἥρωα, ἵν’ ἐπὶ τὴν μετὰ μικρὸν αὐτῷ γενησομένην ἔξοδον παρεσκευασμένος ἦ· τοῦτο δ’ ἐποίει δηλονότι μνημονεύων τῶν πάλαι πράξεων

Plutarco

L' AVVENTURA

152. In viaggio verso Atene, il giovane Teseo affronta e abbatte due uomini violenti che infestano il territorio

Θησεὺς δὲ γεννηθεὶς ἐξ Αἴθρας Αἰγεῖ παῖς, ὡς ἐγένετο τέλειος, πεζὸς ἐπέιγετο εἰς τὰς Ἀθήνας. Φρουρουμένην δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν κακούργων τὴν ὁδὸν ἠμέρωσε. Πρῶτον μὲν γὰρ Περιφήτην τὸν Ἡφαίστου καὶ Ἀντικλείας, ὃς ἀπὸ τῆς κορύνης ἦν ἐφόρει κορυνήτης ἐπεκαλεῖτο, ἔκτεινεν ἐν Ἐπιδαύρῳ. Πόδας δὲ ἀσθενεῖς ἔχων, οὗτος ἐφόρει κορύνην σιδηρᾶν, δι' ἧς τοὺς παριόντας ἔκτεινε. Ταύτην ἀφελόμενος Θησεὺς ἐφόρει. Δεύτερον δὲ κτείνει Σίνιν τὸν Πολυπήμονος καὶ Συλέας τῆς Κορίνθου. Οὗτος πιτυοκάμπτης ἐπεκαλεῖτο· οἰκῶν γὰρ τὸν Κορινθίων ἰσθμὸν ἠνάγκαζε τοὺς παριόντας πίτους κάμπτοντας ἀνέχεσθαι· οἱ δὲ διὰ τὴν ἀσθένειαν οὐκ ἐδύναντο κάμπτειν, καὶ ὑπὸ τῶν δένδρων ἀναρριπτούμενοι πανωλέθρως ἀπώλλυντο. Τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ Θησεὺς Σίνιν ἀπέκτεινεν.

Apollodoro

153. Medea e Giàsone, conquistato il vello d'oro, fuggono sulla nave Argo, ma la loro avventura ha una svolta tragica

Μήδεια δὲ τὸν Ἰάσονα νυκτὸς ἐπὶ τὸ δέρας ἤγαγε, καὶ τὸν φυλάσσοντα δράκοντα κατακοιμίσασα τοῖς φαρμάκοις, μετὰ Ἰάσονος, ἔχουσα τὸ δέρας, ἐπὶ τὸν Ἀργῶ παρεγένετο. Συνεΐπετο δὲ αὐτῇ καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἄψυρτος. Οἱ δὲ¹ νυκτὸς μετὰ τούτων ἀνήχθησαν. Αἰήτης δέ, ἐπιγνούς τὰ τῇ Μηδεΐᾳ τετολημμένα, ὤρμησε τὴν ναῦν διώκειν. Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν πλησίον ὄντα, Μήδεια τὸν ἀδελφὸν φονεῦει καὶ μελίσασα κατὰ τοῦ βυθοῦ ῥίπτει. Συναθροίζων δὲ Αἰήτης τὰ τοῦ παιδὸς μέλη, τῆς διώξεως ὑστέρησε· διόπερ ὑποστρέψας, καὶ τὰ σωθέντα τοῦ παιδὸς μέλη θάψας, τὸν τόπον προσηγόρευσε Τόμους. Πολλοὺς δὲ τῶν Κόλχων ἐπὶ τὴν ζήτησιν τῆς Ἀργουῦς ἐξέπεμψε, ἀπειλήσας, εἰ μὴ Μήδειαν ἄξουσιν, αὐτοὺς πείσεσθαι τὰ ἐκείνης². Οἱ δέ, σχισθέντες ἄλλος ἄλλαχού, ζήτησιν ἐποιοῦντο. Τοῖς δὲ Ἀργοναύταις τὸν Ἡριδανὸν ποταμὸν ἤδη παραπλέουσι Ζεὺς, μηνίσας ὑπὲρ τοῦ φονευθέντος Ἀψύρτου, χεიმῶνα λάβρον ἐπιπέμψας, ἐμβάλλει πλάνην³).

Apollodoro

- 1) Sono gli Argonauti. 2) "la pena spettante a lei". 3) "li porta a navigare alla cieca".

154. Una delle sue donne tradisce per avidità Mitridate, che si vendica spietatamente sul figlio di lei

Φρούριον ἦν τι Μιθριδάτη, ἔνθα λανθάνοντες ὑπόγαιοι θησαυροὶ πολλῶν σιδηροδέτων χαλκείων πολλὰ χρήματα ἔκρυπτον. Στρατονίκη δέ, μία τῶν Μιθριδάτου παλλακῶν ἢ γυναικῶν, ἢ τοῦδε τοῦ φρουρίου τὴν ἐπιστήμην καὶ φυλακὴν ἐπετέτραπτο¹, περιόντος ἔτι τὸν Πόντον τοῦ Μιθριδάτου, τὸ φρούριον ἐνεχείρισε τῷ Πομπηΐῳ· καὶ τοὺς θησαυροὺς ἀγνοουμένους ἐμήνυσεν, ἐπὶ συνθήκῃ μόνῃ τῆδε, ὅτι τὸν υἱὸν Εἰφάρην ὁ Πομπηΐος, εἰ λάβοι, περιώσσει. Καὶ ὁ μὲν, τοῖς χρήμασιν ἐπιτυχῶν, ὑπέσχητο αὐτῇ τὸν Εἰφάρην· καὶ ἐδεδώκει φέρεσθαι καὶ τὰ ἴδια. Αἰσθόμενος δὲ τῶν γεγονότων, ὁ Μιθριδάτης κτείνει τὸν Εἰφάρην ἐπὶ τοῦ πόρου, ἐφορώσης τῆς μητρὸς πέραθεν, καὶ ἐξέριψεν ἄταφον.

Appiano

1) “aveva avuto in fiducia”.

155. L'incredibile avventura di un persiano, il palombaro *rodon, che fugge all'Artemisio e fornisce ai Greci preziose notizie

Ὁ Σκιλλίης ἐν νόῳ μὲν εἶχε ἄρα καὶ πρότερον αὐτομολήσειν ἐς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' οὐ γὰρ οἱ παρέσχε ἐς τότε. Ὅτε μὲν δὴ τρόπῳ τὸ ἐνθεῦτεν ἔτι¹ ἀπύκετο ἐς τοὺς Ἕλληνας, οὐκ ἔχω εἰπεῖν ἀτρεκέως, θωμάζω δὲ εἰ τὰ λεγόμενά ἐστι ἀληθέα· λέγεται γὰρ ὡς ἐξ Ἀφετέων δὺς ἐς θάλασσαν οὐ πρότερον ἀνέσχε πρὶν ἢ ἀπύκετο ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, σταδίους μάλιστά κη τούτους ἐς ὀγδώκοντα διὰ τῆς θαλάσσης διεξεληθῶν. Λέγεται μὲν νυν καὶ ἄλλα ψευδέσι ἵκελα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τὰ δὲ μετεξέτερα ἀληθέα. Περὶ μέντοι τούτου² γνώμη μοι ἀποδεδέχθω πλοίῳ μιν ἀπικέσθαι ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. Ὡς δὲ ἀπύκετο, αὐτίκα ἐσήμεινε τοῖσι στρατηγοῖσι τὴν τε ναυγήν ὡς γένοιτο καὶ τὰς περιπεμφθείσας τῶν νεῶν περὶ Εὐβοίαν.

Erodoto

1) “pur dopo ciò” (quando le flotte erano ormai pronte alla battaglia). 2) È neutro: “in relazione a questo episodio”.

156. Un'avventura d'amore di Alessandro: dopo aver resistito alla bellezza della moglie di Dario, s'invaghisce di Rossane e la sposa

Ἐνθα¹ δὴ ἄλλων τε πολλῶν γυναικες καὶ παῖδες ἐλήφθησαν καὶ ἡ γυνὴ ἡ Ὀξυάρτου καὶ οἱ παῖδες. Καὶ γὰρ ἦν Ὀξυάρτου παῖς παρθένος ἐν ὥρᾳ γάμου, Ῥωξάνη ὀνόματι, ἦν δὴ καλλίστην τῶν Ἀσιανῶν γυναικῶν λέγουσιν ὀφθῆναι οἱ ξὺν Ἀλεξάνδρῳ στρατεύσαντες μετὰ γε τὴν Δαρείου γυναῖκα. Καὶ ταύτην ἰδόντα Ἀλεξάνδρον ἐς ἔρωτα ἐλθεῖν αὐτῆς· ἐρασθέντα δὲ οὐκ ἐθελῆσαι ὑβρίσαι καθάπερ αἰχμάλωτον, ἀλλὰ γῆμαι γὰρ οὐκ ἀπαξιῶσαι. Καὶ τοῦτο ἐγὼ Ἀλεξάνδρου τὸ ἔργον ἐπαινῶ μᾶλλον τι ἢ μέφομαι. Καίτοιγε τῆς Δαρείου

γυναικός, ἢ καλλίστη δὴ ἐλέγετο τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ γυναικῶν, ἢ οὐκ ἦλθεν ἐς ἐπιθυμίαν ἢ καρτερός αὐτὸς αὐτοῦ ἐγένετο, νέος τε ὦν καὶ τὰ μάλιστα ἐν ἀκμῇ τῆς εὐτυχίας, ὅποτε ὑβρίζουσιν οἱ ἄνθρωποι· ὁ δὲ κατηδέσθη τε καὶ ἐφείσατο, σωφροσύνη τε πολλὴ διαχρώμενος καὶ δόξης ἅμα ἀγαθῆς οὐκ ἀτόπῳ ἐφέσει.

Arriano

1) Nella Sogdiana.

157. La triste sorte di Icario: conosciuto da Dioniso il vino, ne fa generoso dono a dei pastori che, ubriacatisi, lo uccidono

Ἐριχθονίου δὲ ἀποθανόντος καὶ ταφέντος ἐν τῷ αὐτῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς, Πανδίων ἐβασίλευσεν, ἐφ' οὗ Δημήτηρ καὶ Διόνυσος εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦλθον. Ἀλλὰ Δήμητρα μὲν Κελεὸς εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὑπεδέξατο, Διόνυσον δὲ Ἰκάριος· ὃς λαμβάνει παρ' αὐτοῦ κλῆμα ἀμπέλου καὶ τὰ περὶ τὴν οἰνοποιίαν μανθάνει. Καὶ τὰς τοῦ θεοῦ δωρήσασθαι θέλων χάριτας ἀνθρώποις, ἀφικνεῖται πρὸς τινὰς ποιμένας, οἳ, γευσάμενοι τοῦ ποτοῦ καὶ χωρὶς ὕδατος δι' ἡδονὴν ἀφειδῶς ἐλκύσαντες, πεφαρμάχθαι νομίζοντες, ἀπέκτειναν αὐτόν. Μεθ' ἡμέραν δὲ, νοήσαντες, ἔθαψαν αὐτόν. Ἡριγόνη δὲ τῇ θυγατρὶ τὸν πατέρα μαστενούση κύων συνήθης, ὄνομα Μαῖρα, ἢ τῷ Ἰκαρίῳ συνείπετο, τὸν νεκρὸν ἐμήνυσε· κάκεινη, κατοδυρομένη τὸν πατέρα, ἑαυτὴν ἀνήρτησε.

Apollodoro

158. Speranze e timori degli Ateniesi dinanzi allo spettacolo della flotta pronta a salpare per l'avventura siciliana

Μετὰ δὲ ταῦτα, θέρους μεσοῦντος ἤδη, ἡ ἀναγωγὴ ἐγίγνετο ἐς τὴν Σικελίαν. Τῶν μὲν οὖν ξυμμάχων τοῖς πλείστοις καὶ ταῖς σιταγωγαῖς ὀλκάσι καὶ τοῖς πλοίοις καὶ ὅση ἄλλη παρασκευὴ ξυνείπετο πρότερον εἰρητο ἐς Κέρκυραν ξυλλέγεσθαι, ὡς ἐκεῖθεν ἀθρόοις ἐπὶ ἄκραν Ἰαπυγίαν τὸν Ἴονιον διαβαλοῦσιν· αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι καὶ εἴ τινες τῶν ξυμμάχων παρήσαν, ἐς τὸν Πειραιᾶ καταβάντες ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ ἅμα ἕω, ἐπλήρουν τὰς ναῦς ὡς ἀναξόμενοι. Ξυγκατέβη δὲ καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος ἅπας ὡς εἰπεῖν ὁ ἐν τῇ πόλει καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, οἳ μὲν ἐπιχώριοι¹ τοὺς σφετέρους αὐτῶν ἕκαστοι προπέμποντες, οἳ μὲν ἐταίρους, οἳ δὲ ξυγγενεῖς, οἳ δὲ υἱεῖς, καὶ μετ' ἐλπίδος τε ἅμα ἰόντες καὶ ὀλοφυρμῶν, τὰ μὲν² ὡς κτήσοιντο, τοὺς δ'³ εἰ ποτε ὄψοιντο, ἐνθυμούμενοι ὅσον πλοῦν ἐκ τῆς σφετέρας ἀπεστέλλοντο. Καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὡς ἤδη ἔμελλον μετὰ κινδύνων ἀλλήλους ἀπολιπεῖν, μᾶλλον αὐτοὺς ἐσῆει τὰ δεινὰ ἢ ὅτε ἐψηφίζοντο πλεῖν· ὅμως δὲ τῇ παρουσίᾳ ῥώμη διὰ τὸ πλῆθος ἐκάστων ὦν ἑώρων τῇ ὄψει ἀνεθάρσουν. Οἱ δὲ ξένοι καὶ ὁ ἄλλος ὄχλος κατὰ θέαν ἦκεν ὡς ἐπὶ ἀξιόχρεων καὶ ἀπιστον διάνοιαν.

Tucidide

1) Ha il suo corrispettivo in οἱ δὲ ξένοι, dell'ultimo periodo. 2) La Sicilia. 3) I loro cari.

I LUOGHI

159. In primavera una coppia di giovani pastori s'affretta verso la dimora delle ninfe e delle divinità campagnole

Ἦδη δ' ἦρος ἀρχομένου καὶ τῆς μὲν χίονος λυομένης, τῆς δὲ γῆς γυμνομένης καὶ τῆς πόας ὑπανθούσης, οἱ τ' ἄλλοι νομεῖς ἦγον τὰς ἀγέλας ἐς νομὴν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων Χλόη καὶ Δάφνις, οἷα μείζονι δουλεύοντες ποιμένι. Εὐθύς οὖν δρόμος ἦν ἐπὶ τὰς Νύμφας καὶ τὸ ἄντρον, ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν Πάνα καὶ τὴν Πίτυν, εἴτ' ἐπὶ τὴν δρῦν, ὑφ' ἣν καθίζοντες τὰς ἀγέλας ἔνεμον. Ἀνεζήτησάν τε καὶ ἄνθη, στεφανῶσαι θέλοντες τοὺς θεούς· τὰ δ' ἄρτι ὁ ζέφυρος τρέφων καὶ ὁ ἥλιος θερμαίνων ἐξῆγεν· ὁμῶς δ' εὐρέθη καὶ ἴα καὶ νάρκισσος καὶ ἀναγαλλίς καὶ ὅσα ἦρος πρωτοφορήματα. Ἡ μὲν Χλόη καὶ ὁ Δάφνις ἀπ' αἰγῶν καὶ ἀπ' οἰῶν ἔπινον γάλα νέον καὶ τούτου, στεφανοῦντες τὰ ἀγάλματα, κατέσπεισαν.

Longo Sofista

160. Descrizione dell'Eubea

Παραμῆκης μὲν τοίνυν ἐστὶν ἡ νῆσος ἐπὶ χιλίους σχεδόν τι καὶ διακοσίους σταδίους ἀπὸ Κηναίου πρὸς Γεραιστόν, τὸ δὲ πλάτος ἀνώμαλος κατὰ δὲ τὸ πλεον ὅσον πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν σταδίων. Τὸ μὲν οὖν Κήναιόν ἐστι κατὰ Θερμοπύλας καὶ τὰ ἔξω Θερμοπυλῶν ἐπ' ὀλίγον, Γεραιστός δὲ καὶ Πεταλία πρὸς Σουνίῳ. Γίνεται οὖν ἀντίπορθμος τῇ τε Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ καὶ Λοκρίδι καὶ τοῖς Μαλιεῦσι. Διὰ δὲ τὴν στενότητα καὶ τὸ λεχθὲν μῆκος ὑπὸ τῶν παλαιῶν Μάκρις ὠνομάσθη. Συνάπτει δὲ τῇ ἠπειρῷ κατὰ Χαλκίδα μάλιστα, κυρτὴ προπίπτουσα πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Αὐλίδα τόπους τῆς Βοιωτίας καὶ ποιούσα τὸν Εὐριπον.

Strabone

161. Descrizione del Peloponneso

Ἔστι τοίνυν ἡ Πελοπόννησος εἰοικυῖα φύλλῳ πλατάνου τὸ σχῆμα, ἴση σχεδόν τι κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος, ὅσον χιλίων καὶ τετρακοσίων σταδίων· τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἐπὶ τὴν ἕω, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Χελωνάτα δι' Ὀλυμπίας καὶ τῆς Μεγαλοπολίτιδος ἐπὶ Ἴσθμόν· τὸ δ' ἀπὸ τοῦ νότου πρὸς τὴν ἄρκτον, ὃ ἐστὶ τὸ ἀπὸ Μαλεῶν δι' Ἀρκαδίας εἰς Αἴγιον· ἡ δὲ περίμετρος μὴ

κατακολπίζοντι τετρακισχιλίων σταδίων, ὡς Πολύβιος· Ἀρτεμίδωρος δὲ καὶ τετρακοσίους προστίθησι· κατακολπίζοντι δὲ πλείους τῶν ἑξακοσίων ἐπὶ τοῖς πεντακισχιλίοις . Ὁ δ' Ἴσθμὸς κατὰ τὸν διολκόν, δι' οὗ τὰ πορθμεῖα ὑπερνωλοῦσιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν θάλασσαν, εἴρηται ὅτι τετταράκοντα σταδίων ἐστίν.

Strabone

162. Nella penisola iberica, Cartagine Nuova e il corso del Sucrone

Μετὰ τοίνυν Ἄβδηρά ἐστι Καρχηδῶν ἢ Νέα, κτίσμα Ἀσδρούβα, τοῦ διαδεξαμένου Βαρκαν τὸν Ἀννίβα πατέρα, κρατίστη πολὺ τῶν ταύτη πόλεων· καὶ γὰρ ἐρυσμότητι καὶ τείχει κατεσκευασμένῳ καλῶς καὶ λιμέσι καὶ λίμνη κεκόσμηται καὶ τοῖς τῶν ἀργυρίων μετάλλοις· κἀνταῦθα δὲ καὶ ἐν τοῖς πλησίον τόποις πολλὴ ἢ ταριχεῖα· καὶ ἔστι τοῦτο μείζον ἐμπόριον τῶν μὲν ἐκ θαλάττης τοῖς ἐν τῇ μεσογαίᾳ, τῶν δ' ἐκεῖθεν τοῖς ἔξω πᾶσιν. Ἡ δ' ἐνθὲνδε μέχρι τοῦ Ἰβηρος παραλία κατὰ μέσον πως τὸ διάστημα¹ ἔχει τὸν Σούκρωνα ποταμὸν καὶ τὴν ἐκβολὴν αὐτοῦ καὶ πόλιν ὁμώνυμον· ῥεῖ δὲ ἐκ τοῦ συνεχοῦς ὄρους τῇ ὑπερκειμένη ῥάχει τῆς τε Μαλάκας καὶ τῶν περὶ Καρχηδόνα τόπων, περατὸς πεζῆ, παράλληλος δὲ πως τῷ Ἰβηρι, μικρὸν δὲ διέχει τῆς Καρχηδόνας ἥπτον ἢ τοῦ Ἰβηρος.

Strabone

- 1) “ad una distanza corrispondente press’a poco alla metà” (di quella tra Cartagine N. e l’Ebro).

163. La formazione e il corso, in parte sotterraneo, del fiume Alfeo

Λακεδαιμονίοις δὲ καὶ Τεγεάταις ὄροι τῆς γῆς ὁ ποταμὸς ἐστίν ὁ Ἀλφειός· τούτου τὸ ὕδωρ ἄρχεται μὲν ἐν Φυλάκῃ, κάτεισι δὲ οὐ πόρρω τῆς πηγῆς καὶ ἄλλο ὕδωρ εἰς αὐτόν, ἀπὸ πηγῶν μεγέθει μὲν οὐ μεγάλων, πλεόνων δὲ ἀριθμόν· καὶ διὰ τοῦτο τῷ χωρίῳ Σύμβολα γέγονεν ὄνομα. Φαίνεται δὲ ὁ Ἀλφειὸς παρὰ τοὺς ἄλλους ποταμοὺς φύσιν τινὰ ἰδίαν παρεχόμενος τοιάνδε· ἀφανίζεσθαι τε γὰρ κατὰ γῆς ἐθέλει πολλάκις καὶ αὐθις ἀναφαίνεσθαι. Προελθὼν μὲν γε ἐκ Φυλάκης καὶ τῶν καλουμένων Συμβόλων εἰς τὸ πεδίον κατέδυ τὸ Τεγεατικόν· ἀνατείλας δὲ¹ ἐν Ἀσέᾳ καὶ τὸ ῥεῦμα ἀναμίξας τῷ Εὐρώτᾳ τὸ δεύτερον ἤδη κάτεισιν εἰς τὴν γῆν· ἀνασχὼν δὲ ἔνθα Πηγὰς ὀνομάζουσιν οἱ Ἀρκάδες καὶ παρὰ γῆν τε τὴν Πισαίαν καὶ παρὰ Ὀλυμπίαν ἐξελθὼν, ἐκδίδωσιν ὑπὲρ Κυλλήνης, ἐπινείου τῶν Ἠλείων, εἰς τὴν θάλασσαν.

Pausania

- 1) “riemerso poi”.

164. Origine e vicende di Zancle, chiamata poi Messina

Ζάγκλη δὲ τὴν μὲν ἀρχὴν ἀπὸ Κύμης τῆς ἐν Ὀπικίᾳ Χαλκιδικῆς πόλεως ληστῶν ἀφικομένων ᾤκισθη, ὕστερον δὲ καὶ ἀπὸ Χαλκίδος καὶ τῆς ἄλλης Εὐβοίας πλῆθος ἔλθον συγκατενεύμαντο τὴν γῆν· καὶ οἰκισταὶ Περιήρης καὶ Κροταιμένης ἐγένοντο αὐτῆς, ὁ μὲν ἀπὸ Κύμης, ὁ δὲ ἀπὸ Χαλκίδος. Ὄνομα δὲ τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὴν ἰδέαν τὸ χωρίον ἐστὶ (τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ ζάγκλον καλοῦσιν), ὕστερον δ' αὐτοὶ μὲν ὑπὸ Σαμίων καὶ ἄλλων Ἰόνων ἐκπίπτουσιν, οἱ Μήδους φεύγοντες προσέβαλον Σικελίᾳ, τοὺς δὲ Σαμίους Ἀναξίλας Ῥηγίνων τύραννος οὐ πολλῶ ὕστερον ἐκβαλὼν καὶ τὴν πόλιν αὐτὸς συμμίκτων ἀνθρώπων οἰκίσας, Μεσσήνην ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τὸ ἀρχαῖον πατρίδος ἀντωνόμασεν.

Tucidide

165. Il monte Erice: il più grande della Sicilia dopo l'Etna

Ὁ δ' Ἐρυξ ἐστὶ μὲν ὄρος παρὰ θάλατταν τῆς Σικελίας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰταλίαν κειμένη πλευρᾷ μεταξὺ Δρεπάνων καὶ Πανόρμου, μᾶλλον δ' ὄμορον καὶ συνάπτον πρὸς τὰ Δρέπανα, μεγέθει δὲ παρὰ πολὺ διαφέρων τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ὄρων πλὴν τῆς Αἴτνης. Τούτου δ' ἐπ' αὐτῆς μὲν τῆς κορυφῆς, οὐσῆς ἐπιπέδου, κεῖται τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκίνης ἱερόν, ὅπερ ὁμολογουμένως ἐπιφανέστατόν ἐστι τῶ τε πλούτῳ καὶ τῇ λοιπῇ προστασίᾳ τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ἱερῶν. Ἡ δὲ πόλις ὑπ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν τέταται, πάνυ μακρὰν ἔχουσα καὶ προσάντη πανταχόθεν τὴν ἀνάβασιν.

Polibio

166. La felice posizione dell'isola di Delo e le sue alterne sorti

Τὴν μὲν οὖν Δῆλον ἔνδοξον γενομένην οὕτως ἔτι μᾶλλον ἠΰξησε κατασκαφεῖσα ὑπὸ Ῥωμαίων Κόρινθος. Ἐκεῖσε γὰρ μετεχώρησαν οἱ ἔμποροι, καὶ τῆς ἀτελείας τοῦ ἱεροῦ προκαλουμένης αὐτοὺς καὶ τῆς εὐκαιρίας τοῦ λιμένος· ἐν καλῶ γὰρ κεῖται τοῖς ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀσίαν πλέουσιν· ἢ τε πανήγυρις ἐμπορικόν τι πράγμα ἐστὶ, καὶ συνήθεις ἦσαν αὐτῇ καὶ Ῥωμαῖοι τῶν ἄλλων μάλιστα, καὶ ὅτε συνειστήκει ἡ Κόρινθος· Ἀθηναῖοί τε, λαβόντες τὴν νῆσον, καὶ τῶν ἱερῶν ἅμα καὶ τῶν ἐμπόρων ἐπεμελοῦντο ἱκανῶς· ἐπελθόντες δ' οἱ τοῦ Μιθριδάτου στρατηγοὶ καὶ ὁ ἀποστήσας τύραννος αὐτὴν¹ διελυμήναντο πάντα, καὶ παρέλαβον ἐρήμην οἱ Ῥωμαῖοι πάλιν τὴν νῆσον, ἀναχωρήσαντος εἰς οἰκείαν τοῦ βασιλέως, καὶ διετέλεσε μέχρι νῦν ἐνδεῶς πράττουσα. Ἐχουσι δ' αὐτὴν Ἀθηναῖοι.

Strabone

1) Ἐ ὄγgetto di ἀποστήσας.

167. Giova alle città ben ordinate la vicinanza al mare?

Περὶ δὲ τῆς πρὸς τὴν θάλατταν κοινωνίας, πότερον ὠφέλιμος ταῖς εὐνομουμέναις πόλεσιν ἢ βλαβερὰ, πολλοὶ τυγχάνουσιν ἀμφισβητοῦντες· τὸ τε γὰρ ἐπιξενουῖσθαι τινας ἐν ἄλλοις τεθραμμένους νόμοις ἀσύμφορόν φασιν εἶναι πρὸς τὴν εὐνομίαν, καὶ¹ τὴν πολυανθρωπίαν· γίνεσθαι μὲν γὰρ ἐκ τοῦ χρῆσθαι τῇ θαλάσῃ διαπέμποντας καὶ δεχομένους ἐμπόρων πλήθος, ὑπεναντίαν² δ' εἶναι πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι καλῶς. Ὅτι μὲν οὖν, εἰ ταῦτα μὴ συμβαίνει³, βέλτιον καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐπορίαν τῶν ἀναγκαίων μετέχειν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν τῆς θαλάσσης, οὐκ ἄδηλον. Καὶ γὰρ πρὸς τὸ ῥᾶον φέρειν⁴ τοὺς πολεμίους εὐβοηθήτους εἶναι δεῖ κατ' ἀμφοτέρωθεν τοὺς σωθησομένους, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· καὶ πρὸς τὸ βλάψαι τοὺς ἐπιτιθεμένους, εἰ μὴ κατ' ἀμφω δυνατόν, ἀλλὰ κατὰ θάτερον ὑπάρξει μᾶλλον ἀμφοτέρων μετέχουσιν⁵.

Aristotele

1) Attento al polisindeto τε ... καί, con la posizione eccentrica del τε. 2) scil. Ταύτην κοινωνίαν. 3) Ossia: se non si verificano gli inconvenienti anzidetti. 4) "affrontare". 5) "per coloro che hanno possibili ambedue i fronti d'attacco": per mare oltre che sulla terraferma.

168. Un architetto escogita il piano per la costruzione tripartita di una città ideale

Ἰππόδαμος δὲ Εὐρυφῶντος Μιλήσιος, ὃς καὶ τὴν τῶν πόλεων διαίρεσιν εὗρε καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέτεμεν, πρῶτος τῶν μὴ πολιτευομένων ἐνεχείρησέ τι περὶ πολιτείας εἰπεῖν τῆς ἀρίστης. Κατεσκεύαζε δὲ τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυριάνδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διηρημένην· ἐποίει γὰρ ἐν μὲν μέρος τεχνίτας, ἐν δὲ γεωργούς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμοῦν καὶ τὰ ὄπλα ἔχον. Διήρει δ' εἰς τρία μέρη τὴν χώραν, τὴν μὲν ἱεράν τὴν δὲ δημοσίαν τὴν δ' ἰδίαν· ὅθεν¹ μὲν τὰ νομιζόμενα ποιήσουσι πρὸς τοὺς θεούς, ἱεράν, ἀφ' ὧν δ' οἱ προπολεμοῦντες βιώσονται, κοινήν, τὴν δὲ τῶν γεωργῶν, ἰδίαν. Ὡς οὖν δ' εἶδη καὶ τῶν νόμων εἶναι τρία μόνον· περὶ ὧν γὰρ αἱ δίκαι γίνονται, τρία ταῦτ' εἶναι τὸν ἀριθμόν, ὕβριν βλάβην θάνατον. Ἐνομοθέτει δὲ καὶ δικαστήριον ἐν τῷ κύριον, εἰς ὃ πάσας ἀνάγεσθαι δεῖν τὰς μὴ καλῶς κεκρίσθαι δοκούσας δίκας· τοῦτο δὲ κατεσκεύαζεν ἐκ τινῶν γερόντων αἰρετῶν.

Aristotele

1) "donde", ossia: con i cui proventi.

CURIOSITA'

169. E fu così che i Pigmei divennero nemici delle gru

Παρά τοῖς λεγομένοις ἀνδράσι Πυγμαίοις ἐγένετο παῖς ὄνομα Οἰνόη τὸ μὲν εἶδος οὐ μεμπτή, ἄχαρις δὲ τὸ ἦθος καὶ ὑπερήφανος. Ταύτη φροντίς οὐδεμία ἐγένετο τῆς Ἀρτέμιδος οὐδὲ Ἥρας. Γαμηθεῖσα δὲ Νικοδάμαντι τῶν πολιτῶν ἐνὶ μετρίῳ καὶ ἐπιεικεῖ, ἔτεκε παῖδα Μόψον. Καὶ αὐτῇ Πυγμαῖοι πάντες κατὰ φιλοφροσύνην πλεῖστα δῶρα πρὸς τὴν γένεσιν τοῦ παιδὸς ἀπήνεγκαν. Ἥρα δέ, μεμφθεῖσα τὴν Οἰνόην ὅτι αὐτὴν οὐκ ἐτίμα, γέρανον ἐποίησε καὶ τὸν αὐχένα μακρὸν εἴλκυσε καὶ ἀπέδειξεν ὑψηπετὴ ὄρνιθα καὶ πόλεμον ἐνέβαλεν αὐτῇ τε καὶ τοῖς Πυγμαίοις. Οἰνόη δέ, διὰ τὸν πόθον τοῦ παιδὸς Μόψου, περιεπέτετο τὰ οἰκία καὶ οὐκ ἐξελίμπανε, Πυγμαῖοι δέ, καθοπλισάμενοι πάντες, ἐδιώκον αὐτήν. Καὶ ἐκ τούτου ἔτι καὶ νῦν Πυγμαῖοις καὶ γεράνοις πόλεμος ἐνέστηκεν.

Antonino Liberale

170. La morte eroica di Leonida e dei suoi, in una versione diversa da quella di *rodono

Ὁ δὲ Ἡρόδοτος, ἐν τῇ διηγήσει τῆς μάχης καὶ τοῦ Λεωνίδου, τὴν μεγίστην ἡμαύρωσε πρᾶξιν, αὐτοῦ πεσεῖν πάντας εἰπὼν ἐν τοῖς στενοῖς περὶ τὸν Κολωνόν· ἐπράχθη δ' ἄλλως. Ἐπεὶ γὰρ ἐπύθοντο νύκτωρ τὴν περίοδον τῶν πολεμίων, ἀναστάντες ἐβάδιζον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν σκηνὴν ὀλίγου δεῖν βασιλέως, ὡς ἐκείνον αὐτὸν ἀποκτενοῦντες καὶ περὶ ἐκείνῳ τεθνηξόμενοι μέχρι μὲν οὖν τῆς σκηνῆς, αἰὲ τὸν ἐμποδῶν φονεύοντες, τοὺς δ' ἄλλους τρεπόμενοι, προῆλθον· Ἐπεὶ δ' οὐχ ἠύρισκετο Ξέρξης, ζητοῦντες ἐν μεγάλῳ καὶ ἀχανεῖ στρατεύματι, καὶ πλανώμενοι, μόλις ὑπὸ τῶν βαρβάρων πανταχόθεν περιχυθέντων διεφθάρησαν.

Plutarco

171. Soldati sposi novelli ottengono da Alessandro la licenza di svernare in Macedonia con le loro mogli

Τῶν Μακεδόνων δὲ ἔστιν οἱ, συνεστρατευόμενοι Ἀλεξάνδρῳ, ἦσαν νεωστὶ πρὸ τῆς στρατείας γεγαμηκότες· καὶ τούτων ἔγνω οὐκ ἀμελητέα εἶναί οἱ Ἀλέξανδρος, ἀλλ' ἐκπέμπει γὰρ αὐτοὺς ἐκ Καρίας διαχειμάσοντας ἐν Μακεδονίᾳ ἅμα ταῖς γυναῖξιν, ἐπιτάξας αὐτοῖς Πτολεμαῖον τε τὸν Σελεύκου,

ένα τῶν σωματοφυλάκων τῶν βασιλικῶν, καὶ τῶν στρατηγῶν Κοῖνόν τε τὸν Πολεμοκράτους καὶ Μελέαγρον τὸν Νεοπτολέμου, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῶν νεογάμων ἦσαν, προστάξας, ἐπειδὴν αὐτοὶ τε ἐπανίωσι καὶ τοὺς μετὰ σφῶν ἐκπεμφθέντας ἐπανάγωσι, καταλέξει ἰππέας τε καὶ πεζοὺς ἐκ τῆς χώρας ὅσους πλείστους. Καὶ τῷ ἔργῳ τῷδε, εἶπερ τινὶ ἄλλῳ, εὐδοκίμησε παρὰ Μακεδόσιν Ἀλέξανδρος.

Arriano

1) = αὐτῷ.

172. Un allagamento spaventoso devasta Rodi, salva infine per un fatto accidentale

Κατὰ δὲ τούτους τοὺς χρόνους συνέβη γενέσθαι περὶ τὴν τῶν Ῥοδίων πόλιν τὸν τρίτον κατακλυσμόν, ὃς πολλοὺς τῶν ἐνοικούντων διέφθειρεν. Θεατροειδοὺς δ' οὖσης τῆς Ῥόδου, καὶ τὰς ἐγκλίσεις¹ τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ πλείστον εἰς ἓνα τόπον ποιουμένης, εὐθύς τὰ ταπεινὰ τῆς πόλεως ἐπληροῦτο, τῶν μὲν ὄχετῶν διὰ τὸ δοκεῖν παρεληλυθέναι τὸν χειμῶνα κατημελημένων, τῶν δ' ἐν τοῖς τείχεσιν ὀβελίσκων συμφραχθέντων. Τοῦ δ' ὕδατος παραδόξως ἀθροίζομένου, πᾶς μὲν ὁ περὶ τὸ δείγμα καὶ τὸ Διονύσιον τόπος ἐπεπλήρωτο, πρὸς δὲ τὸ Ἀσκληπιεῖον ἤδη τοῦ λιμνάζοντος τόπου² προσιόντος, ἐκπλαγεῖς μὲν ἦσαν ἅπαντες, πρὸς δὲ τὴν σωτηρίαν διαφόροις ἐχρῶντο κρίσεσιν. Κινδυνευούσης δὲ τῆς πόλεως ἄρδην μετὰ τῶν κατοικούντων ἀπολέσθαι, βοήθειά τις αὐτόματος ἐγένετο. Τοῦ γὰρ τείχους ῥαγέντος ἐπὶ πολὺν τόπον, ἐξέπεσε ταύτη τὸ συνεστηκὸς ὕδωρ εἰς τὴν θάλατταν, καὶ ταχὺ πάλιν ἕκαστος εἰς τὴν προὔπαρχουσαν τάξιν ἀποκατέστη.

Diodoro Siculo

1) "il deflusso". 2) "la zona che stava diventando tutta una palude".

173. Un girovago eccentrico, poeta e buongustaio d'eccezione

Κλέαρχος δὲ φησι Φιλόξενον προλουόμενον, ἐν τῇ πατρίδι κὰν ἄλλαις πόλεσι, περιέρχεσθαι τὰς οἰκίας, ἀκολουθούντων αὐτῷ παίδων¹ καὶ φερόντων ἔλαιον, οἶνον, γάρον, ὄξος καὶ ἄλλα ἡδύσματα· ἔπειτα εἰσιόντα εἰς τὰς ἀλλοτρίας οἰκίας, τὰ ἐψόμενα τοῖς ἄλλοις ἀρτύειν ἐμβάλλοντα ὧν χρεία, κἄθ' οὕτως² εἰς ἑαυτὸν κύψαντα, εὐωχεῖσθαι. Οὗτος εἰς Ἐφεσον καταπλεύσας, εὐρῶν τὴν ὀψόπολιν κενὴν, ἐπύθετο τὴν αἰτίαν, καὶ μαθὼν ὅτι πᾶν εἰς γάμους συνηγόρασθαι, λουσάμενος παρῆν ἄκλητος ὡς τὸν νυμφίον. Καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ἄσας ὑμέναιον, οὗ ἡ ἀρχὴ Ἰάμε, θεῶν λαμπρότατε', πάντας ἐψυχαγώγησεν· ἦν δὲ διθυραμβοποιός. Καὶ ὁ νυμφίος· 'Φιλόξενε' εἶπε 'καὶ αὐρίον ὧδε δειπνεῖς'. Καὶ ὁ Φιλόξενος· 'Ἄν ὄψον' ἔφη 'μὴ πωλῆ τις'.

Ateneo

1) Non sono figli, sono servi! 2) = καὶ εἶτα οὕτως ("e poi semplicemente").

174. La scoperta della vite secondo diverse tradizioni, l'invenzione del vino e quella del suo primo surrogato

Ὁ Θεόπομπος ὁ Χίος τὴν ἄμπελον ἱστορεῖ εὐρεθῆναι ἐν Ὀλυμπίᾳ παρὰ τὸν Ἀλφειὸν καὶ ὅτι τῆς Ἡλείας τόπος ἐστὶν ἀπέχων ὀκτὼ σταδίου, ἐν ᾧ οἱ ἐγχώριοι, κατακλείοντες τοῖς Διονυσίοις χαλκοὺς λέβητας τρεῖς κενούς, παρόντων τῶν ἐπιδημούντων ἀποσφραγίζονται καὶ ὕστερον, ἀνοίγοντες, εὐρίσκουσιν οἴνου πεπληρωμένους. Ἐλλάνικος δὲ φησὶν ἐν τῇ Πλινθίνῃ πόλει Αἰγύπτου πρώτη εὐρεθῆναι τὴν ἄμπελον. Διὸ καὶ Δίων, ὁ ἐξ Ἀκαδημίας, φιλοῖνους καὶ φιλοπότας τοὺς Αἰγυπτίους γενέσθαι, εὐρεθῆναί τε βοήθημα παρ' αὐτοῖς, ὥστε τοὺς διὰ πενίαν ἀποροῦντας οἴνου τὸν ἐκ τῶν κριθῶν γενόμενον¹ πίνειν, καὶ οὕτως ἤδεσθαι τοὺς τοῦτον προσφερομένους ὡς καὶ ἄδειν καὶ ὀρχεῖσθαι καὶ πάντα ποιεῖν ὅσα τοὺς ἐξοίλους γινομένους.

Ateneo

- 1) Vale a dire, una specie di birra.

175. Per vendetta Tiberio, ricorrendo alla calunnia, condanna un tragediografo ad una morte più orrenda di quelle da lui rappresentate

Μανέρκος δὲ δὴ Αἰμίλιος Σκαῦρος, μήτ' ἄρξας τινῶν, μήτε δωροδοκήσας, ἐάλω τε διὰ τραγωδία καὶ παθήματι δεινότερῳ οὗ συνέγραψε περιέπεσεν. Ἀτρεὺς μὲν τὸ ποίημα ἦν· παρήνει δὲ τῶν ἀρχομένων τινὶ ὑπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ἵνα τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀβουλίαν φέρῃ. Μαθὼν οὖν τοῦτο, ὁ Τιβέριος ἐφ' ἑαυτῷ τότε τὸ ἔπος εἰρησθαι ἔφη, Ἀτρεὺς διὰ τὴν μαιφονίαν εἶναι προποηζάμενος· καὶ ὑπειπὼν ὅτι· 'Καὶ ἐγὼ οὖν Αἴαντα αὐτὸν ποιήσω', ἀνάγκην αὐτῷ προσήγαγεν αὐτοεντεῖ ἀπολέσθαι. Οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τούτῳ κατηγορήθη, ἀλλ' ὡς τὴν Λιουῖλλαν μεμοιχευκῶς. Πολλοὶ γὰρ δὴ καὶ ἄλλοι δι' αὐτὴν οἱ μὲν ἐπ' ἀληθείας, οἱ δὲ ἐκ συκοφαντίας, ἐκολάσθησαν.

Cassio Dione

176. L'allegro esercito di Dioniso, con i satiri e Pan, fra lo strepito di timpani e di cembali, sbaraglia le forze degli Indiani

Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἐγένοντο καὶ εἶδον ἀλλήλους, οἱ μὲν Ἴνδοι προτάξαντες τοὺς ἐλέφαντας ἐπήγον τὴν φάλαγγαν, ὁ Διόνυσος δὲ τὸ μέσον μὲν αὐτὸς εἶχε, τοῦ κέρας δὲ αὐτῷ τοῦ δεξιῦ μὲν ὁ Σειληνός, τοῦ εὐωνύμου δὲ ὁ Πάν ἡγούντο· λοχαγοὶ δὲ καὶ ταξίαρχοι σάτυροι ἐγκαθειστήκεσαν· καὶ τὸ μὲν σύνθημα ἦν ἅπασιν τὸ εὐοῖ. Εὐθύς δὲ τὰ τύμπανα ἐπαταγεῖτο καὶ τὰ κύμβαλα τὸ πολεμικὸν ἐσήμαινε καὶ τῶν σατύρων τις λαβὼν τὸ κέρας ἐπηύλει τὸ ὄρθιον καὶ ὁ τοῦ Σειληνοῦ ὄνος ἐνυάλιον τι ὠγκήσατο καὶ αἱ Μαινάδες σὺν ὀλολυγῇ ἐνεπήδησαν αὐτοῖς δράκοντας ὑπεζωσμένοι κακῶν τῶν θύρσων ἄκρων ἀπογυμνοῦσαι τὸν σίδηρον. Οἱ Ἴνδοι δὲ καὶ ἐλέφαντες αὐτῶν αὐτίκα

ἐγκλίναντες σὺν οὐδενὶ κόσμῳ ἔφευγον οὐδ' ἐντὸς βέλους γενέσθαι ὑπομείναντες, καὶ τέλος κατὰ κράτος ἐαλώκεσαν καὶ αἰχμάλωτοι ἀπήγοντο ὑπὸ τῶν τέως καταγελωμένων, ἔργῳ μαθόντες ὡς οὐκ ἔχρην ἀπὸ τῆς πρώτης ἀκοῆς καταφρονεῖν ξένων στρατοπέδων.

Luciano

177. La precoce ambizione di Temistocle governa la sua giovinezza e lo prepara agli impegni futuri

Λέγεται γὰρ οὕτω παράφορος πρὸς δόξαν εἶναι καὶ πράξεων μεγάλων ὑπὸ φιλοτιμίας ἐραστής, ὥστε, νέος ὢν ἔτι, τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένης καὶ τῆς Μιλτιάδου στρατηγίας διαβοηθείσης, σύννουσ ὀραῖσθαι τὰ πολλὰ πρὸς ἑαυτῶ καὶ τὰς νύκτας ἀγρυπνεῖν καὶ τοὺς πότους παραιτεῖσθαι τοὺς συνήθεις καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας καὶ θαυμάζοντας τὴν περὶ τὸν βίον μεταβολὴν ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἔφη τὸ Μιλτιάδου τρόπαιον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πέρας ὦντο τοῦ πολέμου τὴν ἐν Μαραθῶνι τῶν βαρβάρων ἦτταν εἶναι, Θεμιστοκλῆς δ' ἀρχὴν μειζόνων ἀγώνων, ἐφ' οὓς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἤλειφεν ἀεὶ καὶ τὴν πόλιν ἤσκει, πόρρωθεν ἤδη προσδοκῶν τὸ μέλλον.

Plutarco

178. Eventi miracolosi nella vita di Pindaro

Πίνδαρον δὲ ἡλικίαν ὄντα νεανίσκον καὶ ἰόντα ἐς Θεσπιάς ὥρα καύματος περὶ μεσοῦσαν μάλιστα ἡμέραν κόπος καὶ ὕπνος ἀπ' αὐτοῦ κατελάμβανεν. Ὁ μὲν δὴ ὡς εἶχε κατακλίνεται βραχὺ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ· μέλισσαι δὲ αὐτῶ καθεύδοντι προσεπέτοντό τε καὶ ἔπλασσον πρὸς τὰ χεῖλη τοῦ κηροῦ. Ἀρχὴ μὲν Πινδάρῳ ποιεῖν ᾄσματα ἐγένετο τοιαύτη· εὐδοκιμοῦντα δὲ αὐτὸν ἤδη ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐς πλεον δόξης ἤρην ἢ Πυθία ἀνειποῦσα Δελφοῖς, ὁπόσων ἀπήρχοντο¹ τῶ Ἀπόλλωνι μοῖραν καὶ Πινδάρῳ τὴν ἴσην ἀπάντων νέμειν. Λέγεται δὲ καὶ ὀνείρατος ὄψιν αὐτῶ γενέσθαι προήκοντι ἐς γῆρας· ἐπιστᾶσα ἢ Περσεφόνη οἷ² καθεύδοντι οὐκ ἔφασκεν ὑμνηθῆναι μόνη θεῶν ὑπὸ Πινδάρου, ποιήσειν μέντοι καὶ ἐς αὐτὴν ᾄσμα Πίνδαρον, ἐλθόντα ὡς αὐτήν³.

Pausania

1) "di quanti doni si offrivano". 2) = αὐτῶ. 3) Si tenga presente che Persefone è la signora dell' Averno.

**179. Eschilo curava ogni aspetto della rappresentazione delle sue tragedie:
dall'abbigliamento alla figurazione delle danze**

Αἰσχύλος δὲ οὐ μόνον ἐξεῦρε τὴν τῆς στολῆς εὐπρέπειαν καὶ σεμνότητα, ἦν ζηλώσαντες οἱ ἱεροφάνται καὶ δαδούχοι ἀμφιέννυνται, ἀλλὰ καὶ πολλὰ σχήματα ὀρχηστικὰ αὐτὸς ἐξευρίσκων ἀνεδίδου τοῖς χορευταῖς. Χαμαιλέων γοῦν πρῶτον αὐτὸν φησι σχηματῖσαι τοὺς χοροὺς ὀρχηστοδιδασκάλους οὐ χρησάμενον, ἀλλὰ καθ' αὐτὸν τοῖς χοροῖς τὰ σχήματα ποιῶντα τῶν ὀρχήσεων, καὶ ὅλως πᾶσαν τὴν τῆς τραγωδίας οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν περιῖσταν. Ὑπεκρίνετο γὰρ οὖν μετὰ τοῦ εἰκότος τὰ δράματα. Ἀριστοφάνης γοῦν (παρὰ δὲ τοῖς κωμικοῖς ἢ περὶ τῶν τραγικῶν ἀπόκειται πίστις) ποιεῖ αὐτὸν Αἰσχύλον λέγοντα·

Τοῖσι χοροῖς αὐτὸς τὰ σχήματ' ἐποίουν.

Καὶ πάλιν·

Τοὺς Φρύγας οἶδα θεωρῶν,
ὅτε τῷ Πριάμῳ συλλυζόμενοι τὸν παῖδ' ἤλθον
τεθνεῶτα,
πολλὰ τοιαυτὶ καὶ ταυτηὶ καὶ δεῦρο σχηματίσαντας¹.

Ateneo

- 1) Eschilo avrebbe detto ciò a proposito di una sua tragedia sui Frigi, non pervenutaci.

**180. Nessuno dei sofisti (con qualche riserva per Gorgia)
fece mai grossi guadagni**

Ὅλως μὲν οὖν οὐδείς εὐρεθήσεται τῶν καλουμένων σοφιστῶν πολλὰ χρήματα συλλεξάμενος, ἀλλ' οἱ μὲν ἐν ὀλίγοις, οἱ δ' ἐν πάνυ μετρίοις τὸν βίον διαγαγόντες. Ὁ δὲ πλεῖστα κτησάμενος ὧν ἡμεῖς μνημονεύομεν, Γοργίας ὁ Λεοντίνος, οὗτος διατρίψας μὲν περὶ Θετταλίαν, ὅτ' εὐδαιμονέστατοι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν, πλεῖστον δὲ χρόνον καὶ βιούς¹ καὶ περὶ τὸν χρηματισμὸν τοῦτον γενόμενος, πόλιν δ' οὐδεμίαν καταπαγίως οἰκήσας οὐδὲ περὶ τὰ κοινὰ δαπανηθεὶς οὐδ' εἰσφορὰν εἰσενεγκεῖν ἀναγκασθεὶς, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις οὔτε γυναικὰ γήμας οὔτε παῖδας ποιησάμενος, ἀλλ' ἀτελὴς γενόμενος καὶ ταύτης τῆς λειτουργίας τῆς ἐνδελεχεστάτης καὶ πολυτελεστάτης, τοσοῦτον προλαβὼν² πρὸς τὸ πλείω κτήσασθαι τῶν ἄλλων, χιλίους μόνους στατήρας κατέλιπεν.

Isocrate

- 2) Partic. dell'aor. III di βιώω. 2) "pur essendosi avvantaggiato tanto".

181. Politici compromessi da loro amici: accadde a Solone e ad Agesilao

Ὅργανα γὰρ οἱ φίλοι ζῶντα καὶ φρονοῦντα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν εἰσι, καὶ οὐ δεῖ συνολισθάνειν αὐτοῖς παραβαίνουσιν, ἀλλὰ προσέχειν ὅπως μηδ' ἀγνοοῦντων αὐτῶν ἐξαμαρτάνωσι. Τοῦτο γὰρ καὶ Σόλωνα κατήσχυνε καὶ διέβαλε πρὸς τοὺς πολίτας. Ἐπεὶ γάρ, ἐν νῶ λαβῶν τὰ ὀφλήματα κουφίσαι καὶ τὴν σεισάχθειαν – τοῦτο δ' ἦν ὑποκόρισμα χρεῶν ἀποκοπῆς – εἰσενεγκεῖν, ἐκοινώσατο τοῖς φίλοις. Οἱ δ' ἔργον ἀδικώτατον ἔπραξαν· ἐδανείσαντο γὰρ ὑποφθάσαντες¹ ἀργύριον πολὺ, καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον, εἰς φῶς τοῦ νόμου προαχθέντος, οἱ μὲν ἐφάνησαν οἰκίας τε λαμπράς καὶ γῆν συνεωνημένοι πολλήν, ἐξ ὧν ἐδανείσαντο χρημάτων, ὁ δὲ Σόλων αἰτίαν ἔσχε συναδικεῖν ἡδικημένος². Ἀγησίλαος δέ, περὶ τὰς τῶν φίλων σπουδὰς αὐτὸς γινόμενος ἀσθενέστατος καὶ ταπεινότατος, ὥσπερ ὁ Εὐριπίδου Πήγασος·

ἔπτηξ' ὑπέικων μᾶλλον, εἰ μᾶλλον θέλοι³,

καὶ ταῖς ἀτυχίαις προθυμότερον βοηθῶν τοῦ δέοντος, ἐδόκει συνεξομοιοῦσθαι ταῖς ἀδικίαις.

Plutarco

1) “prevenendo l'emissione del decreto”. 2) “lui che aveva invece subito l'ingiustizia” (degli amici disonesti). 3) Il sogg. sott. È: l'amico postulante.

ARTE E POESIA

182 . Alcune tradizioni sull'opera poetica di Esiodo

Βοιωτῶν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἐλικῶνα οἰκοῦντες παρελημμένα δόξῃ λέγουσιν ὡς ἄλλο Ἡσίοδος ποιῆσαι οὐδὲν ἢ τὰ Ἔργα· καὶ τούτων δὲ τὸ ἐς τὰς Μούσας ἀφαιροῦσι προοίμιον, ἀρχὴν τῆς ποιήσεως εἶναι τὸ ἐς τὰς Ἐριδας λέγοντες· καὶ μοι μόλυβδον ἐδείκνυσαν, ἔνθα ἢ πηγῇ¹, τὰ πολλὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου λελυμασμένον· ἐγγέγραπται δὲ αὐτῷ τὰ Ἔργα. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα² κεχωρισμένη τῆς προτέρας, ὡς πολὺν τινα ἐπῶν ὁ Ἡσίοδος ἀριθμὸν ποιήσειεν, ἐς γυναικῆς τε ἀδόμενα, ἃς μεγάλας ἐπονομάζουσιν Ἡοίας, καὶ Θεογονίαν τε καὶ ἐς τὸν μάντιν Μελάμποδα, καὶ ὡς Θησεὺς ἐς τὸν Ἄϊδην ὁμοῦ Πειρίθῳ καταβαίη, παραινέσεις τε Χείρωνος ἐπὶ διδασκαλία δὴ τῇ Ἀχιλλέως, καὶ ὅσα ἐπὶ Ἔργοις τε καὶ ἡμέραις. Οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτοι λέγουσι καὶ ὡς μαντικὴν Ἡσίοδος διδαχθεῖη παρὰ Ἀκαρνάνων· καὶ ἔστιν ἔπη μαντικά, ὅποσα ἐπελεξάμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐξηγήσεις ἐπὶ τέρασιν.

Pausania

- 1) Ἐν τῇ ἰσχυρῇ Ἰπποκρένῃ. 2) ὑπὸ τῆς Δόξῃ.

183 . La poesia in genere, ma principalmente quella di Omero, ha sempre educato i Greci più delle leggi

Βούλομαι δ' ὑμῖν καὶ τὸν Ὅμηρον παρασχέσθαι¹ ἐπαινῶν. Οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ὑμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον εἶναι ποιητὴν, ὥστε νόμον ἔθεντο καθ' ἑκάστην πενταετηρίδα τῶν Παναθηναίων μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψωδεῖσθαι τὰ ἔπη, ἐπίδειξιν ποιούμενοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων προσηροῦντο. Εἰκότως οἱ μὲν γὰρ νόμοι διὰ τὴν συντομίαν οὐ διδάσκουσιν, ἀλλ' ἐπιτάττουσιν ἃ δεῖ ποιεῖν, οἱ δὲ ποιηταί, μιμούμενοι τὸν ἀνθρώπινον βίον, τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων ἐκλεξάμενοι, μετὰ λόγου καὶ ἀποδείξεως τοὺς ἀνθρώπους συμπείθουσιν.

Licurgo

- 1) "citarvi".

184 . Due sofisti imbattibili nell'arte della parola!

Πάσσοφοι ἀτεχνῶς τῷ¹ γε, οὐδ' ἤδη πρὸ τοῦ ὅ τι εἶεν οἱ παγκρατισταί. Τούτω γὰρ ἔστον κομιδῇ παμμάχῳ, οὐ καθ' ἃ τῷ Ἀκαρνᾶνε ἐγενέσθη τῷ

παγκρατιαστὰ ἀδελφῶ· ἐκείνω μὲν γὰρ τῷ σώματι μόνον οἶώ τε μάχεσθαι, τούτω δὲ πρῶτον μὲν τῷ σώματι δεινοτάτω ἐστὸν καὶ μάχη πάντων κρατεῖν - ἐν ὅπλοις γὰρ αὐτῷ τε σοφῷ πάνυ μάχεσθαι, καὶ ἄλλον, ὃς ἂν διδῶ μισθόν, οἶώ τε ποιῆσαι - ἔπειτα τὴν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μάχην κρατίστῳ καὶ ἀγωνίσασθαι καὶ ἄλλον διδάξει λέγειν τε καὶ συγγράφεσθαι λόγους οἴους εἰς τὰ δικαστήρια. Πρὸ τοῦ μὲν οὖν ταῦτα δεινῶ ἤστην μόνον, νῦν δὲ τέλος ἐπιτεθήκατον παγκρατιαστικῆ τέχνη. Ἡ γὰρ ἦν λοιπὴ αὐτοῖν μάχη ἀργός, ταύτην νῦν ἐξείργασθον, ὥστε μὴδ' ἂν ἓνα αὐτοῖς οἶόν τ' εἶναι μὴδ' ἀντᾶραι· οὕτω δεινῶ γεγονάτων ἐν τοῖς λόγοις μάχεσθαί τε καὶ ἐξελέγχειν τὸ ἀεὶ λεγόμενον, ὁμοίως ἔάν τε ψεῦδος ἔάν τε ἀληθὲς ἦ.

Platone

1) Sono i due sofisti fratelli, Eutidèmo e Dionisodòro, accoppiati stabilmente nel passo, ricco perciò di ... duali.

185 . Nella poesia – imitazione della vita – come nella vita stessa, virtù e vizio non sono mai distinti nettamente

Ἐκεῖνο δ' οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις ὑπομνηστέον ἐστὶ τοὺς νέους ἐνδεικνύμενον αὐτοῖς, ὅτι μιμητικὴν ἢ ποιήσις ὑπόθεσιν ἔχουσα, κόσμῳ μὲν καὶ λαμπρότητι χρῆται περὶ τὰς ὑποκειμένας πράξεις καὶ τὰ ἦθη, τὴν δὲ ὁμοιότητα τοῦ ἀληθοῦς οὐ προλείπει, τῆς μιμήσεως ἐν τῷ πιθανῷ τὸν ἀγωγόν¹ ἐχούσης. Διὸ καὶ κακίας καὶ ἀρετῆς σημεία μεμιγμένα ταῖς πράξεσιν² ἢ μὴ παντάπασι τῆς ἀληθείας ὀλιγοῦσα μίμησις συνεκφέρει, ὥσπερ ἢ Ὀμήρου πολλὰ παντὶ τοῖς Στωϊκοῖς χαίρειν φράζουσα³, μῆτε τι φαῦλον ἀρετῆ προσεῖναι, μῆτε κακία χρηστὸν ἀξιοῦσιν⁴, ἀλλὰ πάντως μὲν ἐν πᾶσιν ἀμαρτωλὸν εἶναι τὸν ἀμαθῆ, περὶ πάντα δ' αὐτὸν κατορθοῦν τὸν ἀστεῖον⁵. Ταῦτα γὰρ ἐν ταῖς σχολαῖς ἀκούομεν. Ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ βίῳ τῶν πολλῶν κατ' Εὐριπίδην·

οὐκ ἂν γένοιτο χωρὶς ἐσθλὰ καὶ κακά,
ἀλλ' ἐστὶ τις σύγκρασις.

Plutarco

1) "la sua forza di attrazione". 2) Il dativo è retto dal συν- contenuto nel verbo che segue. 3) "che dimostra d'essere ben distante dagli Stoici" (lett.: "di dar l'addio agli ..."). 4) Dativo del participio, riferito a τοῖς Στωϊκοῖς. 5) "l'uomo colto".

186. Solo il vero sublime, nell'arte della parola, lascia un'impressione che non si cancella

Φύσει γὰρ πῶς ὑπὸ τᾶληθοῦς ὕψους ἐπαίρεται τε ἡμῶν ἢ ψυχὴ καὶ, γαῦρόν τι ἀνάστημα λαμβάνουσα, πληροῦται χαρᾶς καὶ μεγαλαυχίας, ὡς αὐτὴ γεννήσασα¹ ὅπερ ἤκουσεν. Ὅταν οὖν ὑπ' ἀνδρὸς ἔμφρονος καὶ ἐμπεύρου

λόγων πολλάκις ἀκούμενόν τι² πρὸς μεγαλοφροσύνην τὴν ψυχὴν μὴ συνδιατιθῆ μηδ' ἐγκαταλείπει τῇ διανοίᾳ πλεῖον τοῦ λεγομένου τὸ ἀναθεωρούμενον, πίπτει δ', ἂν εὖ τὸ συνεχές³ ἐπισκοπῆ, εἰς ἐπαύξησιν, οὐκ ἂν ἔτ' ἀληθὲς ὕψος εἶη, μέχρι μόνης τῆς ἀκοῆς σφζόμενον⁴. Τοῦτο γὰρ τῶ ὄντι μέγα, οὐ πολλὴ μὲν ἢ ἀναθεώρησις, δύσκολος δέ, μᾶλλον δ' ἀδύνατος ἢ κατεξανάστασις, ἰσχυρὰ δὲ ἢ μνήμη καὶ δυσεξάλειπτος.

Anonimo "Del sublime"

1) "come se fosse stata essa a generare". 2) "qualcosa che venga ascoltato dalla voce di (ὑπό)". 3) "l'insieme del pensiero". 4) "dato che il suo effetto persiste".

187. Quando è opportuna l'ampiezza e quando la brevità della frase

Γίνεται μὲν οὖν ποτε καὶ μακροῦ κώλου καιρός, οἷον ἐν τοῖς μεγέθεσιν, ὡς ὁ Πλάτων φησί, 'τὸ γὰρ δὴ πᾶν τόδε¹ τοτὲ μὲν αὐτὸς ὁ θεὸς πορευόμενον συμποδηγεῖ καὶ συγκυκλεῖ'. Σχεδὸν γὰρ τῶ μεγέθει τοῦ κώλου συνεξήρηται καὶ ὁ λόγος. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐξάμετρον ἠρώων τε ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ μήκους καὶ πρέπον ἠρώων, καὶ οὐκ ἂν τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα πρεπόντως τις γράψειεν τοῖς Ἀρχιλόχου βραχέσιν, οἷον 'ἀχνυμένη σκυτάλη' καὶ 'τίς σὰς παρήειρε φρένας'; οὐδὲ τοῖς Ἀνακρέοντος, ὡς τὸ 'φέρ' ὕδωρ, φέρ' οἶνον, ὦ παῖ· μεθύοντος γὰρ ὁ ῥυθμὸς ἀτεχνῶς γέροντος, οὐ μαχομένου ἠρώος. Μακροῦ μὲν δὴ κώλου καιρὸς γίγνοιτ' ἂν ποτε καὶ βραχέος, οἷον ἦτοι μικρὸν τι ἡμῶν λεγόντων, ὡς ὁ Ξενοφῶν φησιν, ὅτι ἀφίκοντο οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τὸν Τηλεβόαν ποταμόν· οὗτος δὲ ἦν μέγας μὲν οὐ, καλὸς δέ'. Τῇ γὰρ μικρότητι καὶ ἀποκοπῇ τοῦ ῥυθμοῦ συνανεφάνη καὶ ἡ μικρότης τοῦ ποταμοῦ καὶ χάρις· εἰ δὲ οὕτως ἐκτείνας αὐτὸ εἶπεν· 'οὗτος δὲ μεγέθει μὲν ἦν ἐλάττων τῶν πολλῶν, κάλλει δὲ ὑπερεβάλλετο πάντας', τοῦ πρέποντος ἀπετύγχανεν ἂν, καὶ ἐγίγνετο ὁ λεγόμενος ψυχρός.

Demetrio

1) "tutto questo universo".

PROFILI-FLASH

188. **Ciro si giova del tradimento della figlia del re nemico, ma non mantiene la promessa di sposarla**

Ἐφασαν δέ τινες καὶ τὴν Σαρδίων ἀκρόπολιν ὑπὸ Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἀλῶναι προδοῦσης τῆς Κροίσου θυγατρὸς Νακίδος. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπολιόρκει Σάρδεις Κῦρος καὶ οὐδὲν αὐτῷ εἰς ἄλωσιν τῆς πόλεως προὔβαινεν ἐν πολλῷ τε δέει ἦν, μὴ ἀθροισθὲν τὸ συμμαχικὸν τῷ Κροισῷ¹ διαλύσειεν αὐτῷ τὴν στρατιάν, τότε τὴν παρθένον ταύτην ἔχει λόγος² περὶ προδοσίας συνθεμένην τῷ Κύρῳ, εἰ κατὰ νόμους Περσῶν ἔξει γυναῖκα αὐτήν, κατὰ τὴν ἄκραν μηδενὸς φυλάσσοντος δι' ὀχυρότητα τοῦ χωρίου εἰσδέχεσθαι τοὺς πολεμίους, συνεργῶν αὐτῇ καὶ ἄλλων τινῶν γενομένων· τὸν μέντοι Κῦρον μὴ ἐπιτεδῶσαι αὐτῇ τὴν ὑπόσχεσιν.

Partenio

1) Dativo d'agente in dipendenza di ἀθροισθὲν. 2) "è fama", "si racconta".

189. **Ciro, un conquistatore dalla condotta magnanima e leale**

Ἐν δὲ τούτῳ προσάγουσι τῷ Κύρῳ τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους, τοὺς δὲ τινὰς καὶ τετρωμένους. Ὡς δὲ εἶδεν, εὐθύς λύειν μὲν ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους, ἰατροὺς καλέσας, θεραπεύειν ἐκέλευσεν· ἔπειτα δὲ ἔλεξε τοῖς Χαλδαίοις ὅτι ἦκοι οὔτε ἀπολέσαι ἐπιθυμῶν ἐκείνους οὔτε πολεμεῖν δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην βουλόμενος ποιῆσαι Ἀρμενίοις καὶ Χαλδαίοις. Πρὶν μὲν οὖν ἔχεσθαι τὰ ἄκρα¹, οἶδ' ὅτι οὐκ ἐδεισθε εἰρήνης· τὰ μὲν γὰρ ὑμέτερα ἀσφαλῶς εἶχε, τὰ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἤγετε καὶ ἐφέρετε· νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ ἐν οἴῳ ἐστέ. Ἐγὼ οὖν ἀφήμι ὑμᾶς οἴκαδε τοὺς εἰλημμένους, καὶ δίδωμι ὑμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις Χαλδαίοις βουλευσασθαι εἴτε βούλεσθε πολεμεῖν ἡμῖν εἴτε φίλοι εἶναι. Καὶ ἦν μὲν πόλεμον αἰρῆσθε, μηκέτι ἦκετε δεῦρο ἄνευ ὀπλων, εἰ σωφρονεῖτε· ἦν δὲ εἰρήνης δοκῆτε δεῖσθαι, ἄνευ ὀπλων ἦκετε· ὡς δὲ καλῶς ἔξει τὰ ὑμέτερα, ἦν φίλοι γένησθε, ἐμοὶ μελήσει. Ἀκούσαντες δὲ οἱ Χαλδαῖοι ταῦτα, πολλὰ μὲν ἐπαινέσαντες, πολλὰ δὲ δεξιωσάμενοι, ᾤκοντο οἴκαδε.

Senofonte

1) "prima che venissero da noi occupate le cime del monte". (È il monte dal quale i Caldei movevano a razzare i territori armeni.)

190. Alessandro dà un' esemplare lezione morale a due suoi adulatori

Ἀριστοβούλου μονομαχίαν γράψαντος Ἀλεξάνδρου καὶ Πύρου, καὶ ἀναγνόντος αὐτῶ τούτο μάλιστα τὸ χωρίον τῆς γραφῆς - ὤετο γὰρ χαριεῖσθαι τὰ μέγιστα τῶ βασιλεῖ, ἐπιψευδόμενος ἀριστείας τινὰς αὐτῶ καὶ ἀναπλάττων ἔργα μείζω τῆς ἀληθείας -, λαβὼν τὸ βιβλίον (πλέοντες δὲ ἐτύγγανον ἐν τῶ ποταμῶ Ὑδάσπη), Ἀλέξανδρος ἔρριψεν ἐπὶ κεφαλὴν¹ ἐς τὸ ὕδωρ ἐπειπών· Ἐὰν σὲ δὲ οὕτως ἐχρῆν², ὦ Ἀριστόβουλε, τοιαῦτα ὑπὲρ ἐμοῦ μονομαχοῦντα καὶ ἐλέφαντας ἐνὶ ἀκοντίῳ φονεύοντά· Καὶ ἔμελλέ γε οὕτως³ ἀγανακτήσειν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅς γε οὐδὲ τὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος τολμὰν ἠνέσχετο, ὑποσχομένου τὸν Ἄθων εἰκόνα ποιῆσειν αὐτοῦ καὶ μετακοσμήσειν τὸ ὄρος ἐς ὁμοιότητα τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ, κόλακα εὐθύς ἐπιγνοῦς τὸν ἄνθρωπον, οὐκέτ' οὐδ' ἐς τὰ ἄλλα ὁμοίως ἐχρῆτο.

Luciano

1) "direttamente". 2) "bisognava gettare anche te così" (nel fiume). L'infinito si ricava dalla frase precedente. 3) "fino a quel punto".

191. Sulla scorta di un aneddoto, l'autore mortifica aspramente un indotto che si dà le arie di cultore di libri

Δημήτριος δὲ ὁ Κυνικός, ἰδὼν ἐν Κορίνθῳ ἀπαίδευτόν τινα βιβλίον κάλλιστον ἀναγιγνώσκοντα, τὰς Βάκχας οἶμαι τοῦ Εὐριπίδου, κατὰ τὸν ἄγγελον δὲ ἦν τὸν διηγούμενον τὰ τοῦ Πενθέως πάθη καὶ τὸ τῆς Ἀγαύης ἔργον, ἀρπάσας διέσπασεν αὐτὸ εἰπών· Ἄμεινόν ἐστι τῶ Πενθεῖ ἅπαξ σπαραχθῆναι ὑπ' ἐμοῦ ἢ ὑπὸ σοῦ πολλάκις'. Ζητῶν δὲ αἰεὶ πρὸς ἐμαυτόν, οὐπῶ καὶ τήμερον εὐρεῖν δεδύνημαι τίνος ἔνεκα τὴν σπουδὴν ταύτην ἐσπούδακας περὶ τὴν ὦνὴν τῶν βιβλίων· ὠφελείας μὲν γὰρ ἢ χρείας¹ τῶν ἀπ' αὐτῶν οὐδ' ἂν οἰηθείη τις τῶν καὶ ἐπ' ἐλάχιστόν σε εἰδόντων, οὐ μᾶλλον ἢ φαλακρὸς ἂν τις πρῖαιτο κτένια ἢ κάτοπτρον ὁ τυφλὸς ἢ ὁ κωφὸς αὐλητὴν ἢ ὁ ἠπειρώτης κώπην ἢ ὁ κυβερνήτης ἄροτρον.

Luciano

1) I due genitivi dipendono anch'essi da ἔνεκα.

192. Timoteo: un generale equilibrato ed accorto, che mira ad acquistarsi la fiducia anche degli ex-nemici

Οὕτω δ' ἐσπούδαζεν περὶ τὸ μηδεμίαν τῶν πόλεων μηδὲ μικρὰν ὑποψίαν αὐτοῦ λαβεῖν ὡς ἐπιβουλεύοντος, ὥσθ', ὅποτε μέλλοι τινὰ παραπλεῖν τῶν μὴ τὰς συντάξεις διδουσῶν, πέμψας προηγόρευε τοῖς ἀρχουσιν, ἵνα μὴ, πρὸ τῶν λιμένων ἐξαίφνης ὀφθῆις, εἰς θόρυβον καὶ ταραχὴν αὐτοὺς καταστήσειεν. Εἰ δὲ τύχοι καθορμισθεὶς πρὸς τὴν χώραν, οὐκ ἂν ἐφήκε τοῖς στρατιώταις ἀρπάζειν καὶ κλέπτειν καὶ πορθεῖν τὰς οἰκίας, ἀλλὰ τοσαύτην εἶχεν

ἐπιμέλειαν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν γίγνεσθαι τοιοῦτον, ὅσῃν περ οἱ δεσπότηται τῶν χρημάτων· οὐ γὰρ τούτῳ προσεῖχε τὸν νοῦν, ὅπως ἐκ τῶν τοιούτων αὐτὸς εὐδοκίμησει παρὰ τοῖς στρατιώταις, ἀλλ' ὅπως ἢ πόλις παρὰ τοῖς Ἑλλησιν. Πρὸς δὲ τούτοις, τὰς δοριαλώτους τῶν πόλεων οὕτω πράως διώκει καὶ νομίμως, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τὰς συμμαχίδας, ἡγούμενος, εἰ τοιοῦτος ὢν φαίνοιτο περὶ τοὺς πολεμήσαντας, τὴν μεγίστην πίστιν ἔσσεσθαι δεδωκώς¹ ὡς οὐδέποτ' ἂν περὶ γε τοὺς ἄλλους ἐξαμαρτεῖν τολμήσειεν.

Isocrate

1) ἡγούμενος ... δεδωκώς: "convinto che, ... , avrebbe dato la massima garanzia".

193. Parla il fedele Artabazo: *Ciro ha natura regale che gli dà presso i sudditi l'ascendente di cui gode nell'alveare l'ape regina*

Βασιλεὺς γὰρ ἔμοιγε δοκεῖς σὺ φύσει πεφυκέναι οὐδὲν ἦττον ἢ ἐν τῇ σμήνῃ φυόμενος τῶν μελιττῶν ἡγεμῶν· ἐκείνῳ τε γὰρ αἰ μέλιται ἐκοῦσαι μὲν πείθονται, ὅπου δ' ἂν μένη, οὐδεμία ἐντεῦθεν ἀπέρχεται· ἐὰν δὲ ποι ἐξίῃ, οὐδεμία αὐτοῦ ἀπολείπεται. Οὕτω δεινὸς τις ἔρως αὐταῖς τοῦ ἄρχεσθαι ὑπ' ἐκείνου ἐγγίγνεται καὶ πρὸς σὲ δέ μοι δοκοῦσι παραπλησίως πως οἱ ἄνθρωποι φιλίως διακεῖσθαι. Καὶ γὰρ εἰς Πέρσας ὅτε παρ' ἡμῶν ἀπήεις, τίς Μήδων ἢ γέρων ἢ νέος σοῦ ἀπελείφθη τὸ μή σοι ἀκολουθεῖν, ἔστε Ἀστυάγης ἡμᾶς ἀπέτρεψεν¹; Ἐπειδὴ δ' ἐκ Περσῶν βοηθὸς ἡμῖν ὠρμήθης, σχεδὸν αὖ ἐωρῶμεν τοὺς φίλους σου πάντας ἐθελουσίους συνεπομένους. Ὅτε δ' αὖ τῆς δεῦρο στρατείας ἐπεθύμησας, πάντες σοι Μῆδοι ἐκόντες ἠκολούθησαν. Νῦν δ' αὖ οὕτως ἔχομεν ὡς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαρροῦμεν, ἄνευ δὲ σοῦ καὶ οἴκαδε ἀπιέναι φοβούμεθα.

Senofonte

1) "ci fece tornare indietro", in seguito all'avanzata degli Assiri.

194. Donna intrattabile Santippe? Perciò adatta quanto altra mai per mettere alla prova la capacità educativa di Socrate

Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν· Ἐν πολλοῖς μὲν, ὧ ἄνδρες, καὶ ἄλλοις δῆλον καὶ ἐν οἷς δ' ἢ παῖς ποιεῖ¹ ὅτι ἡ γυναικεία φύσις οὐδὲν χειρῶν τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὔσα τυγχάνει, ῥώμης δὲ καὶ ἰσχύος δεῖται. Ὅστε εἰ τις ὑμῶν γυναῖκα ἔχει, θαρρῶν διδασκέτω ὅ τι βούλοισ' ἂν αὐτῇ ἐπισταμένη χρῆσθαι². Καὶ ὁ Ἀντισθένης· Πῶς οὖν, ἔφη, ὧ Σώκρατες, οὕτω γιγνώσκων οὐ καὶ σὺ παιδεύεις Ξανθίππην, ἀλλὰ χρῆ γυναικὶ τῶν οὐσῶν, οἶμαι δὲ καὶ τῶν γεγενημένων καὶ τῶν ἐσομένων, χαλεπωτάτη; Ὅτι, ἔφη, ὁρῶ καὶ τοὺς ἵππικους βουλομένους γενέσθαι οὐ τοὺς εὐπειθεστάτους ἀλλὰ τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους κτωμένους. Νομίζουσι γὰρ, ἂν τοὺς τοιούτους δύνωνται κατέχειν, ῥαδίως τοῖς γε ἄλλοις ἵπποις χρῆσεσθαι. Καγὼ δὲ, βουλόμενος ἀνθρώποις χρῆσθαι καὶ ὁμιλεῖν, ταύτην κέκτημαι, εὖ εἰδὼς ὅτι, εἰ ταύτην ὑποίσω, ῥαδίως τοῖς γε ἄλλοις

ἅπασιν ἀνθρώποις συνέσομαι.' Καὶ οὗτος μὲν δὴ ὁ λόγος οὐκ ἀπὸ τοῦ σκοποῦ ἔδοξεν εἰρησθαι.

Senofonte

1) "dalle prove di bravura che questa ragazza compie". (Accompagnata dalla flautista, una danzatrice si sta esibendo in giochi di abilità.) 2) "che cosa vorrebbe fare di lei come esperta" (= che cosa vorrebbe che lei imparasse bene).

195. Con parole roventi Demostene segna sulla figura di Eschine il marchio del traditore, venduto a Filippo

Εἶτα σὺ φθέγγῃ καὶ βλέπειν εἰς τὰ τούτων¹ πρόσωπα τολμᾶς; Πότερ' οὐχ ἡγεῖ γινώσκεις αὐτοὺς ὅστις εἶ; Ἡ τοσοῦτον ὕπνον καὶ λήθην ἅπαντας ἔχειν, ὥστ' οὐ μεμνησθαι τοὺς λόγους οὐς ἐδημηγόρεις ἐν τῷ πολέμῳ, καταρῶμενος καὶ διομνύμενος μηδὲν εἶναι σοὶ καὶ Φιλίππῳ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐμὲ τὴν αἰτίαν σοι ταύτην ἐπάγειν τῆς ἰδίας ἐνεκ' ἔχθρας, οὐκ οὔσαν ἀληθῆ. Ὡς δ' ἀπηγγέλθη τάχισθ' ἢ μάχῃ², οὐδὲν τούτων φροντίσας, εὐθύς ὠμολόγεις καὶ προσεποιῶ φίλιαν καὶ ξενίαν εἶναι σοὶ πρὸς αὐτόν, τῇ μισθαρνία ταῦτα μετατιθέμενος τὰ ὀνόματα· ἐκ ποίας γὰρ ἴσης ἢ δικαίας προφάσεως Αἰσχίνῃ τῷ Γλαυκοθέας τῆς τυμπανιστρίας ξένος ἢ φίλος ἢ γνώριμος ἦν Φίλιππος; Ἐγὼ μὲν οὐχ ὀρῶ, ἀλλ' ἐμισθώθης ἐπὶ τῷ τὰ τουτωνὶ συμφέροντα διαφθείρειν. Ἀλλ' ὅμως οὕτω φανερῶς αὐτὸς εἰλημμένος προδότης καὶ κατὰ σαυτοῦ μηνυτῆς ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν γεγονώς, ἐμοὶ λοιδορεῖ καὶ ὀνειδίζει ταῦτα, ὧν πάντα μᾶλλον αἰτίους εὐρήσεις.

Demostene

1) degli Ateniesi, lì presenti. 2) È la battaglia di Cheronea.

196. Alcuni tratti della personalità di Focione, esempio di rigore e intransigenza estremi

Φωκίων ὁ Ἀθηναῖος ὑπ' οὐδενὸς οὔτε γελῶν ὤφθη οὔτε δακρῶν.

Μαντείας δὲ γενομένης Ἀθηναίους, ὡς εἶς ἐστὶν ἀνὴρ ἐν τῇ πόλει ταῖς πάντων ἐναντιούμενος γνώμαις, καὶ τῶν Ἀθηναίων ζητεῖν κελεύοντων, ὅστις ἐστί, καὶ βοῶντων, Φωκίων ἑαυτὸν ἔφησε τοῦτον εἶναι· μόνῳ γὰρ αὐτῷ μηδὲν ἀρέσκειν ὧν οἱ πολλοὶ πράττουσι καὶ λέγουσιν.

Ἀλεξάνδρου δὲ τοῦ βασιλέως ἑκατὸν τάλαντα δωρεὰν αὐτῷ πέμψαντος, ἠρώτησε τοὺς κομίζοντας, τί δήποτε, πολλῶν ὄντων Ἀθηναίων, αὐτῷ μόνῳ ταῦτα δίδωσιν Ἀλέξανδρος· εἰπόντων δὲ ἐκείνων, ὡς μόνον αὐτὸν ἡγεῖται καλὸν κάγαθὸν εἶναι· Ὁκοῦν, ἔφη, ἑασάτω με καὶ δοκεῖν καὶ εἶναι τοιοῦτον'.

Ἦδη δὲ τῆς κύλικος¹) αὐτῷ προσφερομένης, ἐρωτηθεὶς, εἴ τι λέγει πρὸς τὸν υἱόν· Ἐγὼ σε, εἶπεν, ἐντέλλομαι καὶ παρακαλῶ μηδὲν Ἀθηναίους μνησικακεῖν’.

Plutarco

1) “la coppa (con la cicuta)”.

197. Focione affronta con nobile austerità, insieme con i suoi, l'avversione del popolo al suo pacifismo e la condanna a morte

Ὡς δὲ τοῖς ἀπολογουμένοις ὁ καιρὸς παρεδόθη τῆς ἀπολογίας, ὁ μὲν Φωκίων ἤρξατο ποιεῖσθαι τὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον, τὸ δὲ πλῆθος τοῖς θορύβοις ἐξέσεισε τὴν ἀπολογίαν, ὥστ’ εἰς πολλὴν ἀπορίαν παραγενέσθαι τοὺς ἀπολογουμένους. Λήξαντος δὲ τοῦ θορύβου, πάλιν ὁ μὲν Φωκίων ἀπελογεῖτο, ὁ δὲ ὄχλος κατεβόα καὶ τὴν φωνὴν τοῦ κινδυνεύοντος ἐκώλυεν ἐξακούεσθαι. Τέλος δέ, ἀπογνοὺς τὴν σωτηρίαν, ἀνεβόησε, δεόμενος αὐτοῦ μὲν καταψηφίσασθαι τὸν θάνατον, τῶν δ’ ἄλλων φεΐδεσθαι. Τὸ δ’ ἔσχατον, πανδήμῳ φωνῇ καταχειροτονηθέντες, εἰς τὸ δεσμωτήριον ἤγοντο τὴν ἐπὶ θανάτῳ¹). Συνηκολούθουν δὲ αὐτοῖς πολλοὶ τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν ὀδυρόμενοι καὶ συμπάσχοντες ἐπὶ τῷ μεγέθει τῶν ἀτυχημάτων. Διὰ δὲ τῆς τοῦ κωνείου πόσεως κατὰ τὸ πάτριον ἔθος τὸν βίον καταλύσαντες, ἐρρίφησαν ἄταφοι πάντες ἐκ τῶν τῆς Ἀττικῆς ὄρων. Ὁ δ’ οὖν Φωκίων καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ διαβληθέντες ταύτην ἔσχον τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν.

Diodoro Siculo

1) Si sottintende ζημίαν: “per l'esecuzione della condanna capitale”.

ASPETTI DEL PENSIERO

198. Attacco frontale di un sofista alla filosofia coltivata da Socrate: un'arte che rende pericolosamente inetti alla vita pratica

Καίτοι, ὦ φίλε Σώκρατες, - καί μοι μηδέν ἀχθεσθῆς· εὐνοία γὰρ ἐρῶ τῆ σῆ - οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγὼ σὲ οἶμαι ἔχειν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; νῦν γὰρ εἴ τις, σοῦ λαβόμενος ἢ ἄλλου ὅτουοῦν τῶν τοιούτων, εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαγάγοι, φάσκων ἀδικεῖν μηδὲν ἀδικοῦντα, οἷσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅ τι χρήσιμο σαυτῷ¹, ἀλλ' ἰλλιγιῶης ἂν καὶ χασμῶ οὐκ ἔχων ὅ τι εἴποις, καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβάς, κατηγοροῦ τυχῶν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν, εἰ βούλοιο² θανάτου σοι τιμᾶσθαι. Καίτοι, πῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν, ὦ Σώκρατες, εἴ τις εὐφυῆ λαβοῦσα τέχνη φῶτα ἔθηκε χεῖρονα, μήτε αὐτὸν αὐτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μήδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων μήτε ἑαυτὸν μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλαῶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν, ἀτεχνῶς δὲ ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει;

Platone

1) "non sapresti come risolverti". 2) "egli", l'accusatore.

199. Un'indagine psicologica sulle cause che generano la misantropia

Ἡ γὰρ μισανθρωπία ἐνδύεται ἐκ τοῦ σφόδρα τινὶ πιστεῦσαι ἄνευ τέχνης¹, καὶ ἠγήσασθαι² παντάπασί τε ἀληθῆ εἶναι καὶ ὑγιῆ καὶ πιστὸν τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ὀλίγον ὕστερον εὐρεῖν τοῦτον πονηρὸν τε καὶ ἄπιστον, καὶ αὐθις ἕτερον· καὶ ὅταν τοῦτο πολλάκις πάθῃ τις καὶ ὑπὸ τούτων μάλιστα οὖς ἂν ἠγήσαιο οἰκειοτάτους τε καὶ ἔταιροτάτους, τελευτῶν δὴ θαμὰ προσκρούων μισεῖ τε πάντας καὶ ἠγεῖται οὐδενὸς οὐδὲν ὑγιᾶς εἶναι τὸ παράπαν. Ἥ οὐκ ἦσθησαι σύ πω τοῦτο γιγνόμενον;

Πάνυ γε, ἦν δ' ἐγώ.

Οὐκοῦν, ἦ δ' ὅς, αἰσχρὸν, καὶ δῆλον ὅτι ἄνευ τέχνης τῆς περὶ τὰνθρώπεια ὁ τοιοῦτος χρῆσθαι ἐπεχείρει τοῖς ἀνθρώποις; εἰ γὰρ που μετὰ τέχνης ἐχρήτο, ὥσπερ ἔχει οὕτως ἂν ἠγήσατο, τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ πονηροὺς σφόδρα ὀλίγους εἶναι ἑκατέρους, τοὺς δὲ μεταξὺ πλείστους.

Platone

1) "senza esperienze (di cose umane)". È chiarito più giù da ἄνευ τέχνης τῆς περὶ τὰνθρώπεια.
2) È sottinteso ἐκ τοῦ, come al successivo εὐρεῖν.

200. Come si può giungere ad una retta definizione di democrazia ed oligarchia

Οὐ δεῖ δὲ τιθέναι δημοκρατίαν, καθάπερ εἰώθασι τινες νῦν, ἀπλῶς οὕτως, ὅπου κύριον τὸ πλῆθος (καὶ γὰρ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ πανταχοῦ τὸ πλεόν μέρος κύριον), οὐδ' ὀλιγαρχίαν, ὅπου κύριοι τῆς πολιτείας ὀλίγοι. Εἰ γὰρ εἶψαν οἱ πάντες χίλιοι καὶ τριακόσιοι, καὶ τούτων οἱ χίλιοι πλούσιοι, καὶ μὴ μεταδιδοῖεν ἀρχῆς τοῖς τριακοσίοις καὶ πένησιν ἐλευθερίοις οὔσι καὶ τᾶλλα ὁμοίοις, οὐδεὶς ἂν φαίη δημοκρατεῖσθαι τούτους. Ὅμοίως δὲ καὶ εἰ πένητες μὲν ὀλίγοι εἶεν, κρείττους δὲ τῶν εὐπόρων πλειόνων ὄντων, οὐδεὶς ἂν ὀλιγαρχίαν προσαγορεύσειεν οὐδὲ τὴν τοιαύτην, εἰ τοῖς ἄλλοις οὔσι πλουσίοις μὴ μετεῖη τῶν τιμῶν. Μᾶλλον τοίνυν λεκτέον ὅτι δῆμος μὲν ἐστὶν ὅταν οἱ ἐλεύθεροι κύριοι ᾖσιν, ὀλιγαρχία δὲ ὅταν οἱ πλούσιοι, ἀλλὰ συμβαίνει τοὺς μὲν πλείους εἶναι τοὺς δ' ὀλίγους, ἐλεύθεροι μὲν γὰρ πολλοί, πλούσιοι δ' ὀλίγοι.

Aristotele

201. Il dissidio tra democrazia ed oligarchia è profondo e non può esserci tra esse salda amicizia

Ὅρατε δὲ κἀκεῖνο, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅτι πολλοὺς ὑμεῖς πολέμους πεπολεμήκατε καὶ πρὸς δημοκρατίας καὶ πρὸς ὀλιγαρχίας. Καὶ τοῦτο μὲν ἴστε καὶ αὐτοὶ ἄλλ' ὑπὲρ ᾧ¹ πρὸς ἑκατέρους ἔσθ' ὑμῖν ὁ πόλεμος, τοῦτ' ἴσως ὑμῶν οὐδεὶς λογίζεται. Ὑπὲρ τίνων οὖν ἐστίν; πρὸς μὲν τοὺς δῆμους ἢ περὶ τῶν ἰδίων ἐγκλημάτων, οὐ δυνηθέντων δημοσίᾳ διαλύσασθαι ταῦτα, ἢ περὶ γῆς μέρους ἢ ὄρων ἢ φιλονικίας ἢ τῆς ἡγεμονίας· πρὸς δὲ τὰς ὀλιγαρχίας ὑπὲρ μὲν τούτων οὐδενός, ὑπὲρ δὲ τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας· ὥστ' ἔγωγε οὐκ ἂν ὀκνήσαιμ' εἰπεῖν μᾶλλον ἡγεῖσθαι συμφέρειν δημοκρατουμένους τοὺς Ἕλληνας ἅπαντας πολεμεῖν ὑμῖν ἢ ὀλιγαρχουμένους φίλους εἶναι. Πρὸς μὲν γὰρ ἐλευθέρους ὄντας οὐ χαλεπῶς ἂν εἰρήνην ὑμᾶς ποιήσασθαι νομίζω, ὁπότε βουλευθείητε, πρὸς δὲ ὀλιγαρχουμένους οὐδὲ τὴν φιλίαν ἀσφαλῆ νομίζω· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅπως ὀλίγοι πολλοῖς, καὶ ζητοῦντες ἄρχειν², τοῖς μετ' ἰσηγορίαν ζῆν ἡρημένοις εὖνοι γένοιτ' ἄν.

Demostene

1) "per quali motivi". Il pronome è neutro. 2) "e che cercano di dominare". È riferito ad ὀλίγοι.

202. L'anima di una città è la sua costituzione politica, ma sono i cittadini stessi che debbono preservarla dalla corruzione

Ἔστι γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἕτερον ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν ὅσην περὶ ἐν σώματι φρόνησις. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ βουλευομένη περὶ ἅπαντων καὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ διαφυλάττουσα, τὰς δὲ συμφορὰς διαφεύγουσα. Ταύτη καὶ

τοὺς νόμους καὶ τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς ἰδιώτας ἀναγκαῖόν ἐστιν ὁμοιοῦσθαι καὶ πράττειν οὕτως ἑκάστους, οἷαν περ ταύτην ἂν ἔχουσιν¹. Ἦς ἡμεῖς διεφθαρμένης οὐδὲν φροντίζομεν, οὐδὲ σκοποῦμεν ὅπως ἐπανορθώσομεν αὐτήν· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἐργαστηρίων καθίζοντες κατηγοροῦμεν τῶν καθεστώτων καὶ λέγομεν ὡς οὐδέποτ' ἐν δημοκρατία κάκιον ἐπολιτεύθημεν, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ ταῖς διανοίαις αἷς ἔχομεν μᾶλλον αὐτὴν ἀγαπῶμεν τῆς ἀπὸ τῶν προγόνων καταλειφθείσης.

Isocrate

1) "secondo questa costituzione che essi hanno".

203. Il processo della conoscenza secondo gli Stoici

Οἱ Στωϊκοὶ φασιν· ὅταν γεννηθῆ ὁ ἄνθρωπος, ἔχει τὸ ἡγεμονικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ὥσπερ χάρτης, ἐνεργῶν εἰς ἀπογραφὴν. Εἰς τοῦτο μίαν ἐκάστην τῶν ἐννοιῶν ἐναπογράφεται. Πρῶτος δὲ ὁ τῆς ἀναγραφῆς τρόπος, ὁ διὰ τῶν αἰσθήσεων· αἰσθανόμενοι γὰρ τινος, οἷον λευκοῦ, ἀπελθόντος αὐτοῦ μνήμην ἔχουσιν· ὅταν δὲ ὁμοειδεῖς πολλὰ μνημαὶ γένωνται, τότε φασὶν ἔχειν ἐμπειρία· ἐμπειρία γὰρ ἐστὶ τὸ τῶν ὁμοειδῶν πλῆθος. Τῶν δὲ ἐννοιῶν αἱ μὲν φυσικαὶ γίνονται κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους καὶ ἀνεπιτεχνήτως· αἱ δ' ἤδη δι' ἡμετέρας διδασκαλίας καὶ ἐπιμελείας· αὗται μὲν οὖν ἐννοιαὶ καλοῦνται μόναι, ἐκεῖναι δὲ καὶ προλήψεις. Ὁ δὲ λόγος, καθ' ὃν προσαγορευόμεθα λογικοί, ἐκ τῶν προλήψεων συμπληροῦσθαι λέγεται, κατὰ τὴν πρῶτην ἐβδομάδα.

Plutarco

204. Sintesi dell'atomismo epicureo

Ἐπίκουρος Νεοκλέους Ἀθηναῖος, κατὰ Δημόκριτον φιλοσοφήσας, ἔφη τὰς ἀρχὰς τῶν ὄντων, σώματα λόγῳ θεωρητά, ἀμέτοχα κενοῦ, ἀγέννητα, ἀΐδια, ἀφθαρτα, οὔτε θραυσθῆναι δυνάμενα, οὔτε διαπλασμὸν ἐκ τῶν μερῶν λαβεῖν, οὔτ' ἀλλοιωθῆναι· εἶναι δ' αὐτὰ λόγῳ θεωρητά· ταῦτα μόντοι κινεῖσθαι ἐν τῷ κενῷ καὶ διὰ τοῦ κενοῦ· εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κενὸν ἄπειρον, καὶ τὰ σώματα ἄπειρα. Συμβεβηκέναι δὲ τοῖς σώμασι τρία ταῦτα, σχῆμα, μέγεθος, βάρος. Δημόκριτος μὲν γὰρ ἔλεγε δύο, μέγεθος τε καὶ σχῆμα· ὁ δὲ Ἐπίκουρος τούτοις καὶ τρίτον, τὸ βάρος, ἐπέθηκεν· ἀνάγκη γὰρ, φησί, κινεῖσθαι τὰ σώματα τῇ τοῦ βάρους πληγῇ· ἐπεὶ οὐ κινήσεται. Εἶναι δὲ τὰ σχήματα τῶν ἀτόμων ἀπερίληπτα οὐκ ἄπειρα· μὴ γὰρ εἶναι μήτ' ἀγκιστροειδῆ, μήτε τριαινοειδῆ, μήτε κρικόειδῆ· ταῦτα γὰρ τὰ σχήματα εὐθραυστά ἐστίν· αἱ δ' ἄτομοι, ἀπαθεῖς, ἄθραυστοι, ἴδια δ' ἔχειν σχήματα λόγῳ θεωρετά.

Plutarco

**205. L'anima torna all'amore puro di Dio come fanciulla
delusa all'affetto del padre**

Ἐρᾶ οὖν κατὰ φύσιν ἔχουσα¹ ψυχὴ θεοῦ, ἐνωθῆναι θέλουσα, ὡσπερ παρθένος καλοῦ πατρὸς καλὸν ἔρωτα², ὅταν δὲ εἰς γένεσιν ἐλθοῦσα³ οἷον μνηστείας ἀπατηθῆ, ἄλλον ἀλλαξαμένη θνητὸν ἔρωτα, ἐρημίᾳ πατρὸς ὑβρίζεται· μισήσασα δὲ πάλιν τὰς ἐνταῦθα ὑβρεις καὶ ἀγνεύσασα τῶν τῆδε πρὸς τὸν πατέρα αὐθις στελλομένη, εὐπαθεῖ. Καὶ οἷς μὲν ἀγνωστόν ἐστι τὸ πάθημα τοῦτο, ἐντεῦθεν ἐνθυμείσθω ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα ἐρώτων οἷόν ἐστι τυχεῖν ὧν⁴ τις μάλιστα ἐρᾶ, καὶ ὅτι ταῦτα μὲν τὰ ἐρώμενα θνητὰ καὶ βλαβερὰ καὶ εἰδώλων ἔρωτες⁵ καὶ μεταπίπτει, ὅτι οὐκ ἦν τὸ ὄντως ἐρώμενον, οὐδὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν, οὐδ' ὃ ζητοῦμεν. Ἐκεῖ δὲ τὸ ἀληθινὸν ἐρώμενον, ᾧ ἔστι καὶ συνεῖναι μεταλαβόντα αὐτοῦ καὶ ὄντως ἔχοντα, οὐ περιπτυσσόμενον σαρκὶν ἔξωθεν.

Plotino

1) "per sua propria natura". 2) "di onesto amore". 3) Già la similitudine è fusa nel concetto che vuol significare: quindi il soggetto, di qui in avanti, più che παρθένος è ψυχή. 4) "che cosa è mai trovare quel che". Il plurale enfaticamente indica Dio. 5) "seducenti fantasmi".

1. Eracle supera la prima delle dodici gare, abbattendo il leone nemeo (Apollodoro)
2. Un'isola disabitata, consacrata ad Achille (Arriano)
3. Artemide sottrae Ifigenia al sacrificio e la rende immortale (Antonino Liberale)
4. Intervista ad Omero, tra i beati sulla luna (Luciano)
5. Il taglialegna onesto e quello imbrogliatore (Esopo)
6. Il racconto del cavallo di Troia riveduto e corretto (Palèfato)
7. Zeus ed Era: coniugi in crisi riappacificati con un'astuzia (Pausania)
8. A Gerione furono attribuite tre teste per un equivoco (Palèfato)
9. Il diluvio nella tradizione mitica (Apollodoro)
10. Un'imprudente gara di danza di pastorelli ... con le Ninfe (Antonino Liberale)
11. La lezione ... vendicativa di un ladruncolo (Esopo)
12. Dai doni sacrileghi di un amante, distruzione e morte (Partenio)
13. Latona punisce l'ostilità di alcuni bovini trasformandoli in rane (Antonino Liberale)
14. Festeggiato come salvatore dalle popolazioni del Lazio, Eracle banchetta col popolo e procura nuove terre ai regnanti (Dionigi di Alicarnasso)
15. In uno scenario religioso, l'esplosione di una passione torbida (Eliodoro)
16. Tèseo e Pirèto: nascita di un'amicizia (Plutarco)
17. Una visita a Protagora deve superare l'ostacolo del portinaio (Platone)

18. Ciassare offre a Ciro la mano della figlia e un regno come dote (Senofonte)
19. La potestà paterna sui figli secondo i legislatori greci (Dionigi di Alicarnasso)
20. Compianto e usanze degli Spartani alla morte dei loro re (Erodoto)
21. Una lunga festa in mare di uomini e donne (Erodoto)
22. Vita e costumi degli Arabi Nabatei (Diodoro Siculo)
23. Usanze e aspetti di vita del mondo omerico (Ateneo)
24. L'onore in cui sono tenuti i sapienti in India (Arriano)
25. Il culto della danza a Sparta, radicato nel costume guerriero della città (Luciano)
26. Severità delle leggi soloniane nei confronti delle donne adultere, dei seduttori e dei loro complici (Eschine)
27. Una città vagheggiata a misura dei cittadini (Luciano)

28. L'oratore presenta ai giudici i propri figli: i quali, come la patria e le altre cose care, mai egli avrebbe potuto tradire per Filippo (Eschine)
29. Padri che si preoccupano dell'educazione dei loro figli
(Platone)
30. Nel paese delle Amazzoni: gli uomini in casa, le donne a combattere e a governare
(Diodoro Siculo)
31. Non sono credibili i racconti sulla vita delle Amazzoni
(Strabone)
32. La costituzione cretese e quella spartana messe a confronto
(Aristotele)
33. In una visione sociale della ?????, a questa spetta anche l'educazione dei fanciulli
(Aristotele)

LA RELIGIONE

pag. 18

34. Un luogo suggestivo, sacro alle Ninfe (Longo Sofista)
35. Olimpia: luogo di incontro di gare ginniche e di religiosità popolare
(Strabone)
36. Un'invocazione di Pausania alla dea Era seguita da presagi favorevoli
(Erodoto)
37. Atena e Poseidone si contendono il patronato dell'Attica
(Apollodoro)
38. Una beffa di due giovani messeni provoca l'avversione dei Dioscuri al loro popolo
(Pausania)
39. Da un saccheggio che devasta l'isola di Delo esce salva la statua di Apollo
(Pausania)
40. Un antico vaticinio aveva annunciato quanto sarebbe avvenuto dopo la battaglia di Salamina
(Erodoto)
41. Gli Egiziani debbono a Busiride la loro eccellenza morale e religiosa
(Isocrate)
42. Un ex servo di Pitagora, reso compartecipe del regno dal re dei Geti, viene infine considerato dio
(Strabone)
43. Il rituale con cui gli Albanesi d'Asia sacrificano a Selene
(Strabone)
44. Miracolosamente Alessandro venne guidato al santuario di Ammone
(Arriano)

45. I popoli, come pure gli dei, vanno distinti in due categorie: i benefattori e gli altri (Isocrate)
46. Con quale criterio Crono stabilì chi dovesse governare i popoli (Platone)
47. Personaggi illustri, vittime dell'intolleranza religiosa degli Ateniesi (Giuseppe Flavio)
48. La concezione politica e l'idea di Dio in Mosè (Giuseppe Flavio)
49. La vera fede è lotta che può conoscere la caduta, ma non la resa (Giovanni Crisostomo)
50. È nella fiducia in Dio la vera ricchezza dell'uomo (Giovanni Crisostomo)
51. Il monastero è come un'immagine di paradiso in terra (Giovanni Crisostomo)
52. In un'anima pura si rivela chiaramente l'essenza divina dell'uomo (Plotino)
53. Una nuova interpretazione del "folle amore" di Apollo per Dafne (Giovanni Crisostomo)

IN TRIBUNALE

pag. 27

54. Sia rispettata l'uguaglianza dei cittadini dinanzi alla legge (Isocrate)
55. Incaricato di trascrivere le leggi di Solone, ci mise del suo, manipolandole (Lisia)
56. Un vile opportunista, smascherato a dovere (Iperide)
57. Con la protesta un soldato s'era venuto a trovare nei guai (Lisia)
58. Richiamo ai meriti patriottici e politici dei propri familiari (Lisia)
59. Non merita pietà chi approfittò delle sventure della patria per depredare i deboli (Lisia)
60. Una dura condanna degli imputati – rei confessi – avrà l'effetto d'essere anche esemplare (Lisia)
61. A giudizio un politico corrotto, che suscita l'intransigenza, oltre che lo sdegno, dell'accusatore (Lisia)
62. Rievocato dinanzi ai giudici il momento in cui, per mezzo di Teràmene, Sparta annuncia il suo Diktat (Lisia)

63. Una perfida trama, sventata con abilità, trova in tribunale la conclusione a sorpresa
(Isocrate)
64. Un episodio di teppismo, raccontato dalla vittima come in cronaca
(Demostene)
65. Perché nei processi l'accusatore si trova in vantaggio rispetto all'imputato
(Iperide)
66. Sono quelle dei potenti le colpe più gravi
(Iperide)
67. Un povero e un ricco di fronte: la vittima e il prepotente
(Demostene)

LA PAROLA

pag. 33

68. Dall'errata interpretazione di una parola nacque la credenza che le statue di Dedalo camminassero
(Palèfato)
69. Il mito della cetra prodigiosa di Orfeo: un equivoco derivante da un'espressione verbale
(Palèfato)
70. Un'allocuzione ai soldati, per prepararli ad affrontare una situazione difficile
(Senofonte)
71. L'arte della parola, come l'abilità agonistica, va adoperata solo nelle circostanze opportune
(Platone)
72. L'abile discorso da solo, per la concezione spartana, non basta a fare il valente oratore
(Eschine)
73. Alla presenza di Filippo Demostene perde improvvisamente la parola
(Eschine)
74. Discorso ai soldati dopo una sconfitta e in attesa di una battaglia navale decisiva
(Tucidide)
75. Un vescovo ai sacerdoti, perché siano pronti ad affrontare combattimenti di genere diverso con nemici diversi
(Giovanni Crisostomo)
76. È la parola che ci distingue dagli altri animali e che ha consentito all'umanità di elevarsi
(Isocrate)

77. Il giovane Eracle risolve ... sbrigativamente
un contrasto col suo maestro di cetra
(Apollodoro)
78. Divenuto insanabile, il dissidio tra Cesare e Pompeo
spinge le due parti alla preparazione del conflitto armato
(Appiano)
79. Cesare Ottaviano dall'ostilità del senato viene indotto
a riconciliarsi con il rivale Antonio
(Appiano)
80. Lepido ha salva la vita, ma è costretto a deporre
il suo potere politico ai piedi di Cesare Ottaviano
(Appiano)
81. Teràmene denuncia gli eccessi dell'oligarchia,
difendendosi dalle accuse di Crizia
(Senofonte)
82. Assicuratisi la complicità degli altri oligarchi
e il sostegno delle armi, Crizia condanna a morte il moderato Teràmene
(Senofonte)
83. Due filosofi a confronto: qui Socrate
usa con l'antagonista Protagora il fioretto dell'ironia
(Platone)
84. Con mordacità Demostene mette a nudo
lo spirito di rinuncia e l'inerzia dei suoi concittadini
(Demostene)
85. Perduta la battaglia giudiziaria contro il riconoscimento degli onori
a Demostene, Eschine è costretto alla vita dell'esule
(Plutarco)
86. La franchezza coraggiosa di Demade prigioniero fustiga
l'insolenza di Filippo, il quale ammirandolo gli concede libertà ed onori
(Diodoro Siculo)
87. Ostilità e calunnie, nella corte di Dionigi, investono Dione e Platone
(Plutarco)
88. In una situazione a loro favorevole, i Cartaginesi
finiscono con l'essere danneggiati dalla rivalità tra generali
(Polibio)
- In terra di Galilea, complotto degli Ebrei contro il loro capo
Giuseppe Flavio, accusato di tradimento
(Giuseppe Flavio)

90. Con accortezza Ciro il vecchio ottiene che gli Ircani si uniscano a lui gioiosamente
(Senofonte)
91. Con molta abilità una donna riesce a farsi affidare la satrapia dell'Eolia, già tenuta dal marito defunto
(Senofonte)
92. Inviati come ambasciatori di pace a Filippo, due attori sono trattati sbrigativamente con perfida astuzia dal re macedone
(Anonimo)
93. Neanche la minaccia dell'invasione persiana è sufficiente agli Eretriesi per raggiungere la concordia
(Erodoto)
94. Ricorrendo alle minacce, Temistocle estorce danaro agli abitanti di alcune isole
(Erodoto)
95. Perduto il potere, dopo alcuni anni Pisistrato lo riacquista in virtù di una strana invenzione
(Aristotele)
96. Abbattuto il dominio dei Pisistratidi, in Atene la democrazia si ricostituisce fra contrasti e difficoltà
(Aristotele)
97. In un'atmosfera infuocata da odi e risentimenti, l'assemblea popolare ateniese processa gli strateghi delle Arginuse
(Senofonte)
98. Per scuotere i suoi concittadini dall'inerzia, che li rende succubi dell'iniziativa militare di Filippo, l'oratore usa la sferza del sarcasmo
(Demostene)
99. Attraversato il Rodano, Annibale riceve i capi dei Galli nella pianura padana
(Polibio)
100. I Romani, sconfitto Antioco, adottando una politica di moderazione nell'Asia Minore, tentano di avviare i Cappadoci alla libertà
(Strabone)
101. È di breve durata, a Siracusa, l'esperienza del **πεταλισμός**, inventato ad imitazione dell'ostracismo ateniese
(Diodoro Siculo)
102. Dalla pace di Antàlcida (387), predisposta dal re di Persia, è Sparta la sola a trarre profitto e prestigio
(Senofonte)
103. La democrazia ateniese si sbanda e apre la via al regime dei trenta tiranni
(Aristotele)

104. Prima di ingaggiare la lotta con Sparta,
dinanzi a due possibili alleanze, gli Ateniesi alla fine scelgono
quella difensiva con Corcira
(Tucidide)

VICENDE DI GUERRA

pag. 50

105. Di sorpresa, i soldati di Ciro il vecchio
penetrano nella reggia di Babilonia ed uccidono lo stesso re
(Senofonte)

106. Nel tentativo di dare l'assalto a Corinto, i Tebani
vengono respinti e volti in fuga
(Senofonte)

107. In battaglie e scontri con i Latini, i Romani
hanno spesso la meglio
(Dionigi di Alicarnasso)

108. Dinanzi all'invasione persiana, che porta dovunque
devastazione e fiamme, i Focesi sono costretti ad abbandonare la loro terra
(Erodoto)

109. Publio e Gneo Scipione tengono testa, in Iberia, ai Cartaginesi,
ma poi l'uno dopo l'altro trovano una tragica fine
(Appiano)

110. Il furore e la disperazione invadono Cartagine,
quando ormai il destino della città appare segnato
(Appiano)

111. La distruzione di Cartagine e le decisioni di Scipione
(Appiano)

112. Con l'esempio del proprio coraggio, Silla libera i suoi
dalla paura e li porta alla vittoria ad Orcòmeno
(Appiano)

113. Nella battaglia di Platea l'inferiorità tattica dei barbari
e la morte di Mardonio danno la vittoria agli Spartani
(Erodoto)

114. Prima degli altri Greci, i Focesi, piombando giù dal Parnaso
alle spalle dei Gàlati, ne determinano lo sbandamento e la fuga
(Pausania)

115. Eroico comportamento di Filopèmene alla battaglia di Sellasia
(Pausania)

116. Dopo tre giorni dalla battaglia vittoriosa, il console Mummio
entra a Corinto, depredandola e incendiandola (Pausania)

117. Dopo aver compiute varie incursioni in territorio nemico,
lo stratega Asopio va incontro, nell'isola di Leucade, ad una tragica fine
(Tucidide)

118. Antonio rende i primi onori funebri al cadavere di Bruto, mentre i sopravvissuti alla sconfitta si arrendono ai vincitori (Appiano)
119. Finisce nel sangue il tentativo dei profughi lesbii di liberare Mitilene dall'occupazione ateniese (Diodoro Siculo)
120. Assediati da Dionigi, i Reggini difendono strenuamente la loro città, riuscendo anche a ferire il tiranno (Diodoro Siculo)
121. Trascinati dal furore eroico di Dione, i Siracusani riconquistano la libertà (Diodoro Siculo)
122. Sconfitti e incalzati dai Siracusani, gli Ateniesi di Nicia si trovano condannati ad una strage senza precedenti (Tucidide)
123. Ostruendo il corso del fiume che attraversa Mantinea, il re Spartano Agesipoli la allaga, costringendo così gli abitanti alla resa (Senofonte)
124. Sbaragliati i Persiani alla battaglia di Gaugamela, Alessandro li incalza con le sue truppe, costringendo il gran re alla fuga (Plutarco)
125. Fatti audaci dall'assenza di Annone e dalla rilassatezza dei soldati, i mercenari ribelli assaltano il campo trincerato cartaginese (Polibio)
126. Scesi nell'Etruria, i Galli si preparano, con una tattica accorta, a scontrarsi con i Romani (Polibio)
127. La fase conclusiva della sanguinosa disfatta di Canne (Polibio)
128. Costretti ad ingaggiare una nuova battaglia navale con i Siracusani, gli Ateniesi subiscono una dura sconfitta (Tucidide)

USI E COSTUMI

pag. 60

129. All'annuncio della sconfitta di Leuttra, gli Spartani dimostrano straordinaria fermezza d'animo, soprattutto se parenti di caduti (Senofonte)
130. Il ruolo di preminenza assunto dalle donne nell'attività politica dei Celti (Plutarco)
131. Al termine della loro fatica, i pescatori si abbandonano alla gioia corale del canto (Longo Sofista)

132. Alessandro si adegua con oculata generosità alla tradizione di assegnare ricompense al valore a quanti si sono distinti sul campo (Arriano)
133. Erodoto acquista fama più di un atleta vittorioso, declamando le sue Storie alla folla convenuta in Olimpia (Luciano)
134. Il carattere e il comportamento dei Galli (Strabone)
135. Alla morte improvvisa del re Agesipoli, l'anziano collega Agesilao lo compiangere amaramente, mentre Sparta gli prepara solenni onoranze (Senofonte)
136. Socrate dà una lezione sull'uso moderato del vino (Senofonte)
137. Dopo una battaglia navale, ambedue i contendenti – Corinzi e Corcirei – innalzano il trofeo dei vincitori (Tucidide)
138. Usanze e leggi cretesi che riguardano l'età dell'adolescenza (Strabone)

L'EDUCAZIONE

pag. 64

139. Lo scrittore ricorda la sua brillante carriera di scolaro ed accenna a successive esperienze (Giuseppe Flavio)
140. Anche in attesa del nemico, Ciro il grande addestrava i suoi soldati curando inoltre di stimolarne l'ardore e l'orgoglio (Senofonte)
141. Socrate dà lezione sui vantaggi di varia specie che derivano all'uomo dall'attività agricola (Senofonte)
142. Mediante la musica della lira Òrfeo intese far percepire ai Greci l'armonia celeste (Luciano)
143. Osservando l'arditezza e la perizia di una saltatrice, Socrate provoca un dibattito sulle ... possibilità dell'insegnamento (Senofonte)
144. Il dialogo che Socrate instaura con l'occasionale interlocutore mira ad indagare sul modo di vivere di quello, allo scopo di migliorarlo (Platone)
145. L'uomo raggiunge successivi gradi di civiltà, ma una volta pervenuto ad una forma di vita in comune non riesce a renderla stabile (Platone)

146. Pericle dà una lezione di umanità ai suoi adulatori,
che fanno a gara per attribuirgli questo o quel merito glorioso
(Giuliano)
147. I diversi gradi e le finalità dell'educazione
dai primi anni di vita all'adolescenza
(Luciano)
148. È sbagliato sottoporre le menti dei fanciulli
a sforzi eccessivi e continui nell'apprendimento
(Plutarco)
149. Un padre si chiede perplesso a chi affidare l'educazione
di un proprio figlio
(Platone)
150. Parità assoluta: gli stessi esercizi fisici per gli uomini e per le donne
(Platone)
151. Con l'esempio di Achille, Omero insegna all'uomo
la preziosa utilità della musica
(Plutarco)

L'AVVENTURA

pag. 70

152. In viaggio verso Atene, il giovane Tèseo affronta e abbatte
due uomini violenti che infestano il territorio
(Apollodoro)
153. Medea e Giàsone, conquistato il vello d'oro, fuggono
sulla nave Argo, ma la loro avventura ha una svolta tragica
(Apollodoro)
154. Una delle donne tradisce per avidità Mitridate,
che si vendica spietatamente sul figlio di lei
(Appiano)
155. L'incredibile avventura di un Persiano, il palombaro Scillia,
che fugge all'Artemisio e fornisce ai Greci preziose notizie
(Erodoto)
156. Un'avventura d'amore di Alessandro: dopo aver resistito
alla bellezza della moglie di Dario, s'invaghisce di Rossane e la sposa
(Arriano)
157. La triste sorte di Icaro: conosciuto da Dioniso il vino,
ne fa generoso dono a dei pastori che, ubriacatisi, lo uccidono
(Apollodoro)
158. Speranze e timori degli Ateniesi dinanzi allo spettacolo della flotta
pronta a salpare per l'avventura siciliana
(Tucidide)

159. In primavera una coppia di giovani pastori s'affretta verso la dimora delle Ninfe e delle divinità campagnole (Longo Sofista)
160. Descrizione dell'Eubea (Strabone)
161. Descrizione del Peloponneso (Strabone)
162. Nella penisola iberica, Cartagine Nuova e il corso del Sucrone (Strabone)
163. La formazione e il corso, in parte sotterraneo, del fiume Alfeo (Pausania)
164. Origine e vicende di Zancle, chiamata poi Messina (Tucidide)
165. Il monte Erice: il più grande della Sicilia dopo l'Etna (Polibio)
166. La felice posizione dell'isola di Delo e le sue alterne sorti (Strabone)
167. Giova alle città ben ordinate la vicinanza al mare? (Aristotele)
168. Un architetto escogita il piano per la costruzione tripartita di una città ideale (Aristotele)

CURIOSITA'

169. E fu così che i Pigmei divennero nemici delle gru (Antonino Liberale)
170. La morte eroica di Leonida e dei suoi, in una versione diversa da quella di Erodoto (Plutarco)
171. Soldati sposi novelli ottengono da Alessandro la licenza di svernare in Macedonia con le loro mogli (Arriano)
172. Un allagamento spaventoso devasta Rodi, salva infine per un fatto accidentale (Diodoro Siculo)
173. Un girovago eccentrico, poeta e buongustaio d'eccezione (Ateneo)
174. La scoperta della vite secondo diverse tradizioni, l'invenzione del vino e quella del suo primo surrogato (Ateneo)

175. Per vendetta Tiberio, ricorrendo alla calunnia, condanna un tragediografo ad una morte più orrenda di quelle da lui rappresentate
(Cassio Dione)
176. L'allegro esercito di Dioniso, con i satiri e Pan, fra lo strepito di timpani e di cembali, sbaraglia le forze degli Indiani
(Luciano)
177. La precoce ambizione di Temistocle governa la sua giovinezza e lo prepara agli impegni futuri
(Plutarco)
178. Eventi miracolosi nella vita di Pindaro
(Pausania)
179. Eschilo curava ogni aspetto della rappresentazione delle sue tragedie: dall'abbigliamento alla figurazione delle danze
(Ateneo)
180. Nessuno dei sofisti (con qualche riserva per Gorgia) fece mai grossi guadagni
(Isocrate)
181. Politici compromessi da loro amici: accadde a Solone e ad Agesilao
(Plutarco)

ARTE E POESIA

pag. 83

182. Alcune tradizioni sull'opera poetica di Esiodo
(Pausania)
183. La poesia in genere, ma principalmente quella di Omero, ha sempre educato i Greci più delle leggi
(Licurgo)
184. Due sofisti imbattibili nell'arte della parola!
(Platone)
185. Nella poesia – imitazione della vita – come nella vita stessa, virtù e vizio non sono mai distinti nettamente
(Plutarco)
186. Solo il vero sublime, nell'arte della parola, lascia un'impressione che non si cancella
(Anonimo "Del sublime")
187. Quando è opportuna l'ampiezza e quando la brevità della frase
(Demetrio)

PROFILI-FLASH

pag. 86

188. Ciro si giova del tradimento della figlia del re nemico, ma non mantiene la promessa di sposarla (Partenio)

189. Ciro, un conquistatore dalla condotta magnanima e leale
(Senofonte)
190. Alessandro dà un' esemplare lezione morale a due suoi adulatori
(Luciano)
191. Sulla scorta di un aneddoto, l' autore mortifica aspramente un indotto
che si dà le arie di cultore di libri
(Luciano)
192. Timòteo: un generale equilibrato ed accorto,
che mira ad acquistarsi la fiducia anche degli ex-nemici
(Isocrate)
193. Parla il fedele Artabazo: Ciro ha natura regale che gli dà
presso i sudditi l' ascendente di cui gode nell' alveare l' ape regina
(Senofonte)
194. Donna intrattabile Santippe? Perciò adatta quanto altra mai
per mettere alla prova la capacità educativa di Socrate
(Senofonte)
195. Con parole roventi Demostene segna sulla figura di Eschine
il marchio del traditore, venduto a Filippo
(Demostene)
196. Alcuni tratti della personalità di Focione, esempio
di rigore e intransigenza estremi
(Plutarco)
197. Focione affronta con nobile austerità, insieme con i suoi,
l' avversione del popolo al suo pacifismo e la condanna a morte
(Diodoro Siculo)

ASPETTI DEL PENSIERO

pag. 91

198. Attacco frontale di un sofista alla filosofia coltivata da Socrate:
un' arte che rende pericolosamente inetti alla vita pratica
(Platone)
199. Un' indagine psicologica sulle cause che generano la misantropia
(Platone)
200. Come si può giungere ad una retta definizione
di democrazia ed oligarchia
(Aristotele)
201. Il dissidio tra democrazia ed oligarchia è profondo
e non può esserci tra esse salda amicizia
(Demostene)
202. L' anima di una città è la sua costituzione politica,
ma sono i cittadini stessi che debbono preservarla dalla corruzione
(Isocrate)

203. Il processo della conoscenza secondo gli Stoici
(Plutarco)
204. Sintesi dell'atomismo epicureo
(Plutarco)
205. L'anima torna all'amore puro di Dio come fanciulla
delusa all'affetto del padre
(Plotino)

